О. В. Бахур

Судовий захист прав інтелектуальної власності у сфері господарювання

теорія
законодавство
практика

Монографія

ЮРІНКОМ ІНТЕР
Київ – 2023

УДК 347.77.02/0.4:347.91/.95](477)(02)
Б30

Рекомендовано до друку Вченою радою Донецького національного університету імені Василя Стуса (протокол № 4 від 27 жовтня 2023 року)

Рецензенти:

Штефан А. С. –
доктор юридичних наук, старший науковий дослідник,
завідувач відділу авторського права і суміжних прав
Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності НАПрН України

Руденко Л. Д. –
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки Сумського державного університету

Оверковський К. В. –
доктор філософії в галузі права, адвокат

Бахур О. В.

Б30 **Судовий захист прав інтелектуальної власності у сфері господарювання: теорія, законодавство, практика.** Монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2023. 172 с.

ISBN 978-966-667-830-3

Монографію присвячено комплексному дослідженню судового захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання. Досліджено загальні засади і поняття судового захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання та на підставі виокремлення ознак запропоновано уточнення визначення цього поняття. Виокремлено самостійні об'єкти судового захисту в сфері реалізації прав інтелектуальної власності суб'єктами господарювання. Виявлено найбільш типові види законних інтересів з власними способами захисту. Досліджено і конкретизовано законодавчу основу судового захисту прав та законних інтересів в аналізованій сфері. Уточнено модель законодавчого регулювання Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Опрацьовано підстави захисту прав інтелектуальної власності в сфері господарювання, класифікацію порушень майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності. Запропоновано поняття контрафакції у сфері промислової власності. Досліджено і розмежовано об'єкти захисту відповідно до законодавства про недобросовісну конкуренцію й спеціальних законів про охорону прав на об'єкти інтелектуальної власності. Виокремлено заходи з виявлення та усунення причин порушень прав інтелектуальної власності. Конкретизовано ознаки невизнання прав і оспорювання прав інтелектуальної власності. Досліджено питання відшкодування втрат немайнового характеру (моральної шкоди) та зроблено наукові обґрунтування. Уточнено та доопрацьовано деякі спеціальні способи захисту прав інтелектуальної власності. Обґрунтовано необхідність застосування стандартів доказування у господарських справах у сфері інтелектуальної власності.

Книга адресована науковцям, викладачам, аспірантам, здобувачам юридичних навчальних закладів, практикам, працівникам судових і правоохоронних органів, а також усім, хто цікавиться проблематикою у сфері інтелектуальної власності.

УДК 347.77.02/0.4:347.91/.95](477)(02)

ISBN 978-966-667-830-3

© Бахур О. В., 2023
© Юрінком Інтер, 2023

Зміст

ВСТУП 4

РОЗДІЛ 1
Загальна характеристика судового захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання

1.1. Загальні засади та поняття судового захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання. 9
1.2. Права інтелектуальної власності та законні інтереси як об'єкти судового захисту. 19
1.3. Законодавча основа судового захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання. 28

РОЗДІЛ 2
Підстави судового захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання

2.1. Порушення прав інтелектуальної власності у сфері господарювання. 40
2.2. Загроза порушення прав інтелектуальної власності у сфері господарювання. 57
2.3. Невизнання та оспорювання прав інтелектуальної власності у сфері господарювання. 70

РОЗДІЛ 3
Способи і порядок судового захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання

3.1. Загальні способи захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання і порядок їх застосування 82
3.2. Спеціальні способи захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання і порядок їх застосування 100
3.3. Судовий порядок захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання. 123

ПІСЛЯМОВА. 138

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ. 145

Вступ

В умовах глобалізаційних процесів і посилення конкурентної боротьби між виробниками та країнами, розвиток національної економіки у напрямі інноваційності, технологічного оснащення, зумовлюють гостру потребу в посиленні ефективності судового захисту прав інтелектуальної власності, які реалізуються у сфері господарювання в процесі виготовлення і реалізації конкурентоздатних товарів і послуг. Рівень захищеності інтелектуальних ресурсів прямим чином впливає на стан залучення інвестицій, модернізації виробництва, розвиток і обсяг ринку прав інтелектуальної власності.

Важливість підвищення ефективності судового захисту прав інтелектуальної власності обумовлена значним обсягом правопорушень у цій сфері, які завдають істотної матеріальної й моральної (немайнової) шкоди правовласникам, через недоотримання ними доходів, на які вони розраховують, зниження рівня їх ділової репутації. Зокрема, за інформацією, що міститься у Єдиному державному реєстрі судових рішень України, загальна кількість справ у сфері захисту прав інтелектуальної власності, що були розглянуті судами господарської, загальної та адміністративної юрисдикції, за 2021 рік становить 577, з них 318 – справи про порушення прав на об'єкти авторського права та суміжних прав, 253 – справи про порушення прав на об'єкти промислової власності та 6 щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності уповноважених органів про порушення митних правил [1]. Як свідчить наведена статистика, справи, пов'язані із захистом прав інтелектуальної власності можуть бути з різних питань.

При цьому має місце динаміка збільшення спорів. Так, наприклад, за І півріччя 2021 р. в Касаційному господарському суді Верховного Суду (далі – КГС ВС) кількість процесуальних звернень, збільшилася на 25,9% порівняно з І півріччям 2020 р. – з 6,3 тис. до 8 тис. При цьому, кількість процесуальних звернень, які надійшли на розгляд судової палати з розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством, за вказаний період збільшилася на 18,8% – з 0,9 тис. до 1,1 тис. [2]. Водночас, за інформацією КГС ВС упродовж 2022 року на розгляд цього суду надійшло 75 процесуальних звернень, які стосуються ІР-спорів

(це на 63,4 % менше, ніж у 2021 році), апеляційні господарські суди розглянули 118 апеляційних скарг у цих спорах (на 63 % менше, ніж у 2021 році). Спад динаміки пояснюється тим, що повномасштабна агресія росії негативно вплинула й на ІР-галузь: з 2022-го і до 2023 року кількість розглянутих спорів зменшилася на 34 %, а кількість відкритих проваджень – на 70 %. З 2018 року динаміка показників розгляду ІР-спорів поступово збільшувалася і до 2021 року зросла на 16,5 %, що свідчило про активне використання об'єктів інтелектуальної власності в господарській діяльності. Маємо сподівання, що після завершення війни та перемоги України кількість звернень до судів зросте, адже це символізуватиме стабілізацію економічної ситуації та відродження ділової активності бізнесу

Зазначене вказує на те, що держава має забезпечувати належні умови для дієвого судового захисту прав інтелектуальної власності суб'єктів господарювання, що в свою чергу гарантовано і надійно забезпечить дотримання інтересів виробників товарів і послуг, споживачів, сприятиме розвитку добросовісної конкуренції і господарського правопорядку в цілому.

Правові засади судового захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання визначено у відповідних положеннях, які містяться у Конституції України, ГК України, ЦК України, спеціальних законах про охорону прав на об'єкти інтелектуальної власності та інших нормативно-правових актах. В матеріальних нормах зазначеного законодавства врегульовано положення щодо змісту прав інтелектуальної власності, підстав і способів захисту прав та інтересів у досліджуваній сфері.

Господарський процесуальний кодекс України (далі – ГПК України) визначає процесуальний порядок здійснення судового захисту прав інтелектуальної власності в частині регламентації юрисдикції, повноважень, порядку та завдань здійснення судочинства господарських судів, гарантування права на звернення до господарського суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів (ст. 1; ч. 1 ст. 2; ч. 1, 2 ст. 4) [3]. При цьому, спори, пов'язані з митними та податковими питаннями (платежі, податки, збори), які пов'язані з правами інтелектуальної власності, відносяться до юрисдикції адміністративних судів, оскільки у таких спорах наявний публічно-правовий спір (статті 19, 20 Кодексу адміністративного судочинства (далі – КАС України) [4].

Частиною 2 статті 20 ГПК України передбачено, що Вищий суд з питань інтелектуальної власності розглядає справи щодо прав інтелектуальної власності. Однак дана норма вводиться в дію з дня, наступного за днем опублікування Головою Вищого суду з питань інтелектуальної власності у газеті «Голос України» повідомлення про початок роботи Вищого суду з питань інтелектуальної власності (п. 1 розділу X). При цьому, до початку роботи цього спеціалізованого суду справи щодо прав інтелектуальної власності розглядаються за правилами, що діють після набрання чинності цією редакцією Кодексу, судами відповідно до правил юрисдикції (підвідомчості, підсудності), які діяли до набрання чинності цією редакцією Кодексу (пп. 16 п. 1 розділу IX).

Чинна система нормативно-правових актів в цілому закладає правову основу для забезпечення судового захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності у сфері господарських відносин. Водночас, окремі нормативні положення містять прогалини, неоднозначні, суперечливі формулювання, загальні положення, що вимагають належної конкретизації. Зокрема, потребують подальшого удосконалення матеріальні і процесуальні норми щодо підстав захисту прав інтелектуальної власності, договірних та позадоговірних порушень прав інтелектуальної власності у сфері господарювання, попередження та профілактики правопорушень господарських правопорушень у сфері інтелектуальної власності, загальних та спеціальних способів захисту тощо.

Вдосконалення законодавчої основи регулювання окреслених питань, зумовлюється також потребою у приведенні норм вітчизняного законодавства до усталених європейських стандартів судового захисту прав інтелектуальної власності. Це сприятиме формуванню сталої судової практики, скерованої на оперативний і ефективний судовий розгляд справ, які стосуються захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання, дозволить запобігти правовій невизначеності стосовно підсудності справ зазначеної категорії, розробити єдині підходи до оцінки доказів в таких справах, так і дозволить суб'єктам господарювання своєчасно виявляти і реагувати на можливі порушення в здійсненні прав інтелектуальної власності в процесі здійснення господарської діяльності.

Питання охорони і захисту права інтелектуальної власності ставали предметом дослідження в дисертаційних роботах як із цивільно-правової тематики, так в руслі господарського права.

Відповідні розробки з названої теми містяться в дисертаційних роботах із господарського та господарського процесуального права І. Ф. Коваль, М. Ю. Потоцького, Н. О. Халаїм, С. Р. Шевчук та інших.

Зокрема, в монографії І. Ф. Коваль «Господарсько-правове регулювання відносин у сфері промислової власності» (2013), «Захист прав у сфері промислової власності: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування» (2011), досліджено питання правового регулювання позасудового і судового захисту прав промислової власності, доведено доцільність збереження на сучасному етапі розвитку конкуренції провідної ролі органів Антимонопольного комітету України у запобіганні недобросовісній конкуренції. М. Ю. Потоцьким у монографії «Господарсько-правовий захист інтелектуальної власності в Україні» (2014), зокрема, здійснено загальнотеоретичний аналіз господарсько-правових засад інтелектуальної власності, досліджено та виявлено можливі шляхи вдосконалення нормативно-правового регулювання інтелектуальної власності у сфері господарювання. Н. О. Халаїм («Правова охорона промислових зразків в Україні», 2000) дослідила правовідносини, що виникають з підстав патентної охорони промислового зразка, насамперед в разі надання та здійснення права на промисловий зразок, правові аспекти функціонування й запобігання порушенням виключного права на промисловий зразок у сфері господарювання. С. Р. Шевчук («Господарсько-правові аспекти захисту непатентованих об'єктів права інтелектуальної власності», 2011) провела систематизацію положень, що сприяють створенню цілісного уявлення про непатентовані об'єкти права інтелектуальної власності суб'єктів господарювання.

Разом з тим, постійний розвиток і активізація євроінтеграційних процесів, постійні зміни до національного законодавства, судова реформа, триваюча реформа правових, соціально-економічних умов здійснення господарської діяльності, достатньо високий рівень порушень прав інтелектуальної власності, потребують системного доопрацювання правових засад здійснення судового захисту таких прав у сфері господарювання. Акцентування уваги саме на судовій формі захисту зумовлено також останніми тенденціями впровадження в Україні спеціалізації судового розгляду справ у сфері інтелектуальної власності Вищим судом з питань інтелектуальної власності.

Вищезазначене свідчить про актуальність й доцільність дослідження теоретичних засад та практичної діяльності з метою обґрунтування нових науково-теоретичних положень щодо судового захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання та розробки на цій основі напрямів вдосконалення законодавства, що регулює відповідні відносини.

Монографія підготовлена Бахуром Олександром Валерійовичем, доктором філософії з права, адвокатом, доцентом кафедри господарського та адміністративного права Донецького національного університету імені Василя Стуса.

РОЗДІЛ 1
Загальна характеристика судового захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання

1.1. Загальні засади та поняття судового захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання

Право на володіння, користування та розпоряджання результатами інтелектуальної, творчої діяльності закріплено у ст. 41 Основного Закону держави – Конституції України [5]. Правовласник має виключне право на результат своєї інтелектуальної діяльності, тобто самостійно його реалізовувати або передавати іншим суб'єктам. Проте нерідко такий порядок порушується, інші суб'єкти без попередньо отриманих дозволів суб'єкта, якому належать майнові права на об'єкт інтелектуальної власності, порушують їх. Разом з тим, ст. 54 Конституції України гарантує захист прав на об'єкти інтелектуальної власності у випадках використання або поширення іншими особами без їхньої згоди, за винятками, передбаченими законодавством.

Дослідження теми судового захисту прав інтелектуальної власності в сфері господарювання доцільно почати з розкриття поняття «судовий захист прав інтелектуальної власності у сфері господарювання». Аналіз термінології, що стосується цієї проблематики, варто розпочати з розкриття загального поняття «захист прав».

У словниковій літературі поняття «захист» визначається як дія зі значенням захищати, захистити й захищатися, захиститися; заступництво, охорона, підтримка [6]; охорона, прагнення захистити, зберегти від несприятливого впливу, втручання [7].

Загалом, досліджуючи юридичну термінологію, науковці поділяють терміни на загальноюридичні, галузеві, міжгалузеві та суміжні з іншими сферами діяльності. Також виділяють властивості терміну, які відрізняють його від загальновживаних слів, зокрема системність, точність, лаконічність, коректність та інші [8].

В юридичній науці термін «захист» має свої особливості, зумовлені характером впливу права на суспільні відносини, що

втілюються в певних засобах (заходах) правового регулювання. При цьому слід звернути увагу на те, що поняття захисту прав по-різному трактується в правовій науці. Так, у юридичній енциклопедії термін «захист (правовий)» визначається як здійснювана відповідно до закону діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування з попередження та усунення протиправних діянь, поновлення порушених прав і свобод громадян та притягнення правопорушників до юридичної відповідальності; реалізація обраного правозастосовним органом засобу державного примусу тощо [9, с. 155-156].

Поняття «захист прав» визначається як міра дозволеної поведінки правомочної особи, що виражається у здатності самостійно або шляхом звернення до юрисдикційних органів застосувати заходи державно-примусового характеру до зобов'язаної особи з метою відновлення суб'єктивного права, усунення перешкод у його здійсненні чи притягненні винного до відповідальності [10, с. 234].

І. О. Дзера в системі загальноохоронних норм виділяє норми активної дії, направлені безпосередньо на захист порушеного права (його відновлення і нормалізацію) [11, с. 7]. О. А. Беляневич характеризує захист прав як державно-примусову діяльність, що спрямовується на відновлення порушеного права суб'єкта правовідносин та забезпечення виконання юридичного обов'язку зобов'язаною стороною [12, с. 63]. Подібним є визначенням захисту прав як юридичної діяльності, що спрямована на усунення перешкод на шляху здійснення суб'єктами своїх прав, припинення порушення та відновлення положення, що існувало до порушення [13, с. 16].

Отже, поняття захисту прав часто розкривається вченими через поведінку або діяльність управомочного суб'єкта або юрисдикційних органів, яка його забезпечує, з метою відновлення прав і припинення порушень.

Також існує розуміння, що захист – це відновлення порушеного правового статусу й притягнення порушників до юридичної відповідальності [14, с. 138]. Ця точка зору не суперечить попередній, але акцентує увагу саме на результаті захисту. При цьому, безумовно, діяльність, яка його забезпечила, також має охоплюватись цим поняттям.

У науковій літературі містяться й інші трактування поняття захисту. Зазначається, що лише за допомогою спеціального державного органу можливе таке здійснення права та перетворення правовідносин [15, с. 9]; О. П. Подцерковний визначає захист прав як сукупність взаємопов'язаних правових засобів, способів і форм, за допомогою яких за необхідності забезпечується захист прав суб'єктів господарювання в разі їх порушення [16, с. 446].

В. Т. Нор робить висновок, що суть захисту полягає в реалізації правозастосовними органами передбачених законом заходів державного примусу з метою усунення порушення і його наслідків [17, с. 13].

С.А. Кузьміна вказує, що захист як матеріально-процесуальний інститут є сукупністю норм, що визначають форми, терміни й способи відновлення порушених прав та інтересів, а також їх захист від порушень [18, с. 62]. Подібним чином розкривається поняття захисту у вигляді системи правових норм (визначених законом форм та способів), направлених на відновлення порушених прав та забезпечення інтересів особи щодо права, належного їй згідно з правовим титулом [19, с. 170]. Наведені визначення демонструють обмежене розуміння поняття захисту прав, оскільки пов'язують його лише з правовими нормами без врахування діяльності щодо їх застосування, в тому числі правозастосовної діяльності.

З аналізу зазначених визначень можна дійти до висновку, що категорія «захист прав» є складним поняттям, яке може позначати: систему матеріально-правових і процесуальних норм; державно-примусову, юридичну та організаційно-практичну діяльність із застосування судового, досудового, позасудового видів захисту, а також самозахисту суб'єктивних прав учасників правовідносин; відновлення порушених, невизнаних або оспорюваних прав та інтересів. Також сутнісною характеристикою захисту прав вважається те, що він має місце вже після факту порушення права або інтересу потерпілого, що виражається в активних діях.

Разом з тим таке різноманіття зазначених підходів можна охарактеризувати пов'язаністю з широким застосуванням у праві поняття захисту прав як такого. Відсутність єдиного підходу до його визначення також зумовлюється диспозитивністю поведінки потерпілого суб'єкта, яка полягає у тому, що суб'єкт, права якого порушено, може на власний розсуд вирішувати питання про звернення за захистом, обирати форму й способи захисту своїх прав.

Слід погодитись із І. Ф. Коваль, яка, характеризуючи підходи до визначення поняття захисту прав, зазначає, що усі аспекти кваліфікації правового захисту фактично відображають складові механізму захисту суб'єктивних прав [20, с. 12-13].

Наведені науково-теоретичні висновки є важливим підґрунтям для дослідження захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності. О. П. Орлюк, досліджуючи захист прав та законних інтересів авторів, власників охоронних документів також розкриває захист прав через механізм захисту, який включає в себе систему форм, способів та засобів діяльності юрисдикційних органів і заінтересованих осіб, що спрямовується на визнання та поновлення порушених прав або законних інтересів, застосування до правопорушників заходів державного примусу [21, с. 62].

М. Ю. Потоцький наводить детальне й всебічне визначення галузевого поняття «господарсько-правовий захист прав інтелектуальної власності» як сукупність нормативно визначених матеріально-правових заходів, за допомогою яких здійснюються дії, спрямовані на припинення порушення, невизнання чи оспорювання прав інтелектуальної власності суб'єктів господарювання, а також дії, спрямовані на відновлення порушених прав інтелектуальної власності суб'єктів господарювання, відшкодування заподіяної шкоди та усунення інших негативних наслідків таких порушень з метою забезпечення безперешкодного використання об'єктів права інтелектуальної власності в господарській діяльності для отримання прибутку чи задоволення інших майнових інтересів, потреб суб'єктів господарювання [22, с. 233].

У наведеному визначенні надано характеристику поняття господарсько-правового захисту прав інтелектуальної власності з точку зору конкретизації його мети, підстав, способів захисту. Таке визначення є основою для формування поняття судового захисту прав інтелектуальної власності, що належать суб'єктам господарювання.

Судовий захист пов'язаний із однією з форм захисту, яка виступає комплексом внутрішньо погоджених організаційних заходів [22, с. 159].

У юридичній науці традиційно виокремлюють дві форми захисту прав – самостійний захист та звернення до компетентних органів за захистом прав. Такі форми захисту дістали назви як неюрисдикційна та юрисдикційна, в тому числі захист прав інтелектуальної власності.

Неюрисдикційна форма захисту прав інтелектуальної власності передбачає дії в межах закону щодо захисту права інтелектуальної власності, які здійснюються самостійно (шляхом самозахисту) без звернення за допомогою до державних або інших компетентних органів [23, с. 112].

Інша форма захисту прав інтелектуальної власності – юрисдикційна, яка передбачає, що суб'єкт, права інтелектуальної власності якого порушено, має змогу звернутись за їх захистом до суду або інших компетентних державних органів, уповноважених осіб для вжиття необхідних заходів щодо відновлення порушеного права та припинення правопорушення [23, с. 111].

Статтею 55 Конституції України регламентовано, що права й свободи людини та громадянина захищаються судом. Зазначена норма уособлює в собі підходи, що закріплені у ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, а саме право на справедливий судовий розгляд [24].

ГК України як галузевий кодифікований акт господарського законодавства закріплює гарантію державного захисту прав і законних інтересів суб'єктів господарювання та передбачає систематизований перелік способів захисту (ст. 20) [25].

У ЦК України серед засад цивільного законодавство визначено судовий захист цивільного права та інтересу (п. 5 ч. 1 ст. 3). Також закріплено право на захист цивільних прав та інтересів у разі їх порушення, невизнання або оспорювання (ст. 15). Поряд із загальними способами захисту прав (ст. 16), у ст. 432 регламентовано захист саме прав інтелектуальної власності [26].

Матеріальні норми господарського і цивільного законодавства поняття захисту прав інтелектуальної власності взагалі й судового захисту зокрема не закріплюють.

У процесуальному законодавстві також не міститься поняття «судовий захист», однак ГПК України визначає зміст права на судовий захист. Кодексом визначаються юрисдикція, повноваження, порядок (ст. 1) та завдання (ст. 2) під час відправлення правосуддя в господарському судочинстві, гарантування права на звернення до суду щодо захисту своїх прав та інтересів (ст. 4), способи судового захисту (ст. 5) тощо.

Завданням господарського судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності та розгляд інших справ, віднесених до юрисдикції господарського суду з метою ефектив-

ного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави (ч. 1 ст. 2 ГПК України). Відповідно до ч. 3 ст. 2 ГПК України основними засадами (принципами) господарського судочинства є: 1) верховенство права; 2) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; 3) гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; 4) змагальність сторін; 5) диспозитивність; 6) пропорційність; 7) обов'язковість судового рішення; 8) забезпечення права на апеляційний перегляд справи; 9) забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у визначених законом випадках; 10) розумність строків розгляду справи судом; 11) неприпустимість зловживання процесуальними правами; 12) відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення.

Отже, норми чинного законодавства України закріплюють гарантії, способи захисту, засади (принципи) й порядок реалізації права на судовий захист, що функціонує через систему складових компонентів, за допомогою яких стає можливою реалізація зазначеного права. З огляду на проведений аналіз можна зробити висновок, що судовий захист прав, в тому числі на об'єкти інтелектуальної власності, у сфері господарювання полягає в справедливому, неупередженому та своєчасному вирішенні судом спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, та розгляді інших справ, віднесених до юрисдикції суду після зверненням осіб до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів, а також для вжиття передбачених законом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням.

Відповідно до ст. 7 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» як громадянам та юридичним особам України, так і іноземцям або особам без громадянства, гарантовано право на захист їхніх прав, свобод та інтересів протягом розумних строків незалежним, безстороннім і справедливим судом, що створено у відповідності до закону [27].

У науковій літературі вчені дають визначення поняття «право на судовий захист», зокрема – це гарантія захисту прав, свобод та законних інтересів кожного незалежним і безстороннім судом, утвореним відповідно до закону [28, с.7].

З. І. Шевчук розглядає право на судовий захист як суб'єктивне право, що полягає у відкритому розгляді й вирішенні упродовж

розумного строку компетентним, незалежним і неупередженим судом конкретної судової справи правовими засобами, наданими суду з метою захисту гарантованих Конституцією, Законами України, а також нормами Міжнародного законодавства прав і свобод людини та громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб, інтересів суспільства й держави, а також законодавчо закріплена й гарантована можливість оскарження судового рішення з мотивів його незаконності та/або необґрунтованості [29].

Такого ж підходу дотримується О.В.Гаран, який вважає, що категорію «право на судовий захист» слід розглядати через призму суб'єктивного права особи, й тоді зміст цього права буде визначатися сукупністю визначених законодавством повноважень, до яких варто відносити, серед іншого, право на позов, право на відкликання позову, право вимагати певної поведінки від учасників судового процесу та суду, право на отримання обґрунтованого судового рішення, право на виконання судового рішення тощо [30, с. 11].

Поряд із цим О. І. Коровайко, крім суб'єктивної складової права на судовий захист, виділяє об'єктивну складову, яка уособлює відповідні норми гарантії [31, с. 10].

М. Аракелян дотримується думки, що право на судовий захист міститься насамперед у основних засадах судочинства та розглядає таке право через відповідні елементи: доступність правосуддя; право на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення; незалежність і неупередженість суду; рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; право на захист; публічність судового розгляду; розгляд справи в найкоротший строк, що передбачений законом [32, с. 20].

Л. М. Ніколенко, досліджуючи право на судовий захист як процесуальну гарантію, через перегляд судових актів, зазначає, що воно виявляється у: 1) можливості звернення особи до відповідної інстанції; 2) вимозі до процесуальної форми (скарги) заяви; 3) необхідності оплати судового збору; 4) оптимальних процесуальних строках здійснення відповідних процесуальних дій; 5) наявності спеціального порядку розгляду справи відповідною інстанцією; 6) мотивованому судовому акті при завершенні відповідного провадження [33, с. 349].

З урахуванням наведених думок вчених можна дійти висновку, що визначення терміну «право на судовий захист» відображає взаємозв'язок матеріальних і процесуальних засад та знаходиться

на межі матеріального й процесуального права. Обидва значення, матеріально-правове та процесуальне, існують разом, забезпечуючи досягнення кінцевого результату захисту, але з використанням власних засобів досягнення такої мети.

Для більш повного з'ясування сутності судового захисту в сфері інтелектуальної власності слід дослідити особливості захисту прав інтелектуальної власності як особливого виду суб'єктивних прав, що виникають як результат інтелектуальної діяльності й суттєво відрізняються від прав на речі та інші види майна.

Різні аспекти захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності досліджували представниками різних галузей юридичної науки, зокрема І. Ф. Коваль, О. П. Орлюк, М. Ю. Потоцький, О. В. Гумега, В. В. Рєзнікова, О. Ф. Дорошенко, Ю. М. Капіца, Л. Д. Руденко, В. І. Микитин, Н. М. Мироненко та багато інших авторів. Підходи щодо визначення категорії «захист прав інтелектуальної власності» в цілому узгоджуються між собою та захист досліджуваних прав розуміється як система активних дій, що застосовуються власником, іншим володільцем, компетентними державними та іншими органами, спрямованих на усунення порушень права інтелектуальної власності, покладання виконання обов'язку з відновлення такого порушеного права на порушника [34, с. 333]; сукупність заходів, що спрямовуються на встановлення й визнання прав інтелектуальної власності в разі їх порушення, оспорювання чи невизнання [35, с. 218; 36, с. 119]. Предметом захисту права інтелектуальної власності визначають суб'єктивне право інтелектуальної власності та охоронювані законом інтереси [37, с. 81].

Визначаючи досліджуване поняття, важливо додати, як вказується вище, що в змісті права на судовий захист поєднується матеріальний та процесуальний аспекти. В. Т. Нор, розкриваючи сутність захисту порушеного суб'єктивного права, незалежно від характеру останнього, відзначає, що органічно поєднуються матеріально-правова сторона (заходи, способи захисту, встановлені за загальним правилом матеріальним законом) і процесуальна діяльність уповноважених органів із реалізації цих заходів, що й дає підстави характеризувати захист порушених майнових прав як матеріально-процесуальний інститут [17, с. 12-13].

Таким чином, на підставі наведеного можна дійти висновку, що матеріальний та процесуальний аспекти змісту права на судовий захист між собою поєднуються, оскільки можливість матеріально-правового характеру передбачається у визначеній процесуальній формі, встановленій законом. Із цього слідує, що судовий захист права передбачає реалізацію права на захист, що має матеріально-процесуальну природу.

За ст. 418 ЦК України право інтелектуальної власності визначається як права особи на результат своєї інтелектуальної, творчої діяльності або інший об'єкт права інтелектуальної власності, що становить особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності.

При цьому в праві інтелектуальної власності існує важливе правило, яке має значення й для захисту прав – право інтелектуальної власності та право власності на річ (майно) не залежать одне від одного. Незалежно від переходу прав на об'єкт (права на об'єкт інтелектуальної власності не означає перехід права власності на річ та навпаки), право власності й право інтелектуальної власності є різними за своєю суттю та правовою природою, що наголошено в ст. 419 ЦК України. Під річчю в даному випадку мається на увазі матеріальний носій об'єкта інтелектуальної власності (пристрій, упаковка, вивіска тощо). Посягання на такі речові об'єкти (крадіжка, псування, втрата) є підставами для захисту речових прав.

З цього приводу слушно зазначає М.Ю. Потоцький, що суб'єкт права інтелектуальної власності може продати свої майнові права на такий об'єкт будь-якій іншій особі, яка стає суб'єктом цього права (правонаступником). Однак при цьому право власності на матеріальний носій (річ) залишається за особою, яка його придбала [22, с. 23].

Особливість права інтелектуальної власності, на відміну від права власності, полягає у тому, що воно становить особисті немайнові права та (або) майнові права інтелектуальної власності. Це впливає на специфіку підстав та способів захисту (окрім загальних існують спеціальні способи захисту, визначені в ЦК України) в разі порушення, невизнання або оспорювання його прав.

Основною нормою, яка спрямована на захист прав інтелектуальної власності у разі їх порушення, є ст. 431 ЦК України, за якою вчинення неправомірних дій тягне за собою відповідальність, встановлену законодавством або договором. При цьому зазначена норма конкретизується у ст. 432 ЦК України, й свідчить, що особа може застосовувати як загальні способи захисту прав,

передбачені ст. 16 цього Кодексу, так і спеціальні способи захисту прав інтелектуальної власності, що притаманні саме захисту прав у цій сфері.

Судовий захист реалізується шляхом звернення вказаних суб'єктів до відповідного суду. Стаття 8 Загальної декларації прав людини закріплює право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами в разі порушення прав, наданих їй Конституцією або законом [38]. Отже, суд, який розглядатиме справу, має бути компетентним. Це є обов'язковою умовою забезпечення ефективного захисту.

Судова система (судоустрій) України становить сукупність усіх судів держави, наділених винятковою компетенцією здійснювати правосуддя. Компетентними національними судами згідно судоустрою визначено суди загальної юрисдикції (загальні та спеціалізовані суди) та Конституційний Суд України (далі – КС України). При цьому компетентним судом для суб'єкта звернення буде суд відповідно до процесуальних норм, що визначають юрисдикцію.

Таким чином, узагальнюючи вищенаведене щодо поняття захисту прав, захисту прав інтелектуальної власності, особливостей прав інтелектуальної власності, можна констатувати, що судовий захист прав та законних інтересів щодо інтелектуальної власності в сфері господарювання – це матеріально-процесуальне явище, яке реалізується в юрисдикційній формі захисту прав інтелектуальної власності, шляхом справедливого, своєчасного та неупередженого вирішення компетентним судом господарського спору й ужиття заходів, спрямованих на відновлення порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів стосовно охоронюваних об'єктів інтелектуальної власності, а також запобігання правопорушенням у зазначеній сфері.

Підсумовуючи викладене, можна виокремити ознаки судового захисту прав та законних інтересів щодо інтелектуальної власності в сфері господарювання:

1) позивач – потерпілий суб'єкт, що володіє правами на об'єкт інтелектуальної власності – суб'єкт господарювання;

2) відповідач – суб'єкт, що порушує, посягає, не визнає, зловживає правами інтелектуальної власності правовласника під час організації й здійснення господарської діяльності;

3) об'єкт захисту – суб'єктивні права та законні інтереси, що виникають у суб'єктів господарювання та інших учасників відно-

син у сфері господарювання стосовно об'єктів інтелектуальної власності;

4) захист реалізується шляхом звернення суб'єкта господарювання та інших учасників відносин у сфері господарювання до компетентного суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів, у тому числі для вжиття передбачених законом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням;

5) мета захисту – справедливе, своєчасне та неупереджене вирішення судом господарського спору, відновлення первісного становища позивача, припинення неправомірних дій.

Усі наведені ознаки взаємопов'язані між собою й у сукупності характеризують поняття захисту прав в аспекті реалізації саме судової форми захисту прав інтелектуальної власності в сфері господарювання [39, с. 56].

В наступних частинах монографії проведено детальний аналіз зазначених особливостей.

1.2. Права інтелектуальної власності та законні інтереси як об'єкти судового захисту

Для розкриття змісту судового захисту прав інтелектуальної власності, важливо розкрити сутність, зміст і особливості прав інтелектуальної власності та законних інтересів, які є об'єктами судового захисту в сфері господарювання.

Як зазначалось вище, поняття права інтелектуальної власності закріплено у положеннях ЦК України, однак науковці досить часто ототожнюють поняття «право інтелектуальної власності» та «інтелектуальна власність», що є хибною позицією, з урахуванням наступного.

Інтелектуальна власність є категорією, яка широко аналізується в економічній теорії, теорії раціоналізаторства та винахідництва, теорії наукових досліджень та юриспруденції [40, с. 113].

Поняття «інтелектуальна власність» виникло в процесі тривалої практики юридичного закріплення за певними особами їхніх прав на результати інтелектуальної діяльності в галузі науки, виробництва, мистецтва й літератури. Вважається, що вперше цей термін вжив у 1845 р. Чарльз Вудбарі, суддя Окружного суду штату Массачусетс [41].

Тлумачення терміну «інтелектуальна власність» у економічній літературі характеризується співіснуванням, конкуренцією та

поєднанням різних теоретико-методологічних підходів, сформованих представниками провідних наукових шкіл та напрямів економічних досліджень [42, с. 28]. Вчені-економісти, досліджуючи питання, пов'язані із інтелектуальною власністю, схиляються до думки, що в сучасній теорії слід використовувати економіко-правовий підхід, оскільки він розкривається в єдності економічних та юридичних відносин. Тобто, термін інтелектуальна власність має економіко-правове спрямування [43, с. 10]. Базуючись на такому підході, науковці зазначають, що метою використання інтелектуальної власності є отримання прибутку або іншої вигоди (комерціалізація).

У сучасній правовій літературі також вживається термін «інтелектуальна власність» у розумінні сукупності норм права, що об'єднані авторським та правом промислової власності [13, с. 62].

На думку І.Г. Запорожець інтелектуальну власність варто розглядати як умовне поняття, що використовується для позначення сукупності виключних прав на результати інтелектуальної діяльності, а також прирівняних до них засобів індивідуалізації учасників правовідносин [44, с. 10].

П.П. Крайнєв зазначав, що інтелектуальну власність слід застосовувати як перелік її конкретних об'єктів [45, с. 16]. Об'єктами права інтелектуальної власності, на думку О. М. Мельник, слід вважати ті результати творчої діяльності, на які виникають права в певної особи. Під такою особою слід розуміти суб'єкта права інтелектуальної власності (будь-яку фізичну чи юридичну особу). Право інтелектуальної власності виникає не на всі результати творчої діяльності, а лише на ті, що відповідають вимогам закону [46, с. 29; 47, с. 7].

З огляду на зазначене, доцільно одночасно врахувати міркування як П. П. Крайнєва, так і О. М. Мельник, а саме щодо поняття «інтелектуальна власність» правильніше було б говорити про співвідношення конкретних об'єктів такої діяльності та встановлення прав на них у законодавчих актах. А отже, визначення нових об'єктів інтелектуальної власності потребує невідкладних додаткових заходів щодо нормативно-правового закріплення. З цього приводу слушно зазначає О. М. Мельник, те, що «…поняття інтелектуальної власності ширше, ніж його правове визначення» [46, с. 19].

З огляду на зазначене, виокремлюють об'єктивне й суб'єктивне розуміння права інтелектуальної власності.

В об'єктивному розумінні І. В. Венедіктова розглядає право інтелектуальної власності як утворення (явище), яке використовує всі різновиди наявних у праві прийомів і способів, які властиві й іншим галузям права, але є особливості, що притаманні саме галузевому методу [48, с. 39]. У свою чергу, Т. Вахонєва пояснює, що право інтелектуальної власності – це складна комплексна підгалузь права, але зі своїм особливим специфічним саме для цієї сфери регулювання суспільних відносин – предметом, особливими методами правового регулювання та систему, до якої належать самостійні інститути [49, с. 25, 29].

Схожої думки дотримуються й інші вчені, вказуючи, що право інтелектуальної власності є підгалуззю права, що включає в себе декілька інститутів: авторське право та суміжні права, патентне право, інститут правових засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, їх товарів та послуг тощо [50, с. 8].

Також існують визначення права інтелектуальної власності як самостійної комплексної галузі права, що знаходиться наразі на стадії формування, являє собою сукупність норм, якими врегульовано суспільні відносини, що пов'язані зі створенням, набуттям, здійсненням та захистом прав на об'єкти права інтелектуальної власності [13, с. 64].

Разом з тим більш обґрунтованим видається науковий погляд, що право інтелектуальної власності є комплексним міжгалузевим інститутом, оскільки включає норми законодавства різної галузевої приналежності [51]. При цьому його частина – сукупність правових норм, що регулюють господарські відносини інтелектуальної власності, які складаються за участю суб'єктів господарювання та інших учасників господарських відносин, доцільно вважати інститутом господарського права. Про це свідчить спеціальний суб'єктний склад цих відносин, господарська (виробнича) сфера їх реалізації, наявність як приватних, так і публічних інтересів, пов'язаних з належним врегулюванням і реалізацією таких відносин.

З урахуванням наведеного можна констатувати, що поняття «інтелектуальна власність» та «право інтелектуальної власності» є окремим поняттями, оскільки інтелектуальна власність – це економіко-правова категорія, на відміну від права інтелектуальної власності, як юридичної категорії, що має об'єктивне й суб'єктивне значення.

Об'єкти права інтелектуальної власності поділяються на види: об'єкти авторського права й суміжних прав (твори, комп'ютерні

програми, музичні твори, ілюстрації тощо), об'єкти промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, ТМ, нетрадиційні об'єкти (наукові відкриття, комерційна таємниця, раціоналізаторська пропозиція тощо). При цьому саме об'єкти промислової власності, є найбільш застосовуваними в господарських процесах, мають вагоме значення, насамперед з позицій промислової цінності, економічної доцільності та ефективності, отримання прибутків під час їх використання у виробничій діяльності [52]. Винаходи, корисні моделі, промислові зразки впроваджуються у процеси виробництва й реалізації конкурентоздатної продукції. ТМ використовуються для маркування такої продукції й формування бренду з високою діловою репутацією.

Загалом положення про права на об'єкти промислової власності регламентуються у міжнародних договорах, що регулюють сферу промислової власності, нормативно-правових актах, директивах та регламентах ЄС, а також у нормативних актах національного законодавства.

Вперше в міжнародній практиці об'єкти права інтелектуальної власності визначено у ст. 2 Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14 липня 1967 року, що набрала чинності для України 26 квітня 1970 року [53]. За вказаним документом інтелектуальна власність включає права, які стосуються об'єктів авторського права й суміжних прав, об'єктів промислової власності, захист від недобросовісної конкуренції, а також всі інші права, що стосуються інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній та художній галузях.

Паризькою Конвенцією про охорону промислової власності об'єкти права промислової власності включають, серед іншого: винаходи, корисні моделі, промислові зразки, товарні знаки, фірмові найменування, захист від недобросовісної конкуренції тощо [54]. Відповідно до положень Угоди TRIPS об'єктами права промислової власності є всі об'єкти, на які видаються патенти, товарні знаки, географічні зазначення, компонування інтегральних схем, конфіденційна інформація тощо [55].

Отже, в основних міжнародних актах з охорони прав на об'єкти промислової власності не міститься визначення терміну «промислова власність», а тільки вказується, які об'єкти права інтелектуальної власності визнаються об'єктами промислової власності.

У чинному законодавстві загальний перелік об'єктів права інтелектуальної власності закріплено у ст. 420 ЦК України, яка не розкриває поняття «об'єкт права інтелектуальної власності».

У ГК України використанню у господарській діяльності прав інтелектуальної власності присвячено главу 16, якою, зокрема визначаються правомочності щодо їх використання, у ст. 155 закріплено невичерпний перелік об'єктів права інтелектуальної власності в сфері господарювання. Разом із тим законом регламентовано, що відносини, пов'язані з використанням у господарській діяльності та охороною прав інтелектуальної власності, регулюються цим Кодексом та іншими законами, зокрема положеннями ЦК України з урахуванням особливостей, передбачених Кодексом та іншими законами (частини 1, 2 ст. 154).

Оскільки предметом дослідження є саме господарські відносини, то об'єктами захисту виступають лише майнові права на об'єкти інтелектуальної власності, які належать суб'єктам господарюванням. Відповідно до ч. 1 ст. 424 ЦК України це – право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання; інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом. У разі, якщо фізична особа-підприємець є одночасно суб'єктом і майнових, і особистих немайнових прав інтелектуальної власності (наприклад, є автором комп'ютерної програми), які стали об'єктом порушення, то захист особистих немайнових прав має відбуватись у порядку цивільного судочинства за участі фізичної особи-автора.

Окрім вищенаведених суб'єктивних (майнових) прав, важливим і одночасно недостатньо дослідженим об'єктом захисту в досліджуваній сфері слід розглядати й законні інтереси відповідних суб'єктів.

Категорія «інтерес» вперше досліджувалася ще у XIX столітті Рудольфом фон Ієрінгом у своїй праці «Інтерес та право», де правознавець визначав його як те, що має значення для особи, становить її благополуччя [56]. Надалі інтерес як правова категорія вченими визначався благом, яке проявляється в матеріальних та нематеріальних прагненнях людини [57, с. 146]; це неопосередковані правовими нормами, але такі, що не суперечать загальним засадам цивільного законодавства, прагнення суб'єкта задоволь-

нити соціально-економічні потреби, які реалізуються в цивільних правовідносинах і підлягають цивільно-правовому захисту [58].

Н. Ф. Чубоха зазначає, що значна кількість науковців умовно виділяє два погляди на зазначену категорію. Перший підхід доводить, що інтерес є не що інше, як потреба особи, в яку включаються блага, вигода та інші категорії, що являють собою певні матеріальні й нематеріальні бажання, прагнення людини, тобто все, що їй необхідне. Другий підхід розглядає інтерес як причину, мотив, стимул до дій, які дозволені правом або ж не заборонені ним [57, с. 146].

З огляду на зазначені думки, можна дійти висновку, що інтерес не виникне, поки в суб'єкта не з'явиться мотив до виникнення потреби, блага, оскільки воно спричинить появу суспільних відносин, спрямованих на задоволення інтересу, який і породжуватиме бажання особи вступити в певні правовідносини. Однак потреба може існувати й без інтересу, а тому це свідчить про те, що ці дві категорії «потреба» та «інтерес» не є тотожними.

Як слушно зазначає А. А. Катренко, формулювання терміну «права й законні інтереси» досить часто зустрічається в текстах нормативно-правових актів, та стало звичним. Проте якщо наявність прав у конкретних учасників правовідносин випливає безпосередньо з тексту тієї або іншої статті нормативно-правового акту, то «законні інтереси» та/чи «охоронювані законом інтереси» є «завуальованим» правовим феноменом, згадка про який словосполученням «законні інтереси» в різних документах не дає чіткого поняття про їхню суть [59, с. 18].

М. Ю. Потоцький характеризує поняття «охоронюваний законом інтерес» як інтерес, що охороняється законом, тобто визначений у конкретному нормативному акті, в якому передбачений носій цього інтересу (суб'єкт, зацікавлена особа) [22, с. 187-188]. До цього визначення слід додати, що інтерес не завжди прямо визначений у конкретній нормі, він може опосередковано випливати з групи правових норм, базових засад, принципів (зокрема, справедливості, добросовісності, розумності) в межах загальнодозвільного способу правового регулювання «дозволено все те, що прямо не заборонено».

Легальне визначення «законний інтерес» у законодавстві відсутнє. З цього питання КС України у своєму Рішенні від 1 грудня 2004 р. по справі № 1-10/2004 надав відповідні тлумачення [60]. Підставою розгляду цього питання стало конституційне подання

народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень ч. 1 ст. 4 ЦПК України, що діяла у редакції, чинній на момент звернення до КС України. За цим клопотанням суб'єкти звернення просили КС України дати офіційне тлумачення поняття «охоронюваний законом інтерес», що міститься у нормативно-правових актах.

КС України під час розгляду справи досліджував етимологічний зміст слова «інтерес» у загальносоціологічному, психологічному та інших значеннях і дійшов до висновку, що в нормативно-правових актах термін «інтерес» вживається у широкому або вузькому значеннях як самостійний об'єкт правовідносин, реалізація якого задовольняється чи блокується нормативними засобами. Суд дійшов висновку, що поняття «охоронюваний законом інтерес», що вживається в законодавстві, є самостійним об'єктом судового захисту та інших засобів правової охорони з метою задоволення індивідуальних і колективних потреб, які не суперечать Конституції й законам України, суспільним інтересам, справедливості, добросовісності, розумності та іншим загальноправовим засадам [60].

Отже, з урахуванням наведеного, слід зазначити, що інтерес особи також може виступати самостійним об'єктом судового захисту та інших засобів правової охорони, в тому числі у правовідносинах інтелектуальної власності. Це підтверджується й аналізом правозастосовної практики. Так, Велика Палата Верховного Суду (далі – ВП ВС) неодноразово звертала увагу на те, що застосування конкретного способу захисту цивільного права залежить як від змісту права чи інтересу, за захистом якого звернувся суб'єкт, так і від характеру його порушення, невизнання або оспорювання. Такі право чи інтерес мають бути захищені судом у спосіб, який є ефективним, тобто таким, що відповідає змісту відповідного права чи інтересу, характеру його порушення, невизнання або оспорювання та спричиненим цими діяннями наслідками. Близькі за змістом висновки зазначені, зокрема у Постановах ВП ВС від 05.06.2018 у справі № 338/180/17, від 11.09.2018 у справі № 905/1926/16, від 30.01.2019 у справі № 569/17272/15-ц, від 04.06.2019 у справі № 916/3156/17.

КГС ВС у справі № 910/17205/17 дійшов висновку, що відповідно до положень статей 15, 16 ЦК України та ст. 33 Закону України «Про охорону прав на винаходи й корисні моделі» особа на власний розсуд обирає спосіб захисту своїх прав і законних інтересів,

який здатен із достатньою ефективністю усунути порушення таких прав та інтересів [61].

Для спорів, у тому числі в сфері захисту прав інтелектуальної власності, важливим є питання обґрунтування наявності в суб'єкта, що звертається до суду за захистом, відповідного законного (охоронюваного законом) інтересу. Національні суди різних інстанцій неодноразово розглядали справи, пов'язані з захистом інтересів у сфері інтелектуальної власності. Зокрема, у справі № 910/13040/17 [62] про визнання недійсним патенту на корисну модель, у якій позивач вважав, що наявність запатентованої відповідачем спірної корисної моделі, яка не відповідає умові патентоздатності, позбавляє його можливості виготовляти та реалізовувати аналогічні вироби, ВС підтвердив право позивача на визнання недійсним патенту, навіть якщо ця особа не є власником іншого патенту. Таким чином, об'єктом захисту в цьому спорі виступило не суб'єктивне право на об'єкт інтелектуальної власності (у позивача його не було), а законний інтерес суб'єкта господарювання у здійсненні певних видів діяльності в правовому полі, пов'язаний із усуненням перешкод для такої діяльності в законний спосіб (шляхом визнання патенту іншого суб'єкта недійсним). Якби патент відповідача відповідав усім умовам патентоздатності, монополія патентовласника мала б більшу перевагу над вказаними інтересами позивача. У цьому контексті слід додати, що законні інтереси суб'єктів господарювання у відносинах інтелектуальної власності в законодавстві прямо не формалізовані.

Ще одним прикладом захисту інтересу суб'єкта права інтелектуальної власності в сфері господарювання може бути справа № 910/5794/20, у якій Господарський суд міста Києва [63] дійшов висновку, з яким погодились суди апеляційної [64] та касаційної інстанцій [65], що відповідач монополізував право на ТМ за свідоцтвом, не використовуючи її протягом п'яти років, чим порушує охоронюваний законом комерційний інтерес позивача реєструвати та використовувати в своїй діяльності схоже позначення.

Позов мотивовано тим, що підставою звернення до суду є порушення охоронюваного законом інтересу позивача стосовно його прагнення зареєструвати позначення, яке є схожим настільки, що його можна сплутати з ТМ відповідача щодо певних товарів та здійснювати підприємницьку діяльність під ТМ (прагнення правомірного її використання в майбутньому) на території України, а наявність реєстрації ТМ за спірним свідоцтвом, яка

довгий час не використовується, створює перешкоди позивачеві в набутті ним прав інтелектуальної власності на позначення для тих же класів товарів МКТП на території України та використовувати його позивачем у своїй діяльності. З огляду на належне обґрунтування позивачем власного охоронюваного законом інтересу, а також враховуючи особливості, встановлені приписом ч. 4 ст. 18 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», що закріплює право будь-якої особи звернутися до суду з вимогою про дострокове припинення дії свідоцтва, суд дійшов до висновку, що охоронюваний законом інтерес позивача підлягає захисту, а тому позов було задоволено.

Аналіз правових норм, судової практики дає підстави вважати, що охоронювані законом інтереси можуть бути різноманітними й саме на позивача покладається обов'язок конкретизувати й обґрунтувати, в чому саме вбачається порушення його інтересу, однак дані висновки потрібно розглядати у взаємозв'язку з принципом «Jura novit curia», який також притаманний нашій правовій системі.

До охоронюваних законом інтересів у правовідносинах інтелектуальної власності також можна віднести й законні інтереси суб'єкта господарювання, пов'язані із неможливістю отримання ліцензії на використання певного об'єкта інтелектуальної власності від правоволодільця через недосягнення з ним згоди. У цьому випадку ст. 30 Закону України «Про охорону прав на винаходи й корисні моделі» передбачено захист такого інтересу особи в судовому порядку за умови, що винахід (корисна модель), не використовується або недостатньо використовується правоволодільцем протягом трьох років, починаючи від дати, наступної за датою державної реєстрації винаходу (корисної моделі), або від дати, коли використання винаходу (корисної моделі) було припинено.

На підставі проведеного дослідження, можна констатувати, що самостійними об'єктами судового захисту в сфері реалізації прав інтелектуальної власності суб'єктами господарювання виступають майнові права інтелектуальної власності (на винаходи, промислові зразки, корисні моделі, ТМ тощо), нетрадиційні об'єкти (сорти рослин і породи тварин, топографії інтегральних мікросхем, наукові відкриття тощо), а також їх законні (охоронювані законом) інтереси в цій сфері.

Таким чином, слід внести зміни до ч. 1 ст. 432 ЦК України, а саме викласти у такій редакції «Кожна особа має право звернути-

ся до суду за захистом свого права інтелектуальної власності та законного інтересу відповідно до статті 16 цього Кодексу».

Проведений аналіз дозволяє виокремити найбільш типові види законних інтересів у відносинах інтелектуальної власності за участю суб'єктів господарювання як самостійний об'єкт захисту, а саме: 1) інтереси щодо здійснення певних видів господарської діяльності, пов'язані з усуненням перешкод для такої діяльності шляхом визнання недійсним патенту/свідоцтва іншого суб'єкта-правовласника; 2) інтереси щодо реєстрації і використання у своїй діяльності позначення, яке можна сплутати з ТМ іншого суб'єкта – правовласника, що ним не використовується протягом встановленого законом строку без поважних причин; 3) інтереси щодо отримання дозволу на використання об'єктів промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки) через недосягнення згоди щодо укладення ліцензійного договору з їхнім правовласником; 4) інтереси, пов'язані з отриманням правової охорони свого позначення як добре відомої ТМ, яка тривалий час використовувалась у господарському обороті; 5) інтереси щодо захисту ділової репутації, сформованої завдяки тривалому використанню незареєстрованого як ТМ позначення у господарській діяльності;

Зміст законного (охоронюваного законом) інтересу, що підлягає захисту, в кожному конкретному випадку формується і обґрунтовується з урахуванням приписів правових норм, базових засад, принципів права (зокрема, справедливості, добросовісності, розумності) в межах загальнодозвільного типу правового регулювання «дозволено все, що прямо не заборонено законом».

1.3. Законодавча основа судового захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання

Ефективність судового захисту прав інтелектуальної власності в сфері господарювання залежить від ряду факторів, насамперед, від якості законодавчої основи регулювання відносин у цій сфері, наявності досконалого законодавства та дієвих механізмів його застосування, перш за все щодо захисту прав.

Формування законодавчої основи судового захисту прав інтелектуальної власності в сфері господарювання за роки незалежності України пройшло низку етапів. Ці етапи відбувались за конкретних історичних, правових, соціально-економічних умов,

які, в свою чергу, впливали на реформування відповідного законодавства про охорону об'єктів інтелектуальної власності, судову систему, здійснення судочинства в справах про захист прав інтелектуальної власності в сфері господарювання. Чинне національне законодавство з зазначених питань умовно можна поділити на три блока.

Перший блок включає правові норми, які регулюють загальні положення щодо охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності. Ці норми закріплені в Конституції України, зокрема ст. 54, яка гарантує свободу творчої, літературної, наукової та інших видів інтелектуальної діяльності, а також захист прав та інтересів, що виникають у зв'язку з такою діяльністю; заборону щодо використання або поширення результатів інтелектуальної діяльності без згоди правовласника. Стаття 55 закріплює можливість кожного захистити свої права й свободи в суді. До цього блоку також можна віднести норми, які містяться у главі 16 ГК України, Книзі 4 ЦК України щодо поняття об'єктів, їхні ознаки, терміни дії прав, видів договорів та інші норми, що в цілому забезпечують регулятивну функцію права інтелектуальної власності.

Другий блок представлений матеріально-правовими нормами охоронного характеру, які визначають, що є порушенням правовласників на об'єкти інтелектуальної власності та відповідальність за такі порушення згідно вимог чинного законодавства, підстави, способи судового захисту прав інтелектуальної власності. Вони розміщені в главі 16 ГК України, Книзі 4 та інших нормах ЦК України, Законах України «Про охорону прав на винаходи й корисні моделі» [66], «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» [67], «Про охорону прав на промислові зразки» [68], «Про охорону прав на сорти рослин» [69], «Про авторське право і суміжні права» [70], «Про захист від недобросовісної конкуренції» [71], «Про правову охорону географічних зазначень» [72], «Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів» [73].

Крім зазначеного, Кримінальний кодекс України встановлює кримінальну відповідальність за порушення авторського права й суміжних прав (ст. 176); за порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, топографію інтегральної мікросхеми, сорт рослин, раціоналізаторську пропозицію (ст. 177); інші злочини (статті 203^{1}, 216) [74]. Кодекс України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), де статті 51^{2}, 164^{9}, 164^{13} визначають адміністративну відповідальність за окремі порушення

авторських та суміжних прав [75]. Митний кодекс України (далі – МК України) у Розділі XIV «Сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час переміщення товарів через митний кордон України» встановлює відповідальність за переміщення товарів через митний кордон України з порушенням прав інтелектуальної власності (ст. 476) [76].

Третій блок – це процесуально-правові норми, які визначають юрисдикцію та повноваження господарського суду, встановлюють порядок здійснення судочинства, вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, та розгляд інших справ, віднесених до юрисдикції суду з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави. Ці норми уособлені в ГПК України (статті 1-5; 20, 24-26). У цивільних справах судовий процес врегульований нормами ЦПК України [77], в адміністративних – КАС України. Щодо розгляду справ, пов'язаних із притягненням особи до адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності, порядок здійснення такого судочинства визначено Кримінальним процесуальним кодексом України [78] та КУпАП відповідно.

Зазначене розташування правових норм, що врегульовують судовий захист прав інтелектуальної власності в сфері господарювання, у різних нормативно-правових актах, можна вважати виправданим із точки зору комплексного, матеріально-процесуального характеру такого захисту. Реалізація захисту прав та законних інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності здійснюється через механізм захисту, що включає систему форм, способів та засобів діяльності уповноважених органів і зацікавлених осіб, що спрямовується на визнання й поновлення порушених прав, припинення порушення прав і законних інтересів, а також застосування до правопорушників заходів державного примусу [79, с. 5].

Щодо рівня досконалості норм процесуального законодавства слід зазначити, що сьогодні розгляд спорів із порушення прав інтелектуальної власності в судах різних юрисдикцій призводить до значного затягування процесу з порушенням принципу розумності строків розгляду справ; у зв'язку з відсутністю в судді спеціальної підготовки всебічно розглянути справу, а іноді й взагалі неможливість розгляду такого спору (якщо в процесі здійснення судочинства виникає колізія між нормами процесуальних кодек-

сів) виникає порушення права на захист суб'єкта, що звертається до суду (позивача) або суб'єкта, до якого пред'явлено вимоги (відповідача). Адже специфікою розв'язання спорів із порушення прав інтелектуальної власності є те, що вони, як правило, стосуються спеціальних питань, які вимагають особливої компетенції суддів у різних галузях науки, економіки тощо.

Проблематика законодавчого регулювання порядку судового захисту прав інтелектуальної власності розглянуто у 2 та 3 розділах монографії.

На думку О. М. Коротуна з прийняттям 03.10.2017 року Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [80], які мали б вирішити актуальні питання охорони та захисту інтелектуальної власності, насправді, з урахуванням чинного законодавства та окремих доктринальних думок, зміст окремих норм процесуального законодавства не в повній мірі забезпечує належний захист інтелектуальної власності [81, с. 101-102].

Наукова спільнота поділилась на прихильників [82, с. 89; 83, с. 31-33; 84, с. 42; 85, с. 386-387] створення спеціалізованого суду – Вищого суду з питань інтелектуальної власності та противників/скептиків [86, с. 49; 87, с. 63; 88, с. 118-125]. Різнобічність думок стосується різних аспектів, зокрема доцільності існування суду, його назв та місцерозташування, відбору кандидатів на посаду суддів, інстанційності, процесуальних засад судочинства тощо. Також щодо існування спеціалізованого суду точиться дискусія й серед правозахисників, адвокатів та юристів-практиків, які підтримують та позитивно оцінюють створення такого суду [89; 90; 91].

У законодавчому регулюванні судового захисту прав інтелектуальної власності в сфері господарювання суттєва роль належить нормам міжнародного законодавства. Відповідно до ч. 1 ст. 9 Конституції України, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

У першу чергу фундаментальним джерелом є Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, ст. 6 якої закріплено право на справедливий судовий розгляд. Згідно з цією нормою кожному гарантується справедливий і публічний розгляд його справи протягом розумного строку незалежним і безсторон-

нім судом, який вирішить спір щодо його прав та обов'язків або встановить обґрунтованість висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

Як згадувалось вище, об'єктами судового захисту прав інтелектуальної власності суб'єктів господарювання виступають об'єкти промислової власності, нетрадиційні об'єкти та законні інтереси.

Найбільш значимим спеціальним міжнародним нормативно-правовим актом у сфері промислової власності є Паризька Конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року (у редакції від 2 жовтня 1979 року), в якій закріплено перелік об'єктів промислової власності. До міжнародних договорів, які містять положення щодо охорони об'єктів промислової власності, також відносяться Мадридська Угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14.04.1891 р., набула чинності для України 25.12.1991 р. [92]; Договір про патентне право (PLT) та Інструкція до Договору про патентне право від 01.06.2000 р., ратифіковані Україною 22.11.2002 р. [93]; Гаазька угода про міжнародну реєстрацію промислових зразків від 06.11.1925 року, дата приєднання України 17.01.2002 р. [94]; Договір про патентну кооперацію (PCT) від 19 червня 1970 р., набув чинності для України 25.12.1991 р. [95]; Угода про асоціацію [96] та інші. Багатьма з цих актів регламентовано порядок звернення до відповідних органів для вирішення спорів, що виникають стосовно охоронюваних об'єктів.

На підставі проведеного аналізу, можна констатувати, що на сьогоднішній день законодавство України, що визначає підстави, способи, порядок здійснення судового захисту досліджуваних прав, становить цілісну систему правових норм. При цьому процес удосконалення законодавства та механізмів його реалізації наразі триває. На офіційному веб-порталі Верховної Ради України на різних стадіях перебувають проєкти Законів, зокрема № 2659 від 20.12.2019 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо набуття, здійснення та захисту майнових прав інтелектуальної власності» [97], № 6464 від 24.12.2021 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності» [98], альтернативний попередньому № 6464-1 від 11.01.2022 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності» [99].

Це виправдано також і тим, що Україна, проголосивши одним із стратегічних напрямків зовнішньоекономічної політики інтеграцію до ЄС, першочерговим завданням визнає адаптацію законодавства України до законодавства ЄС, що вимагає його істотного удосконалення.

ГПК України є законом, що визначає порядок здійснення господарського судочинства в справах, пов'язаних із захистом, оспорюванням або визнанням порушених прав на об'єкти інтелектуальної власності. Стаття 20 визначає справи, що відносяться до юрисдикції господарських судів.

02 червня 2016 року Верховною Радою України були прийняті зміни до Закону України «Про судоустрій і статус суддів», що передбачили створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності як суду першої та апеляційної інстанції з розгляду окремих категорій справ у системі судоустрою [100]. 29 вересня 2017 року Президент України підписав Указ «Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності» [101].

Правовий статус Вищого суду з питань інтелектуальної власності визначено в Законі України «Про судоустрій і статус суддів», яким передбачено, що Вищий суд з питань інтелектуальної власності в системі судоустрою є вищим спеціалізованим судом як першої, так і апеляційної інстанції з розгляду окремих категорій справ (ч. 1; п. 1 ч. 2 ст. 31). Цей спеціалізований суд здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у справах та в порядку, визначених процесуальним законом, із повноваженнями, що закріплені у ст. 32.

15 грудня 2017 року набули чинності зміни до ГПК України від 03.10.2017 р., за якими у ст. 3 зазначено, що Вищий суд з питань інтелектуальної власності розглядає справи, віднесені до його компетенції. Чинною редакцією ГПК України змінено правила юрисдикції, за якими розмежування судової юрисдикції здійснюється передусім залежно від предмета, а не суб'єктного складу сторін спору. Разом із тим у ч. 2 ст. 20 цього ж Кодексу закріплено перелік справ щодо прав інтелектуальної власності, які підвідомчі цьому суду.

Наразі спеціалізований суд так і не почав функціонувати, однак його створення вже є важливим та необхідним кроком для розуміння суспільством і професійною спільнотою перспектив розвитку судової спеціалізації з питань інтелектуальної власності. В цілому судові спори щодо захисту прав інтелектуальної власності є одними з найскладніших, адже вимагають належного розгляду з точки зору володіння як судом, так і учасниками справи,

специфічних знань у цій галузі. На сьогодні такі спори розглядаються судами різних юрисдикцій, що позначається на нестабільній практиці застосуванні норм, та, як наслідок, створює широку та суперечливу судову практику в цій сфері [102]. Тому створення окремого судового органу в судовій системі України, що розглядатиме спори щодо будь-яких об'єктів права інтелектуальної власності в запропонованій законодавцем моделі, є досить позитивним зрушенням.

Зарубіжний досвід свідчить про виразну тенденцію до виокремлення різних ступенів самостійності судових органів, які спеціалізуються на вирішенні справ, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності [84, с. 40]. Наявність судової спеціалізації в сфері захисту прав інтелектуальної власності має місце в багатьох країнах світу (Австрії, Федеративній республіці Німеччині, Швеції, США, Великій Британії, Таїланді, Філіппінах, Кореї). У межах Європейського співтовариства започатковане створення Єдиного патентного суду ЄС (Угода про Єдиний патентний суд) [103].

Указом Президента України від 29 вересня 2017 року визначено питання щодо утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності. Натомість чинна редакція ст. 125 Основного Закону передбачає, що суд утворюється, реорганізовується й ліквідовується законом, проект якого вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя (далі – ВРП). Для порівняння слід зазначити, що законодавці прийняли окремий спеціальний закон, що визначає статус Вищого антикорупційного суду як спеціалізованого суду [104].

У грудні 2021 року в Верховній Раді України було зареєстровано проєкт Закону № 6487 «Про Вищий суд із питань інтелектуальної власності» (далі – проєкт закону № 6487) [105], який наразі включено до порядку денного. Вказаний проєкт розроблений із метою врегулювання правовідносин щодо організації та діяльності спеціалізованого суду, який охоплюватиме широкий спектр спорів щодо права інтелектуальної власності та недобросовісної конкуренції, визначає засади організації й діяльності суду тощо. Дійсно, створення та функціонування спеціалізованого суду в сфері інтелектуальної власності стане суттєвим кроком у питанні охорони та захисту прав інтелектуальної власності в Україні.

На поданий проєкт суб'єктів законодавчої ініціативи, Головним науково-експертним управлінням надано висновок, у якому зазначено, що прийняттям цього закону продовжується негатив-

на тенденція десистематизації законодавства про судоустрій, яка розпочалася з прийняттям Закону України «Про Вищий антикорупційний суд». Із зазначеним варто погодитись, оскільки додаткове врегулювання питань організації та діяльності цього суду, вдосконалення інших засад діяльності цілком можливе шляхом внесення відповідних змін безпосередньо до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та ГПК України.

Вищі спеціалізовані суди розглядають справи, які віднесені до їх юрисдикції процесуальним законом (ст. 31 Закону «Про судоустрій і статус суддів»). Тому необхідним є також внесення змін до норм ГПК України щодо процесуальних особливостей розгляду спорів із питань інтелектуальної власності. Іншим варіантом вирішення цього завдання є прийняття окремого процесуального кодексу, що буде врегульовувати порядок здійснення судочинства в зазначеній сфері, як, наприклад, був прийнятий Кодекс України з процедур банкрутства [106]. Враховуючи важливість спеціального регулювання таких правовідносин, питання щодо доцільності прийняття окремого кодексу виглядає більш прийнятним, оскільки цей суд розглядатиме не лише господарські спори в сфері інтелектуальної власності, а й цивільні, адміністративні.

Невирішеним питанням (до реєстрації у Верховній Раді України проєкту закону № 6487) залишається забезпечення касаційного перегляду судових рішень Вищого суду з питань інтелектуальної власності, оскільки сьогодні є незрозумілим, який орган переглядатиме його рішення – КГС ВС чи Касаційний цивільний суд Верховного Суду (далі – КЦС ВС). Для вирішення цього питання доцільним було б запровадження спеціалізації в окремих палатах ВС касаційних судів за прикладом палати КГС ВС, враховуючи суб'єктний склад спору.

У прикінцевих та перехідних положеннях проєкту закону № 6487 пропонується касаційний перегляд судових рішень, віднесених до юрисдикції Вищого суду з питань інтелектуальної власності, розгляд яких не закінчено до початку роботи такого суду або щодо яких не відкрито провадження після початку роботи спеціалізованого суду, здійснюватиметься за правилами ГПК України. Тобто, суб'єкт права законодавчої ініціативи з урахуванням структури ВС вважає, що касаційний перегляд судових рішень має здійснювати КГС ВС, що об'єктивно є правильним. Однак такий касаційний перегляд діятиме тільки на період перехідних положень.

Вищий суд із питань інтелектуальної власності буде функціонувати в місті Києві, як визначено Указом Президента України від 29 вересня 2017 року та пропонується проєктом закону № 6487. Однак питання розташування цього суду спричинило спірні думки з боку науковців та громадян щодо рівного доступу до правосуддя всіх учасників справ [107, с. 16; 108, с. 28].

Але погодитись із цим важко, оскільки розташування спеціалізованого суду в місті Києві є доречним, адже наразі в судовій системі створені та продовжують вдосконалюватись належні умови доступу учасників до розгляду їх справ. За допомогою електронних ресурсів, наприклад, такого як «Електронний суд», особи мають змогу безперешкодно подати до суду будь-які документи, заяви, клопотання тощо, брати участь у судових засіданнях за допомогою відеоконференції, отримувати на електронну адресу копії ухвал та рішень тощо [109, с. 528]. Крім того в Україні наразі функціонують ще дві підсистеми (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС): «Електронний кабінет» та «Відеоконференцзв'язок».

Разом з тим процесуальне законодавство дозволяє через незначну складність та/або малозначність, розглядати справи в спрощеному провадження, як правило, без виклику сторін, тобто в письмовому провадженні. У таких випадках особиста участь сторін виключається, суд при вирішенні спору покладається на наявні в справі матеріали, що були надані сторонами. Отже, тут визначну роль відіграє принцип змагальності сторін при зборі відповідних доказів, якими вони обґрунтовують свої вимоги, та поданні їх до суду, аніж їхня особиста присутність під час судового засідання [109, с. 528-529].

Ще одним гострим питанням залишається підбір кваліфікованих кандидатів на посади суддів спеціалізованого суду. Так законом встановлені вимоги до кандидати на посаду судді Вищого суду з питань інтелектуальної власності, серед яких, зокрема, проходження кваліфікаційного оцінювання, наявність відповідного стажу та досвіду роботи в професійній діяльності, пов'язаній із інтелектуальною власністю, тощо (ч. 1 ст. 33 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»).

Справді, запровадження спеціалізації повинно позитивно вплинути на ефективність захисту прав та спеціалізований суд із питань інтелектуальної власності має об'єднати осіб, які мають як досвід роботи у цій сфері, так і відповідну спеціальну освіту (знання).

Згідно ч. 1 ст. 79 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» конкурс на зайняття вакантної посади судді проводиться відповідно до цього Закону та Положення про проведення конкурсу. Відповідно до ч. 2 цієї статті положення про проведення конкурсу на зайняття вакантної посади судді затверджується Вищою кваліфікаційною комісією суддів України (далі – ВККС України); ч. 8 статті визначено, що ВККС України проводить конкурс на зайняття вакантних посад суддів вищого спеціалізованого суду на основі рейтингу учасників за результатами кваліфікаційного оцінювання.

Однак через набуття чинності 07.11.2019 р. Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування» № 193-IX від 16.10.2019 р. [110] неможливо було провести конкурс, адже ВККС України перебуває у стані припинених повноважень. Так ВРП не зможе сформувати склад ВККС України до внесення законодавчих змін.

За положеннями Закону України «Про судоустрій та статус суддів», Конкурсна комісія складається з шести осіб – трьох представників Ради суддів України й трьох міжнародних експертів, яких пропонують міжнародні організації, з якими Україна співпрацює в сфері запобігання корупції. Однак міжнародні організації відповідні пропозиції у визначений строк не надали. Таким чином, без міжнародних партнерів конкурсна комісія не може бути затверджена, не може бути сформована ВККС України та неможливо провести конкурс на заміщення посад суддів [111].

Законом № 193-IX не передбачені випадки, коли міжнародні організації не подали кандидатури конкурсній комісії, як і не визначені дії ВРП у такому разі. Тобто, відсутність законодавчої процедури перешкоджає проведенню конкурсу. З метою виправлення такої ситуації 13.07.2021 р. було прийнято Закон України № 1629-IX, що набув чинності 05.08.2021 р. [112]. Відповідно до нього ВККС України складається з 16 членів, 8 з яких призначаються з числа суддів або суддів у відставці. Призначення на посаду члена ВККС України здійснюється ВРП за результатами конкурсу терміном чотири роки.

У січні 2022 року Конкурсна комісія обрала керівництво та затвердила умови конкурсу з добору кандидатів на посаду члена ВККС України. Станом на червень 2023 року ВРП призначила членів ВККС і цим розблокувала судову реформу в Україні, а станом на липень 2023 року Конкурсна комісія з добору кандидатів на

посади членів ВККС України відновила роботу і продовжує конкурс.

Отже, можна дійти висновку, що держава проводить дії, покликані відновити функціонування вищезазначених органів та подальшу діяльність щодо підбору кваліфікованих кандидатів на посади суддів, в тому числі й до спеціалізованого суду в сфері інтелектуальної власності. Це є важливим кроком у забезпеченні відправлення правосуддя в судовій системі України.

Підсумовуючи викладене, законодавча основа судового захисту прав та законних інтересів щодо інтелектуальної власності в сфері господарювання постає як система нормативно-правових актів, які можна поділити умовно на три групи:

1) матеріально-правові та організаційно-процедурні норми, що забезпечують регулятивну функцію права інтелектуальної власності;

2) матеріально-правові норми охоронного характеру, які визначають підстави і способи судового захисту прав інтелектуальної власності та відповідальність за правопорушення;

3) процесуально-правові норми, що регулюють питання юрисдикції, повноважень компетентного суду, порядку здійснення судочинства, вирішення спору, виконання судових рішень.

Наведений поділ правових норм має важливе теоретико-методологічне значення для подальшого дослідження, оскільки демонструє зв'язки між різними нормативно-правовими актами в системі законодавства про судовий захист прав та інтересів щодо інтелектуальної власності в сфері господарювання, дає можливість прослідкувати відповідність і узгодженість матеріальних і процесуальних норм в цій системі. В подальших частинах роботи запропоновані відповідні пропозиції щодо кожної з груп норм їхнього удосконалення.

На підставі дослідження чинного і перспективного законодавства про Вищий суд з питань інтелектуальної власності, уточнено модель законодавчого регулювання діяльності вказаного Суду:

1) врегулювання засад організації та діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності пропонується здійснювати шляхом внесення змін безпосередньо до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та ГПК України, а не прийняттям окремого спеціального закону;

2) касаційний перегляд судових рішень Вищого суду з питань інтелектуальної власності доцільно забезпечити шляхом запровадження спеціалізації в окремих палатах ВС касаційних судів за прикладом палати в КГС ВС, враховуючи суб'єктний склад спорів;

3) пропонується прийняття окремого процесуального кодексу, що буде врегульовувати порядок здійснення судочинства з розгляду справ, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності.

Закріплення запропонованих положень в чинному законодавстві буде сприяти більш повному, системному, детальному регулюванню відносин, які виникають стосовно судового захисту прав інтелектуальної власності в сфері господарювання.

РОЗДІЛ 2
Підстави судового захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання

2.1. Порушення прав інтелектуальної власності у сфері господарювання

Належний рівень захисту прав на об'єкти права інтелектуальної власності впливає на розвиток інноваційної економіки, залучення інвестицій, збільшення конкурентоздатності виробників. Однак як свідчить практика, в процесі здійснення господарської діяльності вчиняються чисельні порушення прав інтелектуальної власності, що становить серйозну перешкоду на шляху до розвитку інноваційної економіки та європейської інтеграції. Як слушно зазначає О.В. Кадєтова, в ЄС, де функціонує в цілому якісна правова система інтелектуальної власності з ефективними механізмами для набуття прав на об'єкти права інтелектуальної власності, виплати авторської винагороди, розпорядження та захисту прав власників, тим не менше ця сфера перебуває у фокусі уваги європейських владних інституцій [113, с. 24].

Використання прав інтелектуальної власності суб'єктами господарювання у власній діяльності здійснюється відповідно до вимог ЦК України з урахуванням особливостей, передбачених ГК України. Статтею 20 ГК України закріплено, що захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання гарантується державою.

Статтею 15 ЦК України визначено, що кожна особа має право на захист свого цивільного права в разі його порушення, невизнання або оспорювання, а ст. 432 ЦК України регламентовано саме захист прав інтелектуальної власності судом. У ст. 431 ЦК України зазначено, що порушення права інтелектуальної власності, в тому числі невизнання цього права чи посягання на нього, тягне за собою відповідальність, встановлену цим Кодексом, іншим законом чи договором. Вказана спеціальна норма по-іншому, ніж загальна норма ст. 15 ЦК України, розкриває підстави для захисту прав інтелектуальної власності, оскільки поняттям

порушення прав охоплюється й «посягання» та «невизнання прав».

Для з'ясування підстав захисту у вигляді порушень прав інтелектуальної власності в сфері господарювання доцільно проаналізувати законодавство, звернутись до наукових підходів із цього питання й на цій підставі визначити склад правопорушень та поняття «порушення прав інтелектуальної власності».

Універсальне визначення поняття «правопорушення стосовно прав інтелектуальної власності» в національному законодавстві відсутнє, а формулювання, які наведені в нормативно-правових актах щодо позначення неправомірних дій, є неузгодженими. Це вказує на недотримання принципу правової визначеності, одного із фундаментальних правових принципів, що формулює вимоги до змісту нормативно-правових актів. Він є невід'ємною складовою принципу верховенства права, що забезпечує передбачуваність нормативно-правових актів у контексті наслідків їх застосування. Такі акти мають бути сформульовані достатньо чітко та зрозуміло для того, щоб забезпечити правомірну поведінку суб'єктів права, а суб'єкт права, перед тим, як планувати свої дії, повинен чітко розуміти, якими будуть правові наслідки [9, с. 616-617].

Оскільки правопорушення виступає підставою для застосування юридичної відповідальності, вкрай важливим є закріплення у законодавстві чіткого й однозначного визначення поняття та ознак порушення прав інтелектуальної власності. Правові норми мають гарантувати, що в процесі кваліфікації неправомірних дій і застосування заходів юридичної відповідальності, дотримуватимуться права й інтереси як потерпілої особи, так і особи порушника.

Будь-яке правопорушення розкривається через ознаки, які утворюють відповідний склад правопорушення. Поняття «склад правопорушення» не закріплюється в жодному нормативно-правовому акті, але, при тому, є науковою абстракцією як опис ознак правопорушення [114, с. 57]. Установлення факту правопорушення в діях суб'єкта можливе на підставі співставлення ознак складу певного правопорушення. У науковій літературі за загальним правилом склад господарського правопорушення, характеризується як сукупність елементів, до яких відносять протиправність діяння (факт порушення); збитки, завдані порушенням господарського зобов'язання; причинний зв'язок між протиправною поведінкою порушника та завданими потерпілому збитками; вина правопорушника – учасника господарських відносин [115, с. 320].

При дослідженні протиправності діяння в окресленій сфері слід зауважити, що правове регулювання відносин інтелектуальної власності в Україні ґрунтується на тому, що основним джерелом (формою) цього інституту права виступають нормативно-правові акти [116, с. 110]. Тому саме їх зміст і є орієнтиром для встановлення ознак протиправності в діях певного суб'єкта.

Як зазначалось, захист прав інтелектуальної власності здійснюється відповідно до вимог ЦК України з урахуванням особливостей, передбачених ГК України. Нормами ЦК України передбачається право на захист порушеного, невизнаного або оспорюваного права чи інтересу, можливість такого захисту судом.

У спеціальних законах щодо охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності закріплені різні підходи до визначення порушення відповідних прав. Так, ст. 34 Закону України «Про охорону прав на винаходи й корисні моделі» та ст. 26 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки» зазначено, що будь-яке посягання на права власника патенту, передбачені в цих Законах, вважаються порушенням прав власника патенту, що тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством України.

І.Ф. Коваль цілком слушно коментує наведене формулювання, вказуючи, що, з одного боку, воно надає широкі можливості для потерпілого суб'єкта в пред'явленні вимоги для захисту порушеного права у випадку вчинення будь-якої дії, яку він вважає посяганням; а з іншого боку, таке поверхневе визначення не окреслює чітких ознак правопорушення. Останнє ототожнюється з поняттям «посягання», зміст якого в законодавстві також не розкрито [117, с. 136].

Через таку невизначеність у нормативно-правових актах, під час побудови стратегії захисту можуть виникати складнощі в процесі кваліфікації дій суб'єкта, які слід визнавати порушенням таких прав, а також створюватимуться умови для безпідставного притягнення до відповідальності або зловживання правовласником своїми правами тощо.

Законом України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» визначено, що порушенням є будь-яке посягання на права власника свідоцтва, передбачені ст. 16 цього Закону, в тому числі вчинення та готування до вчинення дій без згоди власника, що тягне за собою відповідальність згідно з чинним законодавством України (ст. 20). Крім того, порушенням вважається використання знаку в доменних іменах та позначень без згоди власника свідоцтва.

У ст. 23 Закону України «Про правову охорону географічних зазначень» законодавець застосовує більш детальний підхід до визначення поняття порушення, а саме: порушення права інтелектуальної власності на використання зазначення походження товару розкривається через перелік конкретних дій, які визнаються порушенням прав власника свідоцтва.

Серед спеціальних законів, що регулюють відносини в сфері інтелектуальної власності, найбільш конкретизований перелік видів порушень міститься у ст. 53 Закону України «Про авторське право і суміжні права», в якій до порушень віднесено піратство, плагіат, розповсюдження, ввезення на митну територію України контрафактних примірників творів, камкординг, кардшейрінг та інші дії. Крім того у ст. 1 цього ж Закону чітко визначені окремі поняття, які характеризують порушення таких прав.

Разом із тим загальна норма ст. 431 ЦК України визначає, що порушення права інтелектуальної власності, в тому числі невизнання цього права чи посягання на нього, тягне за собою відповідальність, встановлену цим Кодексом, іншим законом чи договором.

Проведений порівняльний аналіз свідчить, що закріплене в ст. 431 ЦК України загальне визначення підстав захисту прав інтелектуальної власності не узгоджено з визначеннями понять порушень прав на окремі об'єкти інтелектуальної власності в спеціальних законах. Також воно суттєво відрізняється від загального розуміння видів підстав захисту, закріплених у ст.15 ЦК України, зокрема в частині співвідношення понять «порушення», «посягання», «невизнання», «оспорювання».

Тобто, у ст. 431 ЦК України порушення розглядається як родове поняття стосовно невизнання й посягання, а у ст. 15 ЦК України це різні поняття. Формулювання у ст. 431 ЦК України слід визнати таким, що не відповідає приписам Конституції України, тобто ця норма є неконституційною, оскільки ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення (ст. 58).

Таким чином, правильним підходом до визначення підстав захисту прав інтелектуальної власності за ст. 431 ЦК України є їхнє розмежування на: загроза порушення, порушення, невизнання та оспорювання прав. Детальне дослідження ознак загрози

порушення прав інтелектуальної власності в сфері господарювання проведено у підрозділі 2.2. цього розділу.

Поряд із чітким розмежуванням підстав захисту законодавство потребує закріплення загального визначення поняття порушення інтелектуальної власності в сфері господарювання, яке чітко й однозначно закріпить його ознаки, характер співвідношення з іншими підставами захисту (невизнання прав, оспорювання прав, посягання тощо), а в спеціальних законах – конкретний перелік видів порушення прав на окремі об'єкти інтелектуальної власності, що гарантуватиме дотримання принципу правової визначеності, а також прав та інтересів учасників відносин інтелектуальної власності в процесі застосування відповідальності за порушення прав.

У господарському праві господарське правопорушення визначається як вчинення протиправної (забороненої) дії чи бездіяльності суб'єктом господарювання або іншим учасником господарського відношення, який порушує права й законні інтереси іншої особи – потерпілого або перешкоджає їх реалізації [118, с. 204].

До обов'язкових ознак протиправної поведінки відносять вчинення діяння (дію чи бездіяльність), що є суспільно небезпечним, винним, протиправним і тягне за собою юридичну відповідальність. Кожне правопорушення характеризується ознаками, що охоплюються поняттям «склад правопорушення» [119, с. 50-51].

Відповідно до цього більшість науковців дотримується думки, що всім без винятку правопорушенням притаманні ознаки, які мають загальний характер – це протиправна дія чи бездіяльність, що спричиняє соціальну шкоду, вина правопорушника та причинний зв'язок між ними й шкодою. Сукупність цих ознак розглядається як склад правопорушення [120, с. 56].

Зазначене дає підстави сформулювати загальне визначення правопорушення у правовідносинах інтелектуальної власності: протиправна, винна дія чи бездіяльність, яка полягає в порушенні майнових та немайнових прав, перешкоджанні їх реалізації іншої особи, яка ними володіє, за яку законом встановлена відповідальність.

Виходячи зі змісту положень ст. 218 ГК України, вчинене учасником господарських відносин правопорушення (невиконання або неналежне виконання господарського зобов'язання, порушення правил здійснення господарської діяльності) у сфері господарювання тягне за собою господарсько-правову відповідальність.

Безпосереднім об'єктом господарських правопорушень у досліджуваній сфері виступають майнові права на об'єкти інтелектуальної власності та законні інтереси. Зокрема, об'єкти права інтелектуальної власності у сфері господарювання визначені у ч. 1 ст. 155 ГК України, до яких віднесено: винаходи та корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, комп'ютерні програми тощо.

Щодо характеристики протиправних дій, відповідно до ч. 1 ст. 34 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» будь-яке посягання на права власника патенту, що передбачені у законі, вважається порушенням прав власника патенту та тягне за собою відповідальність. Норма аналогічного змісту міститься і в Законі України «Про охорону прав на промислові зразки» (ст. 20 цього Закону).

Порівнюючи спеціальне законодавство у сфері промислової власності, на відміну від закону, що врегульовує авторське право і суміжні права, Закони України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» та «Про охорону прав на промислові зразки» не містить ані переліку протиправних дій, ані визначення їх окремих видів. Така відмінність навряд чи є виправданою з точки зору і кваліфікації протиправних дій, і розуміння меж правомірної поведінки учасниками господарських відносин, що, відповідно, вказує на недолік законодавчої техніки у регулюванні цих питань.

Л. Л. Тарасенко з цього приводу зазначає, що порушенням прав патентовласника визнається будь-яке використання об'єкту, що здійснюється без його дозволу, крім випадків, прямо передбачених законом. Такими випадками є дії, які не визнаються порушенням прав суб'єкта, що передбачені ст. 31 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» [121, с. 255]. Такого висновку можна дійти на підставі аналізу статей 28, 34 цього Закону.

Із вказаного вбачається, що протиправні дії відбуваються тоді, коли правопорушник використовує об'єкт інтелектуальної власності без згоди правовласника або особи, якій ці права належать. Вищим господарським судом України (далі – ВГС України) у Постанові Пленуму № 12 від 17.10.2012 р. «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелек-

туальної власності» таке використання тлумачиться як несанкціоноване. Зокрема, у п. 82 цієї Постанови зазначається, що будь-яке несанкціоноване використання прав інтелектуальної власності на об'єкти патентних прав іншими особами є встановленим фактом позадоговірного порушення патентних прав [122]. Отже, якщо порушник не отримав згоди (укладення ліцензійного договору, отримання ліцензії та/або договором про передання виключних прав тощо) від патентовласника (іншої особи, яка володіє цими правами) на використання певного об'єкту промислової власності – це є порушенням. Винятками з цього, тобто коли особа може використовувати відповідний об'єкт без згоди правовласника і це не буде вважатися порушенням патентних прав, є лише випадки, визначені законодавством (ст. 22 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», ст. 31 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі»).

Протиправні дії є різноманітними за своїм характером і ознаками. У окресленій сфері доцільно класифікувати протиправні дії щодо майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності на два основні види – договірні та позадоговірні, залежно від перебування потерпілого і порушника у договірних відносинах стосовно певних майнових прав. У договірних порушеннях створюються перешкоди у реалізації майнового права дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності (п. 2 ч. 1 ст. 424 ЦК України). Позадоговірні порушення стають підставою для реалізації майнового права перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання (п. 3 ч. 1 ст. 424 ЦК України).

Договірні порушення визначають як дії або бездіяльність осіб, які є стороною договору, що полягають у невиконанні або неналежному виконанні договірних зобов'язань [117, с. 138].

Законодавством у сфері інтелектуальної власності передбачені наступні види договорів: ліцензійний договір (ст. 1109 ЦК України, ч. 7 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», ч. 5 ст. 20 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки»); договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності (ст. 1112 ЦК України); договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності (ст. 1113 ЦК України, ч. 6 ст. 28 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», ч. 4 ст. 20 Закону України «Про охорону прав на промислові зразки»).

Кожний із вказаних договорів характеризується власними істотними умовами, правами та обов'язками сторін, а тому і порушення договірних зобов'язань також будуть різними.

Зокрема, порушенням умов договору про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності є прострочення виконавцем передачі створюваного об'єкта замовнику. Серед порушень зобов'язань за ліцензійним договором найпоширенішими є: використання винаходу, корисної моделі, промислового зразку у спосіб, не передбачений договором, порушення умов договору щодо строку та території використання обумовленого об'єкту, неналежне виконання або невиконання умов щодо сплати обов'язкових платежів (роялті).

Так, ВС у справі № 911/5075/15 у постанові від 14 січня 2020 року визначив правові позиції щодо виконання зобов'язань за ліцензійним договором в частині сплати роялті [123]. У цьому спорі ТОВ звернулось із позовом до суду про стягнення з відповідача заборгованості за ліцензійним договором про надання дозволу на використання винаходів та «ноу-хау», оскільки ліцензіат не виконував своїх зобов'язань за договором в частині оплати роялті, продовжуючи при цьому користуватись винаходами ліцензіара. Рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін постановою апеляційного суду позов задоволено. Відповідач звернувся до ВС, обґрунтовуючи позицію тим, що сторонами не підписувались акти про обсяг реалізованої продукції за ліцензією, як це передбачено договором, а тому в частині оплати роялті виконання зобов'язань не наступило. Суд відмовив у задоволенні касаційної скарги та підтримав висновки місцевого та апеляційного господарських судів щодо визнання фактів використання технології, яка захищена патентами позивача та надана для використання за цим договором. Також суд вказав, що нескладання та ненаправлення сторонами актів про використання об'єкта є порушенням умов договору, яке, утім не звільняє ліцензіата від обов'язку зі сплати ліцензійних платежів в умовах фактичного використання об'єкта.

На підставі аналізу таких договірних спорів можна стверджувати, що однією з причин їх виникнення є неповне узгодження контрагентами конкретних умов договору і порядку його виконання (строки, порядок та підстави виплати роялті), що дозволяє недобросовісній стороні ухилятися від виконання своїх зобов'язань. Тому в більшості випадків ефективність захисту прав інтелекту-

альної власності в договірних відносинах залежить, насамперед, від якості договірної роботи між контрагентами, узгодження ними істотних умов та порядку виконання зобов'язань [124, с. 194-195].

З наведеного слідує також висновок про недоцільність закріплення в законодавстві універсального переліку договірних порушень прав інтелектуальної власності у сфері інтелектуальної власності. Враховуючи свободу договірних відносин, різноманіття договорів, в тому числі непоіменованих, щодо розпорядження прав інтелектуальної власності, існує велика кількість реальних і потенційних порушень договірних зобов'язань у цій сфері.

Позадоговірні правопорушення вчиняються суб'єктами, які не перебувають з правовласником у договірних відносинах. Основним видом порушень прав, що випливають з патенту (свідоцтва), є незаконне використання об'єкту, яке кваліфікується в професійному середовищі як контрафакція, а відповідні дії – контрафактними.

Поняття «контрафакція» в спеціальному законодавстві про охорону прав на об'єкти інтелектуальної власності не легалізоване, хоча активно використовується як на практиці, так і в науці. Слід звернутись до п. 17 ч. 1 ст. 4 МК України, де надається визначення поняття контрафактних товарів, а саме: товари, що є предметами порушення прав інтелектуальної власності на торговельну марку в Україні, на яких без дозволу міститься позначення, тотожне із охоронюваною в Україні торговельною маркою стосовно одного й того самого виду товарів, або яке є схожим настільки, що його можна сплутати з такою торговельною маркою; товари, що є предметами порушення прав інтелектуальної власності на географічне зазначення в Україні й містять назву чи термін або описуються за допомогою назви чи терміна, які захищені таким географічним зазначенням; будь-яка упаковка, етикетка, наліпка, брошура, інструкція з експлуатації, гарантія чи інший документ такого типу, навіть якщо вони представлені окремо, які є предметами порушення прав інтелектуальної власності на торговельну марку або географічне зазначення, які містять позначення, назву або термін, тотожні із охоронюваною в Україні торговельною маркою чи географічним зазначенням, або які є схожими настільки, що їх можна сплутати з такою торговельною маркою чи географічним зазначенням, та

які можуть використовуватися стосовно одного й того самого виду товарів, щодо якого охороняється торговельна марка в Україні чи географічне зазначення.

Наведене визначення контрафактного товару сформульоване саме для цілей МК України, а тому стосується саме торговельної марки і географічного зазначення, тобто тих об'єктів, які можна візуально перевірити при переміщенні товарів і їх митному оформленні.

Також, у п. 38[1] частини 1 статті 4 МК України надається визначення поняття «піратські товари» – товари, що є предметами порушення авторського права та/або суміжних прав або права інтелектуальної власності на зареєстрований промисловий зразок в Україні та які являють собою або містять копії, зроблені без згоди правовласника авторського права і суміжних прав або права інтелектуальної власності на промисловий зразок чи особи, уповноваженої таким правовласником у країні виробництва.

При цьому у ст. 53 Закону України «Про авторське право і суміжні права» поняття піратства є іншим за своїм формулюванням, на відміну від закріпленого у МК України визначення. З цього слідує, що зазначене визначення піратських товарів також сформульовані саме для цілей МК України.

Слід зазначити, що і в розумінні Всесвітньої організації інтелектуальної власності, генеральний директор якої, Каміл Ідріс, зазначає, що терміни «піратство» та «контрафакція» визначаються і використовуються в різних контекстах, як правило, «піратство» асоціюється з умисним порушенням авторських прав, а «контрафакція» – з умисним порушенням прав на ТМ [125].

Аналіз юридичної та економічної літератури свідчить, що зміст поняття «контрафакція» має широке значення. В економіці слово «контрафакція» розуміється як незаконне використання чужих прав. Контрафакція (з фр. contrefaction – підробка) – це ведення справи під чужим ім'ям, незаконне використання чужого патента при виготовленні та продажу товарів, а також незаконе розміщення на своєму товарному знаку зображень, які запозичені із знаків популярних товарів та фірм з метою недобросовісної конкуренції та введення покупців в оману [126, с. 99].

Також контрафакція вважається одним із способів асортиментної фальсифікації на рівні торговельних марок [127, с. 577]. В поняття фальсифікованого товару входять контрафактний товар і товари, в яких фальсифіковано кількісні чи якісні показники.

Таким чином, контрафакція розглядається як різновид фальсифікації [128, с. 24].

На думку А.В. Нестерова, контрафакція – це різновид фальсифікації, яке полягає в умисному, протизаконному введенні в комерційний обіг об'єктів інтелектуальної власності, права на які охороняються законом [129].

У свою чергу, поняття «фальсифікація» визначається як підроблення чого-небудь, погіршення з корисливою метою якості чого-небудь при збереженні зовнішнього вигляду; умисне викривлення або неправильне тлумачення тих чи інших явищ, подій, фактів; підроблена річ, яку видають за справжню; підробка; замінник чого-небудь [130, с. 669]. Слово «фальсифікація» – похідне від латинського falsifico, що використовують у двох значеннях: навмисне викривлення будь-чого; зміна (підробка) з корисною метою виду або якостей об'єктів.

Таким чином, в українській мові слова підробка та фальсифікація застосовуються як синоніми, а французьке слово contrefaction (контрафакція), як зазначалось вище, в перекладі також означає підробку. Разом з тим, слід зауважити, що між поняттями підробка (фальсифікація) та контрафакція є відмінності у сфері застосування таких понять, оскільки фальсифікація стосується більш широкого кола об'єктів і способів порушень (наприклад неякісний товар, товар не в тій кількості), а контрафакція, - застосовується тільки щодо порушень, що стосується об'єктів інтелектуальної власності. Таким чином, контрафакція виступає одним з видів фальсифікації, тому ці поняття співвідносяться одне з одним, як частина і ціле.

Аналіз інформації з Єдиного державного реєстру судових рішень свідчить, що термін контрафакція активно застосовується в позовних заявах, судових рішеннях для позначення порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності, розглядаються вимоги щодо припинення неправомірного використання об'єкта інтелектуальної власності, що фактично є контрафакцією.

Господарський суд міста Києва у справі за позовом про захист порушеного права інтелектуальної власності задовольнив вимоги позивача, який просив суд зобов'язати відповідача (виробника) припинити порушення його прав на винахід та використовувати винахід; про зобов'язання Міністерства охорони здоров'я України відмовити в державній реєстрації лікарського засобу, що належить відповідачу (виробнику) [131]. Підставою звернення до суду

позивачем стало те, що одним із відповідачів – Державним підприємством «Державний експертний центр Міністерства охорони здоров'я України» було прийнято до розгляду заяву іншого відповідача про державну реєстрацію лікарського засобу, у якому застосовується речовина, тотожна з композицією, яка є об'єктом винаходу, захищеного патентом, що належить позивачу. З метою встановлення дійсних обставин даної справи щодо використання у лікарському засобі речовини, захищеної патентом, у справі було призначено судову експертизу. Згідно висновку судової експертизи, експерти встановили, що у лікарському засобі відповідача (виробника) та у способі його застосування для лікування використано кожну ознаку включену до незалежних пунктів формули винаходу за патентом або ознаку, еквівалентну їй, що належить позивачу. Таким чином, позивачем було доведено, що відповідач неправомірно використовував речовину для виготовлення власної продукції, що охороняється патентом.

В оригінальному тексті Угоди TRIPS (англійською мовою), яка розміщена на сайті Світової організації торгівлі, визначені терміни «trade mark counterfeiting» та «copyright piracy» [132], які перекладаються як підробка товарного знаку та піратство в авторському праві (фактично піратство та контрафакція). Однак на офіційному сайті Верховної Ради України у перекладі цієї угоди вживаються терміни «товари з фальсифікованим товарним знаком» та «товари, виготовлені з порушенням авторських прав».

Така неузгодженість термінології негативно впливає на розуміння досліджуваних явищ і потребує коригування для подальшого правильного та однакового застосування цих норм.

Отже, з урахуванням наведеного, поняття контрафакції у сфері промислової власності варто у законодавстві закріпити як неправомірне використання з комерційною метою об'єкта промислової власності шляхом виготовлення продукту із застосуванням винаходу (корисної моделі), промислового зразка, застосування такого продукту, пропонування для продажу, в тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше, введення його в цивільний оборот або зберігання такого продукту в зазначених цілях.

Окрім зазначених об'єктів інтелектуальної власності до охорони промислової власності відноситься і право на припинення недобросовісної конкуренції шляхом застосування прийомів, що суперечать усталеним у торговельній практиці чесним звичаям [133, с. 20].

Недобросовісною конкуренцією є будь-які дії у конкуренції, що суперечать торговим та іншим чесним звичаям у господарській діяльності (ст. 1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції). Цей закон та інші нормативні акти закріплюють механізми захисту від недобросовісної конкуренції та застосовуються до відносин, що мають вплив на економічну конкуренцію, метою яких є зобов'язання суб'єктів підприємницької діяльності здійснювати конкуренцію за чесними правилами.

У Законі України «Про захист від недобросовісної конкуренції», до порушень віднесено: неправомірне використання позначень (використання імені, комерційного (фірмового) найменування, торговельної марки (знака для товарів і послуг), рекламних матеріалів, оформлення упаковки товарів і періодичних видань, інших позначень без дозволу (згоди) суб'єкта господарювання, який раніше почав використовувати їх або схожі на них позначення у господарській діяльності, що призвело чи може призвести до змішування з діяльністю цього суб'єкта господарювання) (ст. 4).

Аналіз наведеної статті засвідчує, що дії, у вигляді неправомірного використання торговельної марки, комерційного найменування як правопорушення за Законом України «Про захист від недобросовісної конкуренції» та дії, які визнаються порушенням прав на торговельну марку за спеціальним законом «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», співпадають.

З огляду на зазначене, можна констатувати, що у зазначеному нормативному акті в частині порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності застосовуються різні підходи: в ст. 4 дублюються норми спеціального законодавства про охорону прав на об'єкти інтелектуальної власності, а в абз. 3 ст. 6 зазначається, що «Дія цієї статті не поширюється на вироби, що мають охорону як об'єкти права інтелектуальної власності».

Тому, на думку І.Ф. Коваль, з якою слід погодитись, чинне законодавство про недобросовісну конкуренцію ще не повною мірою виконує завдання захисту від власне недобросовісної конкуренції, оскільки деякі види недобросовісної конкуренції не є такими у повному сенсі, а просто дублюють порушення, що закріплені нормами інших законодавчих актів [20, с. 186-187].

Наявність складнощів в процесі застосування зазначених норм законодавства про захист від недобросовісної конкуренції підтверджується аналізом судової практики. Прикладом є справа № 922/1966/18, яка розглянута ВС у складі колегії суддів палати

для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством КГС ВС [134]. Первісний позов заявлено про визнання недійсним рішення антимонопольного органу. Не розглядаючи всі матеріальні і процесуальні аспекти цієї справи, доцільно звернути увагу на позицію ВС, яка має важливе правове значення і щодо якої висловлена Окрема думка судді. Так, вказана справа стосується кваліфікації дій щодо використання позначень «АПТЕКА НИЗЬКИХ ЦІН», зовнішнє оформлення яких є схожим та може призвести до змішування діяльності позивача з діяльністю ТОВ «АПТЕКА НИЗЬКИХ ЦІН ХАРКІВ».

Під час підготовки справи до касаційного розгляду колегією суддів з'ясовано, що у провадженні ВС (у складі колегії суддів з цієї ж палати) перебувала справа № 922/1967/18 (у подібних правовідносинах) за позовом ТОВ «Аптека № 28» до Харківського обласного територіального відділення АМК України про визнання недійсним рішення цього органу. Залишаючи судові рішення попередніх інстанцій у справі № 922/1967/18 без змін, КГС ВС погодився з висновками судів попередніх судових інстанцій про те, що з огляду на приписи ст. 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» у вирішенні вказаного спору першочергове значення має саме першість у використанні позначення суб'єктом господарювання у своїй господарській діяльності (безвідносно до того, чи було зареєстроване таке позначення як знак для товарів і послуг). Відповідно питання щодо наявності чи відсутності у ТОВ «АПТЕКА НИЗЬКИХ ЦІН ХАРКІВ» прав на знак для товарів і послуг за свідоцтвом не має правового значення для вирішення спору у цій справі. Колегія суддів вирішила за необхідне передати справу № 922/1966/18 на розгляд палати для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством КГС ВС з метою уточнення висновку, викладеного судом касаційної інстанції у справі № 922/1967/18 у застосуванні приписів ст. 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», у випадку кваліфікації органом АМК України дій відповідача в антимонопольній справі у сфері використання саме позначення як окремого об'єкта прав інтелектуальної власності, у той час як згідно з рішенням цього ж органу ТОВ «АПТЕКА НИЗЬКИХ ЦІН ХАРКІВ» має право на захист зареєстрованого знака. Колегія суддів вважає, що комерційне позначення (інше позначення) є окре-

мим об'єктом прав інтелектуальної власності нарівні із знаками для товарів та послуг та, відповідно, самостійним об'єктом цивільно-правових відносин, який не можна в повному обсязі ототожнювати із позначенням, зареєстрованим як знак для товарів і послуг. Перебування позначення у цивільному обороті та правовідносини, з ним пов'язані, можуть відрізнятися, зокрема за суб'єктним складом, підставами виникнення і припинення прав та обов'язків, обсягом прав, правовим регулюванням, механізмами захисту тощо. Отже, зроблено висновок, що вказані об'єкти прав інтелектуальної власності (ТМ та позначення) є окремими об'єктами захисту в конкурентних відносинах із власним обсягом прав та обов'язків учасників таких правовідносин.

Стосовно зазначеної Ухвали ВС від 13.05.2021 у справі № 922/1966/18 була висловлена Окрема думка судді В. Селіваненка [135]. Аналізуючи вищевказану позицію, суддя робить висновок, що в Ухвалі йдеться про не передбачені жодним законодавчим актом самостійні (окремі) «об'єкти інтелектуальної власності», такі як «позначення», «комерційне позначення». При цьому суддя зауважує, що Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» не є актом законодавства, який регулює питання інтелектуальної власності, і в принципі не може запроваджувати якісь нові (порівняно з тими, що передбачені у ЦК України, ГК України та спеціальних законах про певні об'єкти права інтелектуальної власності) відповідні об'єкти «нарівні» з вже наявними, у т.ч. з ТМ. На його думку, відсутні підстави для механічного перенесення термінології і понять з одного з них в інше (в даному разі з антимонопольно-конкуренційного до законодавства про інтелектуальну власність).

У Постанові ВС у складі суддів палати для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством КГС ВС від 18 серпня 2021 року у зазначеній справі № 922/1966/18 враховано Окрему думку судді В. Селіваненко і зазначено, що саме по собі «позначення» не є самостійним об'єктом зі спеціально передбаченим законом статусом, який породжує певні права і обов'язки, у зв'язку з чим не має специфічного (спеціального) захисту. Згідно з ст. 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» позначення отримує захист у конкурентних відносинах, а не як самостійний об'єкт інтелектуальної власності. Ключовим, у даному випадку, є питання добросовісності/недобросовісності

використання суб'єктами господарювання такого позначення [136].

Наведена правова проблема – визнання чи не визнання «позначення» як самостійного об'єкта права інтелектуальної власності і об'єкта захисту – має важливе юридичне значення для кваліфікації правопорушення (як акту недобросовісної конкуренції або порушення прав на об'єкт інтелектуальної власності), обрання і застосування способу захисту, порядку захисту.

Витоки розмежування відносин інтелектуальної власності і недобросовісної конкуренції закладені ще в Стокгольмській конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Відповідно до ст. 2 цієї Конвенції інтелектуальна власність «включає права, що відносяться до: ... винаходів у всіх галузях людської діяльності, наукових відкриттів, промислових зразків, товарних знаків, знаків обслуговування, фірмових найменувань і комерційних позначень, захисту від недобросовісної конкуренції...». Аналіз цього визначення свідчить, що права на об'єкти промислової власності (у тому числі на захист) чітко відмежовано від прав на захист від недобросовісної конкуренції, а також право на захист від недобросовісної конкуренції розглядається як інша, додаткова можливість для захисту прав та інтересів суб'єктів прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки тощо.

Недобросовісна конкуренція, відповідно до законодавчого визначення, це будь-які дії в конкуренції, що суперечать правилам, торговим й іншим чесним звичаям в господарській діяльності (ст. 1 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції»). Ключовим у розумінні наведеного формулювання є акцентування уваги на правилах поведінки, порушення яких має кваліфікуватися як недобросовісна конкуренція, це, передусім, правила, торгові та інші чесні звичаї в господарській діяльності. Відтак законодавець має визначити коло саме неврегульованих іншими законами відносин (дій) у сфері конкуренції, які за своєю сутністю є недобросовісною конкуренцією, а, тому мають припинятись через конкурентне законодавство.

Підхід, що застосовується на практиці, коли недобросовісною конкуренцією вважаються порушення, що прямо підпадають під сферу дії норм інших законів (у сфері інтелектуальної власності), не відповідає сутності недобросовісної конкуренції і меті законодавства про її припинення. Він розмиває зміст і нівелює цінність цієї категорії. Остання має охоплювати, передусім, такі дії, що

дозволяють учасникам ринкових відносин незаслужено отримувати переваги в конкуренції, не порушуючи при цьому норм інших законів (тобто дії, які де-юре вважаються нібито здійсненими у правовому полі з точки зору інших законів, а де-факто – нечесними і недобросовісними) [20, с. 188].

При цьому потрібно виходити з того, що незареєстроване позначення може визнаватись предметом конкурентного правопорушення не в будь-якому випадку, а тільки, якщо його використання здатне спричинити неправомірне використання ділової репутації його володільця, який має пріоритет і добросовісно користується цим позначення протягом певного строку. Позначення має бути достатньо відомим, та, як наслідок, формувати ділову репутацію суб'єкта господарювання; мати розрізняльну здатність, яка є достатньою для розрізнення товарів, послуг, щодо яких воно застосовується, від товарів і послуг інших виробників.

З огляду на це, не вірно ставити питання про прирівнювання «позначення» та інших предметів правопорушення (рекламні матеріали, упаковка), вказаних у ст. 4 Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції», до об'єктів інтелектуальної власності, з огляду на різний правовий режим позначень і зареєстрованих торговельних марок, іншу природу цих порушень і мету конкурентного законодавства. Ці «позначення» захищаються не самі по собі, а як інструменти (засоби), завдяки яким недобросовісний учасник ринкових відносин намагається набути конкурентних переваг.

Отже, вище проведений аналіз дає підстави сформулювати наступні висновки.

Закріплене в ст. 431 ЦК України загальне визначення підстав застосування відповідальності у відносинах інтелектуальної власності не повною мірою узгоджено з визначеннями понять порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності в спеціальних законах, а також суттєво відрізняється від загального розуміння підстав захисту, закріплених у ст. 15 ЦК України, зокрема в частині співвідношення понять «порушення», «посягання», «невизнання», «оспорювання». Зважаючи на це, слід розмежувати наступні самостійні підстави захисту прав інтелектуальної власності в сфері господарювання: «загроза порушення», «порушення», «невизнання», «оспорювання». Відповідно, назву ст. 431 ЦК України «Наслідки порушення права інтелектуальної власності»

варто змінити на «Право на захист прав та законних інтересів щодо інтелектуальної власності», а частину 1 викласти в такій редакції: «Кожна особа має право на захист свого права інтелектуальної власності та законного інтересу у разі загрози порушення, порушення, невизнання або оспорювання».

Контрафакція та піратство є окремими видами позадоговірних порушень прав інтелектуальної власності, що, в першу чергу, мають спільну мету – незаконне отримання прибутку: поняття контрафакція переважно стосується порушення прав промислової власності, а піратство – порушення авторського права й суміжних прав. Тому варто легалізувати у законодавстві поняття контрафакції в сфері промислової власності як неправомірне використання з комерційною метою об'єкта промислової власності шляхом виготовлення продукту із застосуванням винаходу (корисної моделі), промислового зразка, застосування такого продукту, пропонування для продажу, в тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше, введення його в цивільний оборот або зберігання такого продукту в зазначених цілях.

Слід розмежовувати об'єкти захисту відповідно до законодавства про недобросовісну конкуренцію й спеціальних законів про охорону прав на об'єкти інтелектуальної власності з обґрунтуванням, що неохоронюване спеціальними законами «позначення» не має визнаватися і прирівнюватися до об'єктів інтелектуальної власності, а може бути об'єктом захисту від недобросовісної конкуренції, проте лише за умов, якщо: 1) використання такого позначення здатне спричинити неправомірне використання ділової репутації його володільця, 2) володілець позначення має пріоритет і добросовісно користується цим позначення протягом тривалого строку; 3) позначення є достатньо відомим (впізнаваним), має розрізняльну здатність, яка є достатньою для розрізнення товарів, послуг, щодо яких воно застосовується, від товарів і послуг інших виробників.

2.2. Загроза порушення прав інтелектуальної власності у сфері господарювання

Поряд із порушеннями прав інтелектуальної власності, значну небезпеку для суб'єктів господарювання – правовласників або законних користувачів, становлять також дії, які містять загрозу вчинення неправомірних дій у найближчий час.

Г. Г. Шиханцов в аспекті законодавчого забезпечення попередження правопорушень підкреслює, що реалізація ідеї попередження порушень повинна мати пріоритет перед каральною політикою держави. Така думка була озвучена ще афінським філософом Платоном, який був переконаний, що в суспільстві має діяти бездоганне законодавство, яке унеможливлювало людям вчиняти злочини. В свою чергу, філософ Франсуа Вольтер, зауважував, що істина юриспруденції в цивілізованому суспільстві – це попередження злочинів [137, с. 296]. Французький письменник, правник та філософ Шарль-Луї де Монтеск'є зазначав, що розумний законотворець повинен піклуватися про попередження злочинів, а не про покарання за скоєні злочини; він має покращувати у суспільстві добропорядність, а не намагатися карати [138, с. 221].

Для вирішення багатьох існуючих у державі соціально-економічних проблем важливим є покращення захисту інтелектуального потенціалу суспільства, рівня його культурного розвитку та примноження здобутого. Наука, культура та інтелектуальна діяльність можуть розвиватись тільки за наявності сприятливих умов для існування, а також завдяки їх ефективному захисту від порушень, оспорювання посягання або невизнання цих прав.

У сфері господарювання посягання на права інтелектуальної власності здійснюються у різних формах. При цьому, виразною є тенденція до їх збільшення. Як зазначає секретар судової палати КГС ВС В.П. Селіваненко, за даними судової статистики за перше півріччя 2021 року у КГС ВС кількість процесуальних звернень, що перебували на розгляді судової палати з розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством, порівняно з першим півріччям 2020 року, збільшується [139].

Така тенденція є досить негативною, оскільки збільшення показників щодо звернень суб'єктів до суду свідчить про збільшення порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності та відповідно загроз вчинення нових порушень.

Отже, важливим завдання стає розробка правових засад кваліфікації певних дій як загрози порушення прав інтелектуальної власності, що дасть можливість забезпечити попередження і унеможливлення вчинення порушення.

Загрозу порушення прав М. Ю. Потоцький характеризує як можливість або неминучість вчинення дій, які провокують виникнення небезпечних, неприємних наслідків для володільця прав інтелектуальної власності [140, с. 86].

На практиці факти, які свідчать про загрозу порушення прав у досліджуваній сфері, виявляють переважно митні органи під час пропуску товарів через митний кордон. Так, загальна кількість призупинень митного оформлення за підозрою у порушенні прав інтелектуальної власності у 2019 р. склала 7000 випадків, у 2020 р. – 2000 випадків, у 2021 р. – 319 випадків станом на жовтень 2021 року. Складено адміністративних протоколів у 2019 р. – у 19 випадках, у 2020 р. – у 41 випадку, у 2021 р. – у 19 випадках за ст. 476 МК України. Разом з цим, у 2021 році знищення контрафактних товарів відбулося у 31 випадку на загальну суму 1 млн грн [141].

Тобто, як вбачається із зазначеного, ситуація із захистом прав інтелектуальної власності на українській митниці почала покращуватися, однак випадки порушень прав інтелектуальної власності все ж таки трапляються. А тому гострим є питання запобігання загрози вчинення таких правопорушень, захисту суб'єктів, що володіють правами на ці об'єкти права інтелектуальної власності.

В червні 2020 року набули чинності два накази Міністерства фінансів України (№ 281 [142] та № 282 [143] від 09.06.2020 р.), спрямовані на удосконалення захисту прав інтелектуальної власності на митниці, де серед іншого, удосконалено порядок реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності у митному реєстрі, порядок застосування заходів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності та взаємодії між митними органами, правовласниками та декларантами.

Порушення прав інтелектуальної власності спостерігаються і за інших обставин. Навесні 2021 року Європейська комісія вчергове включила Україну до списку країн так званої категорії "Priority 2 countries" («Пріоритетні країни категорії 2»), у яких порушуються права інтелектуальної власності та чим завдається шкода економічним інтересам ЄС. Згідно звіту Європейської комісії, в нашій державі продовжують існувати проблеми щодо захисту прав інтелектуальної власності, зокрема питань механізму реєстрації ТМ, а також стосовно транзиту піратської та контрафактної продукції на ринки ЄС [144].

На виконання домовленостей за Угодою про асоціацію прийняття цих нормативно-правових актів можна охарактеризувати як позитивний крок у подальшій імплементації у національне

законодавство положень Регламентів ЄС. Практична реалізація таких документів надає змогу, з однієї сторони, посилити заходи боротьби з контрафактними та піратськими товарами, а з іншої – прискорити процес переміщення оригінальних товарів та їх безперешкодне митне оформлення через митний кордон України [145, с. 169].

Серед причин слабкого захисту прав інтелектуальної власності в Україні можна виділити, зокрема наднизький рівень правової культури, відсутність належних знань та інформації щодо механізмів захисту прав інтелектуальної власності, неналежний нагляд та контроль за дотриманням законодавства державою, недостатня кількість кваліфікованих фахівців у цій сфері тощо. Задля забезпечення належної правової охорони прав інтелектуальної власності важливу роль відіграє профілактика вчинення правопорушень у зазначеній сфері. Серед учасників таких правовідносин держава виконує важливу роль у протидії правопорушенням, які посягають на права інтелектуальної власності, адже вона має забезпечувати застосування профілактичних заходів, спрямованих на переорієнтацію поведінки суб'єктів у напрямі вчинення правомірних дій, ліквідацію причин та умов вчинення таких правопорушень, запобігання протиправних посягань та зменшення кількості правопорушень у цій сфері [145, с. 169].

Серед основних вимог Угоди про асоціацію є вдосконалення захисту інтелектуальних прав. Відповідно до ст. 157 Угоди про асоціацію, однією із цілей регламентовано досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності. У ст. 230 визначено, що обидві сторони підтверджують свої зобов'язання згідно з Угодою TRIPS, зокрема її Частини III, та зобов'язані забезпечити подальші додаткові заходи, процедури та засоби захисту, необхідні для забезпечення дотримання охорони прав інтелектуальної власності. У ст. 41 Угоди TRIPS визначено, що національне законодавство має передбачати ефективні заходи проти будь-якої дії, що порушує права інтелектуальної власності, зокрема швидкі заходи, спрямовані на недопущення порушень, та заходи, що стримують від подальших порушень.

Різні аспекти правопорушень у сфері інтелектуальної власності досліджувались багатьма науковцями, зокрема такими, як О. П. Орлюк, І. І. Дахно, О. Д. Святоцький, О. А. Підопригорою, Л. Д. Руденко, Ю. М. Капіцою та іншими авторами. Проте, питання профілактики правопорушень у досліджуваній сфері не були

предметом спеціальних досліджень, більшість наукових пошуків присвячено проблемам захисту порушених прав та застосування заходів відповідальності до порушників.

Досить довго у науковій спільноті обговорюється думка про важливість прийняття нормативного акту, положення якого регламентували діяльність, пов'язану із профілактикою правопорушень. У 2006 році відбулась спроба закріпити визначення профілактики правопорушень у проекті закону України «Про профілактику правопорушень» як: «обов'язкова діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, у тому числі громадських організацій, спрямована на виявлення та усунення причин і умов, які сприяють вчиненню правопорушень, а також виявлення осіб, схильних до вчинення правопорушень, та застосування заходів до їх виправлення» [146].

Термін «профілактика» з грецької мови дослівно перекладається як «запобіжний» [147, с. 556].

У національному законодавстві з питань інтелектуальної власності не закріплені профілактичні заходи щодо попередження правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Здійснюючи аналіз нормативних актів, які закріплюють поняття і зміст профілактики в інших сферах, слід звернутись до Положення про профілактику правопорушень, пов'язаних із здійсненням службової діяльності працівниками митної служби України, затвердженого Наказом Держмитслужби України № 380 від 24.05.2004 р., у якому міститься визначення поняття «профілактика правопорушень» для осіб, діяльність яких пов'язана із несенням служби на митниці. В Положенні профілактика правопорушень у митній службі України розуміється як здійснення системи організаційних, правових і виховних заходів, спрямованих на попередження й усунення причин і умов, що сприяють учиненню працівниками митної служби України протиправних дій, пов'язаних із здійсненням їх службової діяльності [148].

Зміст зазначеного визначення свідчить, що профілактика передбачає три групи заходів: організаційні, правові і виховні, що може бути основою для визначення профілактики правопорушень в різних сферах, в тому числі – інтелектуальної власності. Метою профілактики визначено попередження та усунення причин і умов правопорушень, виявлення осіб, схильних до вчинення правопорушень та застосування заходів до їх виправлення.

У науці господарського права окремим аспектам профілактики правопорушень приділяли увагу різні автори, при цьому найбільш ґрунтовне дослідження цього питання проведено В. С. Щербиною [149]. Науковцем визначено зміст профілактики господарських правопорушень, до якого включаються такі елементи: суб'єкт, об'єкт, юридичні дії та операції, засоби та способи їх застосування, результати діяльності. Одне з центральних елементів змісту посідає суб'єкт профілактики господарських правопорушень – судовий орган. Об'єкт профілактики господарських правопорушень – це причини та умови господарської деліктності, конкретних правопорушень, а також самі порушники. Крім того, В.С. Щербина визначає юридичні дії та операції профілактики господарських правопорушень, правові засоби профілактики господарських правопорушень тощо. Як наслідок здійснення профілактики слід оцінювати її реальний результат, як один із суттєвих компонентів профілактики, що усуває та попереджує порушення законності у господарській діяльності [150, с. 5-9].

Викладені положення становлять підґрунтя для розробки змісту профілактики господарських правопорушень і у сфері інтелектуальної власності.

В юридичній науці питання профілактики правопорушень досліджуються у працях вчених-адміністративістів, які розглядають профілактику як здійснення різних заходів (економічних, виховних, політичних, правових, ідеологічних тощо) з протидії правопорушенням; діяльність органів внутрішніх справ, інших державних органів і громадських організацій з метою виявлення, нейтралізації та усунення причин та умов вчинення протиправних дій [151, с. 4; 152, с. 209]. Отже, до змісту профілактики відносять більш широке коло заходів, зокрема економічні, політичні, ідеологічні.

Слід зауважити, що поняття профілактики досліджують як у вузькому, так і в широкому розумінні. На думку О. М. Макаренка, у широкому розумінні профілактика – це недопущення правопорушень, утримання окремих членів суспільства від протиправних діянь, діяльність по недопущенню порушень норм права членами суспільства, а у вузькому значенні – виявлення та усунення причин і умов конкретних правопорушень, встановленню конкретних осіб, що схильні до вчинення правопорушень для проведення з ними необхідної роботи [153, с. 118].

Стосовно причин і умов вчинення правопорушень, В.І. Рємнев зазначає, що їх не можна ототожнювати. Оскільки причина правопорушення знаходиться у необхідному зв'язку із наслідком, а умова лише сприяє формуванню наслідку (підсилюючи або послаблюючи дію причини), не пов'язуючи його з необхідністю. До причин і умов науковець відносить: загальні причини і умови (економічні, правові, політичні); причини й умови, пов'язані з певною службовою ситуацією (недоліки контролю (нагляду), безкарність порушника); обставини, пов'язані з особою правопорушника (правовий статус особи) [151, с. 13].

У науці кримінального права профілактика покликана запобігати не конкретним злочинам, який мають бути вчинені, а ймовірним злочинам, які можуть бути вчинені. Так, на думку, Ю.Ю. Орлова, під час відвернення та припинення злочинів об'єкти запобіжного впливу є, зазвичай, цілком конкретними. До цього включається сам намір певної особи скоїти правопорушення, його дії для готування скоєння, або ж безпосередньо конкретні злочинні дії. Під час здійснення профілактики об'єкти запобіжного впливу прямо пов'язані з невизначеним колом злочинів та зазвичай (у разі всезагальної профілактики) – з невизначеним колом осіб [154, с. 1046].

Отже, на основі аналізу наведених наукових положень, можна виокремити таку загальну ознаку профілактики правопорушень, незалежно від сфери відносин, яка відрізняє її від інших засобів охорони правопорядку, – орієнтацію на необмежене коло учасників відповідних відносин.

Ця ознака дозволяє розмежувати профілактику і, зокрема, попередження правопорушення. В. В. Шендрик та І. О. Крєпаков, напроти, вважають, що профілактика і попередження відрізняються, зокрема залежно від стадії здійснення злочинної події: передування правопорушення, стадії появи і тривання та посткінцевої стадії злочинної події. Тобто, в залежності від стадії, в якій перебуває злочинна подія, необхідно обирати певне завдання чи напрям діяльності (профілактика, попередження чи розкриття) [155, с. 1129-1133].

Науковцями в досліджуваній сфері попередження визначено як встановлення осіб, котрі намагаються скоїти злочин із застосуванням проти них заходів для припинення такої діяльності. Під профілактикою розуміється як виявлення та усунення причин і умов правопорушень (злочинів). Припинення злочинів – це вияв-

лення осіб, які готуються до скоєння злочину та вжиття до них відповідних заходів задля недопущення реалізації підготовчих дій у замаху на злочин або закінчений злочин [156, с. 3-4].

Важливість застосування правових заходів попередження порушень полягає у тому, що, виступаючи окремим видом заходів попередження протиправних дій, ці заходи також виступають нормативно-правовою основою для здійснення інших видів заходів, до яких можна віднести економічного, організаційного, соціального, психологічного та іншого характеру [157, с. 154]. Разом з тим, виключно правові заходи можуть здійснюватися такими суб'єктами профілактичної діяльності як органами державної влади та місцевого самоврядування, які згідно ч. 2 ст. 19 Конституції України зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачено законодавством.

З огляду на зазначене, під попередженням порушення слід розуміти встановлення осіб, що намагаються вчинити правопорушення (готуються до такого порушення), й застосування проти них заходів для припинення, унеможливлення такої діяльності [145, с. 175]. Намагання вчинити правопорушення і готування до цього слід вважати окремою підставою захисту прав інтелектуальної власності. Господарське законодавство закріплює це на загальному рівні: відповідно до ч. 2 ст. 20 ГК України, серед способів захисту передбачено «припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення». Таким чином, у разі доведення факту вчинення дій, які створюють загрозу порушення, в тому числі прав інтелектуальної власності, потерпілий суб'єкт господарювання може звертатись до компетентного органу з вимогою припинення таких дій.

Профілактика правопорушень має більш загальне значення, ніж попередження порушень. При профілактиці порушень може бути здійснено будь-які заходи на неозначене коло осіб різними особами у будь-які часові проміжки, а при попереджені порушення це здійснюється уповноваженим суб'єктом шляхом застосування завчасних, достатніх і реальних дій для припинення підстав такої загрози порушення.

До таких дій можна віднести, зокрема самозахист особи, як передбачено ст. 19 ЦК України: особа має право на самозахист свого цивільного права та права іншої особи від порушень і протиправних посягань. Самозахистом є застосування особою засобів

протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства.

О. І. Антонюк, з якою варто погодитись, під самозахистом пропонує розуміти можливість особи в разі порушення свого права чи інтересу, права чи інтересу іншої особи або створення реальної загрози такого порушення застосувати доцільну й адекватну протидію, яка не забороняється законом, не суперечить моральним засадам суспільства та спрямовується на попередження чи припинення цього порушення або ліквідацію його наслідків [158, с. 27].

У разі виявлення факту реальної загрози порушення прав чи інтересів, суб'єкт прав інтелектуальної власності має можливість ефективно протидіяти таким протиправним діям за допомогою засобів, що зможуть попередити порушення. ГПК України передбачено такі засоби, як заходи забезпечення позову, що передбачені ст. 137, які господарський суд за заявою учасника справи має право вжити (ч. 1 ст. 136). Забезпечення позову допускається як до пред'явлення позову, так і на будь-якій стадії розгляду справи, якщо невжиття таких заходів може істотно ускладнити чи унеможливити виконання рішення суду або ефективний захист, або поновлення порушених чи оспорюваних прав або інтересів позивача, за захистом яких він звернувся або має намір звернутися до суду, а також з інших підстав, визначених законом (ч. 2 ст. 136).

Стаття 137 ГПК України визначає, що позов забезпечується: накладенням арешту на майно та (або) грошові кошти, що належать або підлягають передачі або сплаті відповідачу і знаходяться у нього чи в інших осіб; забороною відповідачу вчиняти певні дії; забороною іншим особам вчиняти дії щодо предмета спору або здійснювати платежі, або передавати майно відповідачеві, або виконувати щодо нього інші зобов'язання; зупиненням стягнення на підставі виконавчого документа або іншого документа, за яким стягнення здійснюється у безспірному порядку; зупиненням продажу майна, якщо подано позов про визнання права власності на це майно, або про виключення його з опису і про зняття з нього арешту; зупиненням митного оформлення товарів чи предметів, що містять об'єкти інтелектуальної власності; арештом морського судна, що здійснюється для забезпечення морської вимоги; іншими заходами у випадках, передбачених законами, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Отже, суб'єкт прав інтелектуальної власності в разі загрози порушення його прав та інтересів, користуючись правом на попередження такого порушення, може звернутись до суду із заявою про забезпечення позову до моменту його пред'явлення, обравши один або декілька заходів, передбачених ГПК України, і, як наслідок, у разі підтвердження наявності підстав для вжиття таких заходів, суд постановляє ухвалу про застосування таких заходів. Разом із тим від дня такого звернення до суду заявник повинен пред'явити позов протягом десяти днів (ч. 3 ст. 138).

Таким чином, попередження правопорушень покликане на припинення загрози реальних протиправних дій за наявності достатніх підстав із метою недопущення такого порушення або настання негативних наслідків.

Можливість особи вжити заходи для попередження порушення підтверджується судовою практикою. Так, у справі № 914/462/19 [159] Господарський суд Львівської області розглядав заяву про забезпечення позову до пред'явлення позову у якій заявник (особа яка матиме статус позивача) просив зупинити митне оформлення товарів. Заява мотивована тим, що заявник є власником прав на внесену у реєстр ТМ, яка використовується на власній продукції, у тому числі й в Україні, та наділений виключним правом забороняти іншим особам імпортувати (ввозити) на територію України товар маркований такою ТМ чи схожою з нею до ступеня змішування. Із листа митного органу заявнику стало відомо про призупинення митного оформлення товарів, заявлених у режимі «імпорт», що містять належну йому ТМ, а отримувачем цього товару є ТОВ (особа, яка може отримати статус учасника справи – відповідача). При цьому заявник не надавав відповідачу дозволів/ліцензій на використання ТМ, а тому зазначена продукція імпортується на територію України з порушенням прав інтелектуальної власності заявника на його ТМ. Заявник вважає, що існують визначені законом підстави для вжиття запобіжних заходів у спосіб заборони митному органові вчиняти дії щодо митного оформлення товару до розгляду справи по суті.

Невжиття запобіжних заходів до подання позову зробить неможливим виконання рішення господарського суду, оскільки в разі митного оформлення та ввезення на територію України відповідачем товару, маркованого такою ТМ заявника, існує очевидна небезпека заподіяння шкоди правам, свободам та інтересам заявника до ухвалення судом рішення по справі та для їх відновлення необхідно буде докласти чималих зусиль і витрат, що утруднить виконання рішення у справі.

Дослідивши матеріали заяви та зважившись доводи заявника, суд вважає, що підстави звернення до суду заявника є правомірними, що покликані на попередження порушень та захист порушених прав, а відтак дійшов висновку про задоволення заяви і вжиття заходів забезпечення позову до пред'явлення позову застосувавши декілька заходів забезпечення, а саме: заборона іншим особам вчиняти дії щодо предмета спору або здійснювати платежі, або передавати майно відповідачеві, або виконувати щодо нього інші зобов'язання (п. 4 ч. 1 ст. 137 ГПК України) та зупинення митного оформлення товарів чи предметів, що містять об'єкти інтелектуальної власності (п. 8 ч. 1 ст. 137 ГПК України).

Зокрема, суд зазначив, що відповідно до пунктів 7, 8 Постанови Пленуму ВГС України від 17.10.2012 р. № 12 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» вжиття запобіжних заходів має здійснюватися для попередження порушень прав інтелектуальної власності та для збереження доказів такого порушення, перелік запобіжних заходів установлено ст. 432 ГПК України (в редакції, що діяла до 15.12.2017 р.). З урахуванням змісту ст. 399 МК України господарський суд може вживати такий запобіжний захід, як заборона митному органові вчиняти дії щодо митного оформлення товару до розгляду по суті справи про порушення права інтелектуальної власності.

Зазначене роз'яснення знайшло відображення у п. 8 ч. 1 ст. 137 ГПК України у редакції, що набрала чинності з 15.12.2017 р., де серед способів забезпечення позову прямо передбачено зупинення митного оформлення товарів чи предметів, що містять об'єкти інтелектуальної власності.

Такої думки дійшов і Господарський суд міста Києва у схожій справі про порушення прав інтелектуальної власності за № 910/14963/21 [160], де за наслідками розгляду заяви про забезпечення позову до пред'явлення позову застосував захід забезпечення позову шляхом заборони митниці здійснювати митне оформлення товарів, що містять об'єкт інтелектуальної власності, який за патентом належить заявнику, до набрання рішенням з даної справи законної сили.

Отже, з урахуванням вищенаведеного, можна дійти висновку, що профілактика правопорушень виступає самостійним засобом

охорони правопорядку, а попередження правопорушення – спосіб захисту прав у разі вчинення конкретних дій, які створюють загрозу порушення.

На основі зазначеного, профілактика господарських правопорушень у сфері інтелектуальної власності може бути визначена як здійснення державою економічних, політичних, ідеологічних, виховних, правових та інших заходів з виявлення та усунення причин порушень прав інтелектуальної власності, а також виявлення осіб, схильних до вчинення таких правопорушень [145, с. 175].

Як зазначалось вище, профілактика передбачає три основні групи заходів: організаційні, правові і виховні, які становлять зміст профілактичних дій. У сфері інтелектуальної власності до організаційних заходів з виявлення та усунення причин порушень, можна віднести, зокрема налагодження ефективного контролю за дотриманням прав інтелектуальної власності суб'єктів господарювання; розширення діяльності державних інспекторів з питань інтелектуальної власності; удосконалення діяльності регіональних центрів науково-технічної та економічної інформації щодо надання інформаційних і консультаційних послуг з питань інтелектуальної власності відповідно до загальновизнаної міжнародної практики; розроблення системи економічних стимулів (податкових, кредитних, страхових) щодо комерціалізації об'єктів права інтелектуальної власності з метою формування ринку цих об'єктів [145, с. 175].

Серед правових заходів з виявлення та усунення причин порушень прав інтелектуальної власності можна виділити: удосконалення чинного законодавства України у сфері інтелектуальної власності відповідно до стандартів права ЄС; закріплення в законодавстві чітких ознак правопорушень у сфері інтелектуальної власності, дієвих заходів відповідальності; усунення невідповідностей між нормативно-правовими актами, які створюють можливості для різного тлумачення правових норм, зловживання правами; вдосконалення процесуального інституту запобіжних заходів [145, с. 176].

До виховних заходів, відповідно, доцільно віднести, зокрема, такі: розроблення планів проведення в засобах масової інформації заходів, спрямованих на формування у населення правової культури, поваги до прав інтелектуальної власності, суб'єктів таких прав, а також формування базових знань щодо охорони та

використання прав інтелектуальної власності; проведення консультаційної та роз'яснювальної роботи з населенням щодо дотримання норм законодавства та недопущення вчинення кримінальних, адміністративних та інших видів порушень у сфері інтелектуальної власності, а також щодо видів відповідальності за їх вчинення [145, с. 176].

Основними проблемами, які потребують розв'язання для мінімізації причин і умов вчинення правопорушень у сфері інтелектуальної власності є, зокрема: низький рівень запобіжних заходів, спрямованих на усунення причин і умов вчинення правопорушень, та профілактичної роботи з особами, схильними до їх скоєння; низький рівень правової культури громадян, роз'яснювальної роботи серед населення з метою формування відповідального ставлення до питань дотримання законності, профілактики правопорушень та боротьби із такими посяганнями; відсутність дієвого та чіткого нагляду зі сторони уповноважених державою органів за дотриманням відповідного законодавства [145, с. 176].

Разом з тим, у Постанові Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування» від 27 червня 2007 року зазначено, що за останні роки у сфері законодавчого забезпечення правової охорони інтелектуальної власності проявляється помітний прогрес, однак міжнародні експерти зауважують про значні недосконалості такого забезпечення, що перешкоджає функціонуванню в України ефективної системи захисту прав у цій сфері. Проблематичним залишається факт того, що в суспільстві присутня недооцінка значимості захисту прав інтелектуальної власності. Через наявність певних причин, відбувається недотримання прав інтелектуальної власності та несвоєчасне застосування заходів юридичної відповідальності [161].

Отже, на підставі наведеного, логічно дійти висновку, що для зменшення кількості правопорушень у сфері інтелектуальної власності доцільно розробити відповідний комплекс заходів з їх профілактики. Зі свого боку, своєчасна реалізація профілактичних заходів у сфері інтелектуальної власності має бути спрямована на зменшення кількості і масштабів правопорушень; забезпечення ефективної охорони прав суб'єктів інтелектуальної власності; усунення причин і умов вчинення правопорушень у зазначеній сфері; покращення міжнародного іміджу України на світовій

арені [162, с. 90]. Для ефективного застосування профілактики у сфері права інтелектуальної власності, подальші дослідження доцільно здійснювати у напрямі розробки змісту кожної групи профілактичних заходів, а також порядку їх реалізації на практиці.

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що попередження та профілактика господарських правопорушень у сфері інтелектуальної власності є самостійними засобами охорони прав інтелектуальної власності, які виконують різні функції: профілактика є здійсненням державою у правовій формі економічних, політичних, ідеологічних, виховних, законодавчих та інших заходів з виявлення та усунення причин порушень прав інтелектуальної власності, а також виявлення осіб, схильних до їх вчинення, а попередження – є впливом на особу у разі виявлення факту вчинення нею реальних та конкретних дій, які створюють загрозу порушення прав та інтересів, що передбачає застосування достатніх та ефективних засобів протидії такому порушенню, в тому числі засобів забезпечення позову.

2.3. Невизнання та оспорювання прав інтелектуальної власності у сфері господарювання

Правильне визначення підстави захисту прав інтелектуальної власності суб'єктів господарювання, їхнє співвідношення й розмежування, а також правомірне притягнення порушника до господарсько-правової відповідальності неможливе без урахування особливостей кожної підстави.

М. М. Дякович в цьому контексті зазначає, що захист прав має бути направлений на усунення будь-яких перепон на шляху здійснення суб'єктами своїх прав і недопущення правопорушень, відновлення первісного становища або ж тих прав, які існували до порушення, проте, звернення за захистом є можливим не тільки у зв'язку з порушенням або оспорюванням права, а і у випадку його невизнання [163, с. 28].

О. О. Штефан, досліджуючи підстави захисту авторського права, зазначає, що невизнання права полягає у пасивному запереченні наявності у особи авторського права на твір, яке безпосередньо не завдає шкоди суб'єктивному праву суб'єкта авторського права, проте створює непевність у правовому статусі носія цього права в тому числі й у його відносинах з третіми особами щодо використання об'єкта авторського права; оспорювання авторських прав – це активне (виражене у зверненні до юрисдикційних органів) заперечення з боку особи щодо приналежності іншій особі права на твір, що пов'язано з невизначеністю правового статусу суб'єкта авторського права [164, с. 17-18].

Отже, і законодавець у ст. 15 ЦК України, і науковці розмежовують поняття порушення, невизнання або оспорювання права. Але визначення і розмежування понять «невизнання» і «оспорювання» в законодавстві не надається. Більш того, має місце певна невідповідність підходів: в ст. 15 ЦК України ці три підстави захисту чітко розмежовані, а в ст. 431 ЦК України – невизнання та посягання визначаються як різновиди порушення. Тобто, у сфері права інтелектуальної власності законодавець, як було обґрунтовано вище, закладає інакший підхід до співвідношення зазначених підстав захисту, ніж передбачене ст. 15 ЦК України.

З огляду на зазначене, задля впорядкування законодавчих підходів до визначення підстав захисту прав інтелектуальної власності, має бути закріплено узгоджений їх перелік із відокремленням невизнання прав і порушення прав як двох самостійних підстав захисту, що тягнуть за собою застосування різних правових наслідків: порушення – весь спектр способів захисту (заходи захисту і заходи відповідальності), а невизнання і оспорювання – лише заходів захисту (наприклад, визнання права).

У ч. 2 ст. 16 ЦК України визначено перелік способів захисту цивільних прав та інтересів, з яких визнання права є першим за розташуванням. При цьому слід зауважити, що визначення визнання права в національному законодавстві не надано. Разом з тим, у науці також відсутній єдиний підхід до розуміння вказаного способу захисту, оскільки сфера застосування і сам предмет визнання права є значно широкими. Таким чином, розробити універсальне визначення цієї підстави захисту вбачається досить проблематичним завданням.

У науковій літературі пропонуються відповідні визначення. Так, О. І. Харитонова зазначає, що невизнання цивільного права полягає у пасивному запереченні приналежності особі суб'єктивного цивільного права [165, с. 36]. На думку Я. В. П'янової невизнання права визначається як дія або бездіяльність, які за змістом становлять заперечення існування суб'єктивного цивільного права іншої особи, проте не містить ознак порушення права – лік-

відації або обмеження свободи його реалізації [166, с. 7-8]. Зазначені визначені є доцільними та прийнятними.

Подібну характеристику надає цим поняттям Р. О. Стефанчук: невизнання – це дії учасника цивільних правовідносин, який несе юридичний обов'язок перед уповноваженою особою, що мають бути спрямовані на заперечення у цілому або у певній частині суб'єктивного права іншого учасника цивільних правовідносин, внаслідок якого уповноважена особа позбавлена можливості реалізувати своє право. Оспорювання полягає у тому, що між учасниками має існувати спір з приводу наявності чи відсутності суб'єктивного права у сторін, а також приналежності такого права певній особі. Оспорене право за своєю суттю є таким, що ще не порушене, але при цьому у особи виникає невизначеність у праві, що зумовлена поведінкою іншої особи стосовно уповноваженого [167].

В останньому визначенні невизнання права розуміється як певні дії учасника, натомість невизнанням можуть бути і випадки прояву бездіяльності, що становить пасивний бік цієї підстави.

Поряд з наведеними науковими позиціями стосовно розкриття змісту невизнання і оспорювання прав в загальному розумінні, М. Ю. Потоцький наводить їх визначення стосовно прав інтелектуальної власності. Так, невизнання права інтелектуальної власності – це діяння (дія або бездіяльність) особи щодо ігнорування права інтелектуальної власності, яке безпосередньо не порушує право, але створює невизначеність у правовому статусі власника прав. Оспорювання прав інтелектуальної власності – це дії особи, спрямовані на зміну спірного права інтелектуальної власності шляхом звернення до суду з заявою про визнання наявності свого права та (або) визнання відсутнім права опонента [22, с. 211-212].

Етимологія слів «невизнання» та «оспорювання» вказує на їх відмінності. Так, за Словником української мови, слово «оспорювати» має два значення: 1) висловлювати свою незгоду з ким-, чим-небудь, брати під сумнів щось; заперечувати; 2) домагатися відновлення свого права на що-небудь через суд [168, с. 782]. Невизнання подається як становище, коли кого-, що-небудь не визнають або не оцінюють по заслузі, належним чином [168, с. 257].

За тлумачним словником В. Даля слово «оспаривать» означає оспорити когось, щось, спорити проти чогось, спростовувати, не

погоджуватись, заперечувати, відстоювати свої переконання, бути іншої думки та доказувати свою правоту [169, с. 586].

З наведеного вбачається, що оспорювання завжди пов'язане з активними діями (відстоювати, спростовувати, заперечувати), які породжують спір між суб'єктами, в тому числі і судовий. Невизнання, в свою чергу, окреслює стан невизначеності щодо прав з боку особи, дії якої є переважно пасивними. Таким чином, ці два поняття є різними за своїм як лексичним, так і юридичним значенням.

На думку А. Штанько, при оспорюванні права щодо доведення приналежності суб'єктивного права особою не здійснюються заходи, які характерні для невизнання прав, а саме звернення до суду з вимогою про визнання існування права. В цьому випадку володілець прав отримує вимогу про оспорювання та зобов'язаний довести приналежність суб'єктивного права. Розмежовуючи між собою підстави захисту невизнання прав та оспорювання прав, необхідно застосовувати ту чи іншу підставу в залежності від факту зазіхання або не зазіхання особи на це право, що полягатиме у невизнанні або оспорюванні. У разі невизнання суб'єктивного права іншою особою, вона не заявляє приналежність на це право, на відміну від оспорювання, коли така особа претендує на це право [170, с. 205].

Характерною ознакою невизнання та оспорювання прав, що притаманне їм обом, є поведінка, яка ставить під сумнів належність суб'єктивного права його носію – правовласнику, на відміну від порушення, яке пов'язане з посяганням на право. При цьому зазначені юридичні факти стають підставою захисту лише в разі, коли призводять до такої невизначеності у правовому статусі суб'єкта прав інтелектуальної власності, яка становить перепони, ускладнює, унеможливлює належне здійсненні ним свої прав та інтересів. Суб'єкт, який вимагає захисту свого права в разі невизнання, має довести наявність зазначених умов.

З урахуванням вищезазначеного розмежування можна констатувати, що невизнання права характеризується як пасивне заперечення, а оспорювання – активне, що здійснюється шляхом звернення до юрисдикційних органів.

Не завжди в науці наведене розмежування підстав враховується. В. О. Хома та О. В. Кошонько змішують їх, зазначаючи, зокрема, що порушення права інтелектуальної власності можливе у трьох формах: дія (посягання на права інтелектуальної власності), без-

діяльність (невизнання права) та змішана форма (невизнання права інтелектуальної власності з подальшим неправомірним використанням цією ж особою результатів чужої інтелектуальної або творчої діяльності) [171, с. 149].

З урахуванням наведених позицій науковців можна зробити висновок, що невизнання права інтелектуальної власності характеризується пасивною дією або бездіяльністю будь-яким із учасників правовідносин, що створює невизначеність у праві володільця. Невизнання права інтелектуальної власності – це дія або бездіяльність суб'єкта, яка полягає у ігноруванні права інтелектуальної власності, що безпосередньо не порушує таке право, однак створює певну невизначеність у правовому статусі правовласника або законного користувача. Оспорювання прав інтелектуальної власності – це активні дії суб'єкта, спрямовані на звернення до юрисдикційного органу за захистом свого права із вимогою про відсутність прав іншої сторони.

У судовій практиці прикладом невизнання прав інтелектуальної власності у сфері господарювання може бути справа № 922/4031/20, що розглядалась Господарським судом Харківської області [172]. У цій справі позивач обґрунтовував свої вимоги тим, що між ним та відповідачем було укладено договір, відповідно до умов якого відповідач, як власник свідоцтва на знак для товарів і послуг, передав всі майнові права інтелектуальної власності на знак для товарів і послуг, які випливають із свідоцтва для всього переліку послуг, для яких зареєстровано знак, а позивач, як правонаступник, – їх прийняв. Пізніше уповноваженим органом порядку відбулась реєстрація відомостей про передачу прав на знак позивачу. Однак через деякий час позивач отримав претензію від відповідача про те, що в реєстрі відсутня інформація про перехід права власності на знак до позивача, а відтак він, не будучи власником свідоцтва, не має права використовувати знак. Як з'ясувалось, у реєстрі найменування позивача було вказано не повністю, як передбачалось укладеним із відповідачем договором. З огляду на це, за твердженнями позивача, з чим і погодився суд, така невідповідність створює невизначеність щодо особи – власника знака, та дозволяє іншій особі – колишньому власнику оспорювати та не визнавати наявність у позивача права власності, ставити під сумнів факт переходу права власності до позивача, що і стало підставою для звернення позивача до суду з відповідним позовом.

Суд, задовольняючи позов, вказав, що з урахуванням норм законодавства, наявні статуси юридичних осіб за вказаним договором, що між ними укладався, передбачає перехід прав на всі майнові права інтелектуальної власності у законний спосіб. Крім того, на чинність прав, за ліцензією або іншим договором, та інших прав на відповідний об'єкт права інтелектуальної власності, зокрема на право ліцензіата на звернення до суду за захистом свого права – не впливає відсутність державної реєстрації.

Ще одним із поширених спорів щодо визнання прав інтелектуальної власності у сфері господарювання, є справи про визнання ТМ добре відомою. Єдиний державний реєстр судових рішень містить рішення, у яких відповідачами у таких спорах виступають державний орган, що здійснює повноваження у сфері інтелектуальної власності – Міністерство економічного розвитку і торгівлі України (з 21.05.2021 р. назва Міністерство економіки України) та суб'єкт підприємницької діяльності.

Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності» (УКРПАТЕНТ) є інституційною складовою державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні та виконує функції Національного органу інтелектуальної власності [173] (далі – НОІВ). У складі УКРПАТЕНТу створена Апеляційна палата, до повноважень якої, зокрема віднесено розгляд заяв про визнання ТМ добре відомою в Україні.

Згідно абз. 1 та 12 ст. 1 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» Апеляційна палата – це колегіальний орган НОІВ для розгляду різних справ, зокрема щодо набуття прав на об'єкти інтелектуальної власності, заяв про визнання ТМ добре відомою в Україні та інших питань. У ст. 25 цього ж Закону зазначається, що визнати ТМ добре відомою можливо шляхом звернення до Апеляційної палати або суду.

Так, як приклад, Колегія Апеляційної палати Міністерства економічного розвитку і торгівлі України Рішенням від 24 лютого 2020 року за наслідками розгляду заяви, поданої від ТОВ «Нова пошта» про визнання знака «НОВА ПОШТА, зобр.» добре відомим в Україні, дійшла висновку, що зібрані заявником документи, матеріали, докази та доводи є обґрунтованими, а тому зазначений знак слід визнати добре відомим в Україні [174]. Апеляційна палата на підставі норм національного законодавства, міжнародних документів, з урахуванням обставин справи під час розгляду з'ясовувала фактори, що серед іншого, стали підставою для

визнання знака добре відомим в Україні. До таких факторів було віднесено: ступінь відомості у суспільстві; тривалість, обсяг та географічний район будь-якого використання, просування, оприлюднення, представлення знака та інше. Також було встановлено, що ТОВ є власником патенту на промисловий зразок та корисну модель, близько 20 знаків для товарів і послуг, в тому числі, словесних та комбінованих знаків, які містять словесні елементи «НОВА ПОШТА», «НОВАЯ ПОЧТА», «NOVA POSHTA», зображувального знака. Таким чином, уповноважений орган встановив, що заявником протягом тривалого часу здійснюються усі необхідні дії, пов'язані із забезпеченням правової охорони знака, як в Україні, так і за кордоном.

Таким чином, аналізуючи вказане рішення, можна встановити, що Апеляційна палата надає оцінку та здійснює перевірку поданих документів і доказів, якими заявник обґрунтовує необхідність у визнані знака добре відомим, перевіряє наявність чи відсутність факторів та обставин, на підставі яких приймається рішення щодо доцільності визнання ТМ добре відомою. У зазначеному прикладі також можна побачити, що відсутній спір, який б зумовлював звернення до цього органу за захистом, тобто відсутні неправомірні дії з боку інших суб'єктів, які б могли вплинути на статус заявника з приводу прав на об'єкт права інтелектуальної власності.

Наведена практика свідчить, що у відносинах інтелектуальної власності визнання права може здійснюватися як стосовно засвідчення факту первинного набуття прав, так і щодо підтвердження вже існуючого права.

Крім того, згідно вимог чинного законодавства більшість об'єктів промислової власності підлягають державній реєстрації (отримання охоронних документів: патенту на винахід і корисну модель, свідоцтва на ТМ та промисловий зразок тощо) та відповідні реєстри є відкритими для необмеженого кола осіб, які мають змогу отримати до них доступ. З огляду на це, презюмується, що будь-хто може знати про наявність зареєстрованих прав на об'єкт за іншим суб'єктом, а тому у разі невизнання прав промислової власності переважно є умисним запереченням.

Іншим способом, як вже зазначалось вище, є визнання ТМ добре відомою у судовому порядку. Відомість ТМ, як правило, забезпечується в процесі тривалого використання такої марки саме під час провадження господарської діяльності і, як результат, комерціалізує високу ділову репутацію їх власників. Так, у справі

№ 761/36968/15-ц [175] ВС досліджував законність використання ТМ відповідачем, яка є схожою із ТМ позивача. Останній наполягав на тому, що його позначення є відомим як у світі, так і в Україні, однак у встановленому законом порядку визнання ТМ добре відомою в Україні зроблено не було, також дозвільних документів на її використання відповідачу позивач не надав, а на його думку, існування схожих знаків вводять в оману споживача. Висновком експерта підтверджено схожість цих ТМ, однак щодо визнання ТМ добре відомою в Україні питання не ставилось, на що вірно зауважували суди попередніх інстанцій.

Як зазначалось порядок визнання ТМ добре відомою передбачено ст. 25 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». Проте, зазначеною нормою не конкретизовано початок моменту визнання ТМ добре відомою – чи від моменту визнання уповноваженим органом або судом, тобто на майбутнє, чи від дати виникнення фактів, що свідчать про широку відомість ТМ на певний час, тобто у зворотному порядку.

З аналізу вищевказаної постанови ВС можна дійти висновку, що суд допускає можливість визнання ТМ добре відомою з минулого часу, але за умови підтвердження фактів добре відомості належними, допустимими, достовірними та вірогідними доказами. У цій справі, на підставі недоведеності факту відомості ТМ на певний час у минулому, судом було повернуто справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції, з обґрунтуванням, що позивачем не надано належних доказів на підтвердження того, що знак був добре відомим в Україні на день подання відповідачем заявок до уповноваженого органу на реєстрацію.

Такий підхід слід визнати логічним і виправданим, оскільки дає можливість суб'єкту, який де-факто використовує ТМ, котра є широко відомою (має сформовану ділову репутацію), тривалий час використовується, у випадку виникнення конкуруючої ТМ захистити свої економічні інтереси і конкурентні переваги (за умови доведення необхідних фактів). З огляду на це, з метою чіткого врегулювання моменту визнання ТМ добре відомою доцільно закріпити в п. 1 ст. 25 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» момент визнання ТМ добре відомою у прив'язці до виникнення відповідних фактів, які свідчать про широку відомість ТМ, незалежно від дати визнання ТМ добре відомою у встановленому законом порядку [124, с. 194].

На підтвердження зазначеного, слід навести ще один приклад щодо визнання ТМ добре відомою «в минулому». Таким прикладом є справа № 910/12456/19 [176], що перебувала на розгляді у Господарському суді міста Києва, де наявний змішаний суб'єктний склад відповідачів. Відповідачами виступили Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України та суб'єкт господарювання. У цій справі позивач звернувся до суду із позовом про визнання ТМ добре відомою, припинення порушень прав інтелектуальної власності, визнання недійсним свідоцтва та зобов'язання вчинити дії. Підставою позову стало те, що позивач володіє свідоцтвом на знак для товарів і послуг «HARVARD», який станом на 01.01.2015 вже був добре відомим в Україні, однак відповідачем – суб'єктом підприємницької діяльності було зареєстровано знак для товарів і послуг за свідоцтвом який, за твердженням позивача, призводить до введення в оману щодо особи, яка надає послуги, та є схожим настільки, що його можна сплутати з добре відомим знаком. Крім того відповідач незаконно використовує ТМ позивача в найменуванні юридичної особи, у мережі Інтернет в доменному імені, веб-сайтах та соціальних мережах. З огляду на такі дії, позивач просив суд визнати знак для товарів і послуг «HARVARD» добре відомим в Україні станом на 01 січня 2015 року; заборонити відповідачу – суб'єкту підприємницької діяльності використовувати добре відому в Україні ТМ «HARVARD», а також позначення схожі з ними до ступеню змішування; зобов'язати Міністерство внести відповідні відомості, а свідоцтво відповідача – суб'єкта підприємницької діяльності на знак для товарів і послуг, яким він володіє, визнати недійсним.

Доводами позивача щодо визнання ТМ добре відомою, зокрема було те, що він володіє свідоцтвами на знаки для товарів і послуг «HARVARD», який має високий ступінь відомості та високий рівень визнання у певному секторі суспільства на території України; ТМ «HARVARD» використовується ним з 1600-тих років; з 2009 року усі ТМ, якими він володіє зареєстровані в Україні; марка неодноразово використовувалась кінематографії, які є відомі у всьому світі, в тому числі і в Україні, також у різних публікаціях в Україні тощо. Позивач вважає, що реєстрація відповідачем, суб'єктом підприємництва, свого знаку для товарів і послуг була здійснена із порушенням законодавства України, призводить до введення споживачів та громадськості в оману, а використання позначення «Harvard» порушує права та охоронювані законом інтереси позивача на добре відомий знак для товарів і послуг «HARVARD» і знаки для товарів і послуг за свідоцтвами.

У справі було проведено експертизу, за наслідками якої, висновок містить відповіді на порушені питання, зокрема те, що зареєстрований знак для товарів і послуг відповідача є таким, що може ввести в оману щодо всіх, вказаних у свідоцтві, послуг та особи їх виробника. За наведених обставин, суд дійшов висновку, що позовні вимоги в частині заборони відповідачу використовувати добре відому в Україні ТМ «HARVARD», знаки для товарів і послуг, а також позначення схожі з ними до ступеню змішування, всіма способами, під час надання послуг, рекламування, а також у найменуванні юридичної особи підлягають задоволенню. Також вимога позивача щодо визнання в Україні ТМ «HARVARD» добре відомою знайшла своє підтвердження наявними у справі матеріалами справи, а тому підлягає до задоволення.

Таким чином, на підставі аналізу судової справи, можна констатувати, що визнання ТМ у судовому порядку доцільне у разі виникнення спору щодо прав на такий об'єкт права інтелектуальної власності. Крім того, державний орган, що був залучений відповідачем, за рішенням суду зобов'язаний здійснити відповідні реєстраційні дії, а суб'єкту господарювання заборонено без правових підстав використовувати знак для товарів і послуг, що належить позивачу.

Як зазначалось вище, оспорювання становить активну дію, що здійснюється шляхом звернення до юрисдикційних органів. Оспорювання прав інтелектуальної власності у сфері господарювання, як підстава для їх захисту, може полягати найчастіше у зверненні суб'єкта, який заперечує наявність права, до судового органу з вимогою про визнання патенту (свідоцтва) недійсним без належних підстав, визначених законодавством.

У справі № 910/8842/19 Господарський суд міста Києва за позовом ТОВ «Алкогольно-безалкогольний комбінат Дніпро» до ТОВ «Буклет-Юг» та Міністерства економічного розвитку і торгівлі України про визнання недійсними патентів, дійшов висновку, що патенти на промислові зразки мають бути визнанні недійсними з огляду на їх невідповідність умовам надання правової охорони – новизни. Задовольняючи позовну заяву суд дійшов висновку, що патенти, що були отримані відповідачем ТОВ «Буклет-Юг» дійсно є такими, що не відповідають патентоспроможності промислових

зразків, а тому порушують права позивача. Оспорюючи свої права щодо вказаних патентів позивач вірно обрав спосіб захисту, а тому суд правомірно задовольнив позов [177].

Аналогічним чином оспорюються і свідоцтва на ТМ. Так, у справі № 910/5887/21 Господарський суд міста Києва задовольнив позовні вимоги про визнання недійсним свідоцтва на ТМ щодо всіх товарів, яке належить відповідачу. Суд виходив із того, що відповідач володіє свідоцтвом на ТМ, яка є схожою настільки, що її можна сплутати з раніше зареєстрованою ТМ позивача, а тому підлягає визнанню недійсним повністю, оскільки позначення за вказаним свідоцтвом не відповідає умовам надання правової охорони. ТМ за свідоцтвом відповідача не відповідає умовам надання правової охорони станом на дату подання заявки на його реєстрацію, оскільки знак є схожим до ступеня змішування із раніше зареєстрованим знаком позивача для таких самих товарів та є таким, що може ввести в оману особу, яка виробляє товар або надає послуги [178].

На підставі проведеного дослідження можна конкретизувати ознаки невизнання прав та оспорювання прав інтелектуальної власності у сфері господарювання як підстав захисту:

– невизнання прав інтелектуальної власності: 1) пасивне заперечення наявності у суб'єкта господарювання відповідного права; 2) ускладнює та унеможливлює нормальне здійснення прав та інтересів суб'єктом прав інтелектуальної власності, створює невизначеність у його правовому становищі; 3) виступає самостійним предметом спору; 4) має правовим наслідком застосування лише заходів захисту, а не заходів відповідальності; 5) є умисним у разі невизнання прав на об'єкти промислової власності; 6) створює загрозу порушення прав інтелектуальної власності;

– оспорювання прав інтелектуальної власності: 1) активний характер у формі дії, що полягає в зверненні до суду або Апеляційної палати; 2) ускладнює та унеможливлює нормальне здійснення прав та інтересів іншим суб'єктом; 3) створює для правоволодільця правову невизначеність у праві, що зумовлює неможливість його повного або часткового здійснення; 4) виступає самостійним предметом спору, який може стосуватись як визнання наявності свого права або визнання відсутнім прав іншого суб'єкта (відповідача); 5) має наслідком застосування лише заходів захисту, а не заходів відповідальності; 6) завжди є цілеспрямованим (умисним).

Застосування запропонованих ознак для кваліфікації й розмежування двох підстав захисту прав інтелектуальної власності – невизнання прав і оспорювання прав сприятиме формуванню одностайної практики правозастосування у цій сфері, зміцненню господарського порядку, захисту прав та інтересів учасників відносин інтелектуальної власності [179 с. 377- 378].

З метою реалізації вимоги про визнання ТМ добре відомою в законодавстві, доцільно пов'язувати з виникненням відповідних фактів, які свідчать про широку відомість ТМ, незалежно від дати визнання її добре відомою в установленому законом порядку, шляхом закріплення відповідного положення в п. 1 ст. 25 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг».

РОЗДІЛ 3
Способи і порядок судового захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання

3.1. Загальні способи захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання і порядок їх застосування

Визначившись із підставами захисту прав інтелектуальної власності, в тому числі судового, важливо провести дослідження способів захисту, які застосовуються задля відновлення порушених прав і впливу на порушника. У літературі цілком слушно зазначається, що економічна та соціальна небезпека правопорушень у сфері промислової власності обумовлена втручанням у основні принципи суспільного господарського порядку, що, в свою чергу, потребує розробки дієвих засобів протидії правопорушенням у цій сфері та впливу на правопорушників [180, с. 76].

Слід зазначити, що потенціал права, закладений у великому масиві правових норм чинного законодавства про інтелектуальну власність, не в повній мірі реалізується на практиці, що знижує ефективність захисту. Тому важливо проаналізувати передбачені законодавством заходи впливу на порушників (способи захисту), а також порядок їх застосування з метою ефективного захисту прав та інтересів власників інтелектуальної власності й підтримки правопорядку в цій в сфері.

Ефективність захисту прав та інтересів залежить від багатьох факторів, найважливішим із яких є вибір ефективного способу захисту. У сучасних умовах складність суспільних відносин, вчинення різноманітних порушень у різних сферах суспільного життя, нестабільність, розгалуженість, недосконаліть чинного законодавства, учасники спорів та судова влада стикаються з проблемами у виборі та застосуванні відповідних методів боротьби у захисті прав та інтересів [181, с. 27].

Проблематика захисту інтелектуальної власності у науковому полі є предметом уваги багатьох дослідників. Варто зазначити наукові праці І. Ф. Коваль, М. Ю. Потоцького, Р. О. Стефанчука,

Л. Д. Руденко, І. Є. Якубівського, О. В. Кохановської, В. В. Рєзнікової, А. О. Кодинця, О. П. Орлюк та інших науковців. Однак, не зважаючи на те, що ця тематика викликає високий інтерес, розвиток економічних процесів, широкий діапазон і постійний розвиток відносин інтелектуальної власності, оновлення матеріального й процесуального законодавства щодо захисту прав вимагають подальшого комплексного дослідження способів їх захисту в сфері інтелектуальної власності, які в механізмі правового захисту посідають центральне місце та визначають його ефективність в цілому.

У науці під способами захисту прав розуміється концентрований вираз змісту (сутності) державного примусового заходу, за допомогою якого досягається бажаний правовий результат для особи, право чи інтерес якої порушено [182, с. 494]; це передбачені законом або договором правові прийоми, за допомогою яких особа, цивільне право якої порушене, не визнається або оспорюється, має змогу припинити його порушення, здійснити його відновлення й таким чином реалізувати надане їй суб'єктивне цивільне право на захист [183, с. 61]; законодавчі або договірні допустимі дії чи бездіяльність (або їх поєднання) з метою запобігання, порушення та відновлення прав [184, с. 185].

Попри те, що у поданих визначеннях способу захисту наявні певні розбіжності й висвітлюються різні аспекти цієї категорії, спільним баченням є розуміння способу захисту як відповідного правового заходу, застосування якого забезпечує захист відповідних прав.

Загальними ознаками способу захисту прав І. Ф. Коваль вважає: нормативне (законодавче закріплення); забезпечність застосування державним примусом; змістом є дії, що спрямовані на усунення перешкод у реалізації суб'єктивних прав і законних інтересів [185, с. 178].

Таким чином, досягнення мети захисту порушеного, невизнаного або оспорюваного права полягає в застосуванні суб'єктом способу захисту, за яким досягається припинення, усунення порушень права, його відновлення, а також для усунення перешкод у реалізації своїх прав і законних інтересів.

У сфері господарювання загальні господарсько-правові способи захисту на об'єкти інтелектуальної власності передбачені нормами ст. 20 розділу V «Відповідальність за правопорушення у сфері господарювання» ГК України. Однак способи захисту прав

суб'єктів господарювання закріплюються не лише в загальних нормах господарського законодавства, вони також передбачаються і у статтях 16, 432 ЦК України та у спеціальних законах сфери інтелектуальної власності.

Узагальнений перелік способів захисту прав суб'єктів господарювання визначений у ч. 2 ст. 20 ГК України. Варто погодитися, що такі способи правового захисту є загальними для господарських правовідносин та частково визначені у нормах спеціального законодавства, а також можуть конкретизуватись уповноваженою особою за умови, що це відповідає змісту порушеного права, характеру порушення та його наслідків [186, с. 439].

Як серед визначених у ст. 20 ГК України загальних господарсько-правових способів, так і серед цивільно-правових способів у ст. 16 ЦК України передбачені різні за своєю природою способи захисту – заходи захисту й заходи відповідальності. При цьому слід звернути увагу, що перелік способів захисту, який визначений у ст. 16 ЦК України, на відміну від переліку в ст. 20 ГК України, не є вичерпним. Адже у відповідності до абз. 12 ч. 2 ст. 16 ЦК України суд може захистити цивільне право чи інтерес іншим способом, що встановлений договором, законом, судом у визначених законом випадках.

Визначені законом випадки передбачені нормами ГПК України та ЦПК України, а саме: ч. 2 ст. 5 ГПК України закріплено, що у випадку, якщо закон або договір не визначають ефективного способу захисту порушеного права чи інтересу особи, яка звернулася до суду, суд відповідно до викладеної в позові вимоги такої особи може визначити у своєму рішенні такий спосіб захисту, який не суперечить закону. Аналогічна норма закріплена і в ч. 2 ст. 5 ЦПК України.

Отже, суб'єкт, право або законний інтерес якого порушено, на власний розсуд може обрати спосіб захисту, який передбачений у нормі матеріального права або інший спосіб захисту, якщо це не заборонено законом. Якщо спеціальними нормами не встановлено конкретного заходу, то суб'єкт з урахуванням специфіки порушеного права та характеру правопорушення може обрати спосіб захисту з переліку тих, що передбачені у ст. 16 ЦК України.

У ч. 1 ст. 432 ЦК України закріплено право суб'єкта інтелектуальної власності на звернення до суду для захисту своїх прав відповідно до ст. 16 цього Кодексу. Частиною 2 цієї ж статті передбачено способи захисту, які стосуються виключно захисту

прав інтелектуальної власності, що в основному доповнюють спектр матеріально-правових способів захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів, що наведений у ст. 16 ЦК України та є спеціальними способами захисту, які надалі досліджено у підрозділі 3.2 цього розділу. Разом з тим слід зазначити, що хоча ці способи й закріплені в цивільному законодавстві, однак можуть повноцінно застосовуватись суб'єктами господарювання, які є правовласниками об'єктів інтелектуальної власності. Така можливість прямо закріплена ч. 2 ст. 155 ГК України, яка передбачає, що «загальні умови захисту прав інтелектуальної власності на об'єкти, зазначені у цій статті, визначаються Цивільним кодексом України».

З огляду на нормативно закріплені способи захисту в юридичній літературі їх класифікацію здійснюють за різними критеріями, зокрема: за метою (припинення порушення або усунення загрози порушення особистого права, його невизнання; відновлення порушеного права; компенсація шкоди) [187]; за функцією (превентивно-пресікальні; відновлювальні; компенсаційні) [188, с. 194].

Р.Б. Шишка поділяє способи захисту на фактичні (застосовуються управомоченою особою у разі самозахисту прав); оперативні (застосовуються управомоченою особою та є заходами юридичного впливу); правоохоронні, які, в свою чергу, застосовуються державними органами самостійно або ті, що застосовуються в разі звернення потерпілої особи при розгляді спору [189, с. 27]. Можна припустити, що в даному випадку критерієм поділу обрано суб'єкта, який здійснює захист.

І. Ф. Коваль сформувала систему способів захисту прав промислової власності, що включає в себе три групи: 1) способи захисту прав промислової власності як різновиду прав суб'єктів господарювання; 2) способи захисту прав промислової власності як різновиду прав інтелектуальної власності; 3) способи захисту прав на конкретні об'єкти промислової власності, встановлені спеціальними нормами про охорону прав на об'єкти промислової власності [190, с. 21]. Отже, ця авторка зосередила увагу на сфері застосування способів захисту.

М. Ю. Потоцький на основі досліджень способів захисту прав інтелектуальної власності суб'єктів господарювання запропонував власну класифікацію господарсько-правових способів захисту прав інтелектуальної власності з поділом на чотири групи: пов'я-

зані з правовим статусом суб'єкта господарювання; витікають із господарських правовідносин; випливають із господарсько-договірних правовідносин; випливають із господарсько-деліктних правовідносин [22, с. 260-261]. У даному випадку в основу класифікації покладено характер правовідносин, в межах яких реалізується захист.

О. Б. Андрейцева запропонувала способи захисту класифікувати на загальні способи захисту, що закріплені у ст. 16 ЦК України; спеціальні інституційні способи захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, у тому числі промислової власності, передбачені ст. 432 ЦК України; спеціальні окремі способи захисту прав щодо конкретних об'єктів промислової власності (глави 39, 43, 44, 45 ЦК України) [191, с. 155].

Отже, наведені підходи до поділу способів захисту, в тому числі прав інтелектуальної власності, проаналізовано за різними класифікаційними критеріями: сферою застосування способів захисту (загальні й спеціальні); характером відносин (договірні, деліктні тощо), змістом (юридичні, фактичні), метою та функціями. Кожен з таких підходів має свої переваги. Проте найбільш змістовним і практично застосовуваним є поділ способів захисту, в тому числі прав інтелектуальної власності, на загальні та спеціальні. Це підтверджується ст. 432 ЦК України, яка закріплює окремі, додаткові (спеціальні) способи захисту прав інтелектуальної власності поряд із загальним переліком у ст. 16 ЦК України. Тим самим законодавець фактично легалізує класифікацію способів захисту на загальні й спеціальні.

Загальні способи захисту прав (ст. 16 ЦК України, ст. 20 ГК України) застосовують щодо будь-яких протиправних дій, в тому числі стосовно права інтелектуальної власності, а спеціальні способи захисту прав, у свою чергу, можуть застосовуватися виключно в разі порушення права на об'єкт інтелектуальної власності, що обумовлено його специфікою.

Отже, з урахуванням зазначеного слід проаналізувати деякі закріплені в законодавстві види загальних способів захисту прав та інтересів, що є найбільш затребуваними в господарських відносинах інтелектуальної власності, а також визначити особливості й проблеми їх застосування.

Спосіб захисту «визнання наявності або відсутності права» застосовується у разі спору між суб'єктами з приводу наявності чи відсутності правовідносин, прав або обов'язків між ними та може

бути реалізований тільки в судовому порядку. Науковці зазначають, що він може застосовуватися не тільки при наявності спору, а й у разі невизначеності правового стану особи [192, с. 98].

І.Ф. Коваль зазначає, що у сфері промислової власності підставою для застосування цього способу захисту має бути заперечення, невизнання прав на об'єкти промислової власності. Такі дії третьої особи зачіпають інтереси власника прав, оскільки створюють невизначеність у його правовому становищі, у відносинах з іншими суб'єктами правовідносин [20, с. 215].

З огляду на зазначене, зміст зазначеного способу захисту полягає в підтвердженні судом приналежності або відсутності прав інтелектуальної власності в суб'єкта господарювання.

На думку М. Ю. Потоцького такий спосіб захисту гармонізується з правом суб'єктів авторського та (або) суміжних прав вимагати визнання та поновлення своїх прав, у тому числі забороняти дії, що порушують авторське право та (або) суміжні права чи створюють загрозу їх порушення [22, с. 243].

У сфері промислової власності необхідність у застосуванні цього способу вбачається, як правило, в господарських відносинах між носієм виключного права та іншими суб'єктами підприємцями, які не визнають та заперечують наявність такого права. Крім цього, такий спосіб захисту використовується у правовідносинах із органом державної влади – Міністерством економіки України у сфері набуття прав на об'єкт промислової власності, наприклад, визнання права на отримання патенту. Проте, зважаючи на публічний статус такого органу, в правовідносинах із ним доцільно використовувати інший спосіб захисту – визнання недійсним акта (рішення) органу державної влади, наприклад, рішення про відмову у видачі патенту, свідоцтва.

Прикладом застосування такого способу в сфері господарювання щодо прав інтелектуальної власності може бути судова справа, розглянута Господарським судом міста Києва № 910/17202/17, у якій з'ясовувалось питання щодо визнання права попереднього користувача на ТМ [193]. Суть спору полягала у тому, що первісний позивач звернувся до суду з позовом про припинення порушень прав інтелектуальної власності на ТМ, яка йому належить на підставі свідоцтва на знак для товарів і послуг, оскільки відповідач незаконно його використовує. Відповідач проти цього заперечував та подав зустрічний позов про визнання права попереднього користувача на ТМ у порядку ст. 500 ЦК України (право попе-

реднього користувача на ТМ), обґрунтувавши, що він користувався зазначеним об'єктом раніше, ніж первісний позивач зареєстрував у законом встановленому порядку права на цю ТМ, надавши відповідні докази (документи, договори, висновки, що були датовані до дати реєстрації ТМ).

У цій справі було проведено експертизи та встановлено, що товари є спорідненими з товарами, для яких зареєстрований знак для товарів і послуг; позначення, яке міститься у діловій документації та упаковках продукції відповідача, за первісним позовом, є схожим настільки, що його можна сплутати зі знаком для товарів і послуг, що належить первісному позивачу. З огляду на це, суд зазначив, що висновки експертиз підтверджують право первісного позивача на ТМ та дії, що вчиняються відповідачем за первісним позовом, є порушенням. Разом з тим, аналіз наданих позивачем за зустрічним позовом документів та викладених в них відомостей дозволяє зробити висновки про відсутність підстав стверджувати, що у нього виникло право попереднього користувача на ТМ, оскільки в жодному із документів ТМ не згадується. Тому суд це розцінив так, що позивач, порушивши вимоги ст. 74 ГПК України, не надав жодних належних та беззаперечних доказів добросовісного користування спірною ТМ або здійсненню значної та серйозної підготовки, як того вимагає ст. 500 ЦК України. Тому первісний позов було задоволено, а в задоволенні зустрічного позову було відмовлено.

Аналіз судових рішень, в яких вирішувалося питання застосування способів захисту, пов'язаних із визнанням і оспорюванням прав, свідчить про допущення некоректних формулювань даних способів захисту стосовно прав на торговельні марки. Так, у справі № 761/36968/15-ц [175] ВС як спосіб захисту позивачем заявлено «визнання недійсним знаків для товарів і послуг». Зміст судового рішення у цій справі дає підстави звернути увагу на декілька питань, які вимагають аналізу.

Щодо формулювання «визнання недійсним знаку для товарів і послуг» слід зазначити, що в національному законодавстві вживаються різні словосполучення: «визнання свідоцтва недійсним» (ст. 19 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»), «визнання прав інтелектуальної власності на торговельну марку недійсними» (ст. 499 ЦК України). Такий стан законодавчої регламентації дій, пов'язаних з анулюванням правової охорони ТМ, породжує застосування на практиці таких гібридних формулювань – «визнання недійсним знаків для товарів і послуг», як у зазначеній вище справі, що не відповідає жодному з наведених законодавчих формулювань [124, с. 193].

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства» від 21.07.2020 р. [194] змінено підхід до юридичної кваліфікації дій, які пов'язані з анулюванням правової охорони деяких об'єктів права інтелектуальної власності, а саме: передбачено визнання недійсним не охоронного документа – патенту, а прав на об'єкти інтелектуальної власності (винахід, корисну модель). У Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» залишилось поняття «визнання свідоцтва недійсним» (ст. 19). Такі розбіжності в законах про охорону об'єктів промислової власності навряд чи виправдані з огляду на спільну природу правовідносин, пов'язаних із анулюванням охоронних документів – патентів, свідоцтв.

Природа недійсності в праві найбільш розроблена в сфері правочинів. Недійсним правочином є дії однієї або декількох осіб – суб'єктів цивільного права, що спрямовані на набуття, зміну або припинення цивільних прав, скоєні з таким порушенням вимог нормативно-правових актів, що унеможливлюють настання правових наслідків [195, с. 25]. Тобто, недійсним визнається саме правочин, а не його правові наслідки (виникнення або припинення прав). Поняття недійсності договорів, угод і документів пов'язане з тим, що правочин, рішення чи договір не створюють юридичних наслідків, тобто не породжують виникнення або припинення прав. Таким чином, недійсною визнається саме правова підстава – договір, акт, інший документ, а суб'єктивне право, в той же час, буде вважатися таким, що не виникло, а не недійсним.

Набуття права інтелектуальної власності на винахід і корисну модель засвідчується патентом на промисловий зразок і ТМ – свідоцтвом. З цього слідує, що виникнення прав на вказані об'єкти пов'язано з отриманням відповідного охоронного документу, який наділяє суб'єкта цими правами. Тому при оспорюванні прав, які засвідчуються патентом або свідоцтвом, юридично правильною буде вимога про визнання недійсним саме патента або свідоцтва, а не вимога про визнання права недійсним (в такому разі право буде вважатись таким, що не виникло) [124, с. 193].

Підтверджуючи наведене, варто звернутись до регулювання подібних відносин у праві речової власності, де права на нерухо-

ме майно також засвідчуються відповідними правовстановлюючими документами. У ч. 3 ст. 26 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» зазначено, що скасовується або визнається недійсним саме документ, на підставі якого здійснено державну реєстрацію прав [196].

Таким чином, для формування однозначної та юридично обґрунтованої практики в частині термінологічного позначення досліджуваного способу захисту доцільно узгодити це питання на законодавчому рівні й замість поняття «визнання недійсними прав» повернутись до формулювання «визнання недійсним патенту/свідоцтва» [124, с. 194].

Наступним загальним для всієї сфери господарювання способом захисту є відшкодування збитків. Зазначений спосіб за своєю юридичною природою належить до заходів відповідальності та визнається одним із найефективніших способів відновлення майнового становища суб'єкта, якому завдана шкода [145, с. 149].

Відповідно до ст. 45 Угоди TRIPS визначено, що в разі завдання шкоди власнику прав інтелектуальної власності іншою особою, яка свідомо здійснила таке порушення, суд може вимагати від останнього відшкодування збитків у адекватному розмірі на користь правовласника.

У ст. 22 ЦК України під збитками розуміються витрати, які завдано особі в зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі (майна), а також витрати, що особа понесла для відновлення свого порушеного права (реальні збитки); доходи, які особа могла отримати за звичних обставин, якби їй не було завдано шкоди шляхом порушення її прав (упущена вигода). У статтях 224, 225 ГК України містяться положення, що конкретизують склад та поняття збитків у сфері господарювання.

На практиці потерпілі суб'єкти господарювання стикаються з проблемами під час обчислення та доведення розміру збитків, що заподіяні внаслідок порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності. Труднощі обумовлені нематеріальним характером результату інтелектуальної власності на відміну від предмета матеріального світу, в якому він втілений. Також кожен інтелектуальний продукт є унікальним, ексклюзивним, інших аналогів немає, що, у свою чергу, ускладнює визначення середньоринкової вартості прав на цей об'єкт. На відміну від правовідносин речової власності, де посягання здійснюється на річ, у сфері інтелектуальної власності об'єктом посягання виступає майнове право на

використання нематеріального результату інтелектуальної діяльності.

До підстав виникнення зобов'язань із відшкодування шкоди належать: протиправна (неправомірна) поведінка заподіювача шкоди; наявність завданої шкоди потерпілому; причинно-наслідковий зв'язок між протиправною поведінкою та шкодою; наявність та встановлення вини особи, яка заподіяла шкоду [197, с. 141]. ВС у правовій позиції від 13.07.2021 року у справі № 910/5349/20 зазначив, що відсутність хоча б одного з елементів, які утворюють склад господарського правопорушення, є підставою для звільнення боржника від відповідальності за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань, оскільки в такому випадку його дії не можуть бути кваліфіковані як правопорушення [198].

Традиційно розрізняють дві складові збитків: реальні збитки та упущена вигода [199]. Критерієм їх розмежування виступає форма й період прояву негативних наслідків у майновій сфері суб'єкта, право якого порушено.

Збитки, які трактуються як «реальні» або «фактичні», становлять, зазвичай, не суттєву частку в загальному обсязі втрат правовласника. Вона може складатися з витрат, пов'язаних зі зміною ТМ чи комерційного найменування внаслідок порушення прав на ці позначення; витрат, пов'язаних із виявленням порушень, проведенням експертних досліджень, ідентифікацією порушника тощо [145, с. 150].

Стягнення збитків, як правило, ефективно діє в сфері авторських і суміжних прав, наприклад, внаслідок використання об'єктів суміжних прав без укладення договору про їх використання та без сплати роялті [200]; незаконного використання музичного твору [201] тощо. Однак частими є випадки, коли суд відмовляє в задоволенні позову, наприклад, на підставі недоведення позивачем фактів вчинення правопорушень із боку відповідача [202].

Успішним прикладом стягнення збитків у досліджуваній сфері може бути задоволення позову в справі № 911/3338/20 [203] про заборону використання ТМ та стягнення 109 941 Євро 64 євроцентів. Позивач звернувся до суду з позовом про захист права інтелектуальної власності на ТМ, що йому належить. Порушення позивач підтвердив інвойсами та експортними деклараціями на продукцію з етикеткою, що належить Позивачу, яка ввозилась на територію України без його згоди протягом 2016-2020 рр. загаль-

ною вартістю 1 374 270, 54 Євро. Відповідач прорахував реальні збитки в розмірі 8% від загальної вартості проданої/імпортованої продукції, виходячи з ціни, яка за подібних обставин стягується за правомірне використання ТМ, а тому просив суд стягнути 109 941 Євро 64 євроцентів. З огляду на це суд прийняв такі доводи, надав оцінку зазначеним доказам і задовольнив позов.

Наведена справа демонструє, що в разі стягнення збитків за порушення прав інтелектуальної власності, формула збитків відрізняється, зокрема й щодо встановлення реальних збитків. У даному випадку для їх розрахунку використовуються не реально понесені втрати потерпілої особи, а відсоток від вартості проданої продукції.

І.Ф. Коваль на підставі аналізу судової практики дійшла висновку, що в більшості випадків правовласникам вкрай важко вирахувати й належним чином довести конкретний розмір доходу, втраченого внаслідок порушення прав. Типовою є ситуація, коли суб'єкт права інтелектуальної власності звертається до суду на підставі доведеності, як правило, одного чи декількох фактів реалізації контрафактної продукції, а реальну кількість фактів незаконного виробництва, зберігання, продажу такої продукції та, як наслідок, обсягу майнових втрат, заподіяних правовласнику, встановити важко або здебільшого неможливо [145, с. 150].

Дійсно, якщо правовласник виявляє факт порушення прав на об'єкт інтелектуальної власності, то йому щонайменше необхідні: по-перше, фіксування такого порушення, по-друге, з'ясування обставин щодо такого використання, зокрема, чи вперше здійснено такі дії, чи вони мають тривалий характер, по-третє, обчислення розміру доходу, втраченого внаслідок порушених прав.

І. Шульпін зазначає, що упущена вигода, як і реальні збитки, виникає безпосередньо внаслідок порушення договору або порушення прав. Разом із тим науковець, посилаючись на думки колег, зазначає, що не важливо, коли за часом була завдана ця складова збитків, бо упущена вигода може виникнути одразу ж після порушення договору (порушення прав), та навпаки, реальні збитки можуть бути завдані через деякий час після такого порушення [204, с. 63].

У разі порушення умов договору, ним передбачені положення, що врегульовують порядок відшкодування таких збитків між сторонами. Стосовно сфери інтелектуальної власності таким порушенням виступає невиконання або неналежне виконання ліцензійного договору, за яким ліцензіат порушує свій обов'язок перед ліцензіаром, завдавши останньому збитків у вигляді упущеної вигоди.

У разі завдання збитків позадоговірними правопорушеннями більшість суб'єктів права інтелектуальної власності розмір упущеної вигоди розраховує, виходячи з ціни, яка за подібних обставин стягується за правомірне використання об'єкту інтелектуальної власності.

У такому разі в залежності від рівня доходу, конкурентного становища, цін та інших факторів суб'єктам господарювання при розрахунку упущеної вигоди треба виходити з конкретних обставин, адже тоді підтримується сенс здійснення підприємницької діяльності, коли її метою є отримання прибутку. Такої ж думки дотримується і КГС ВС, зазначаючи, що протиправні дії, які мали наслідком неотримання позивачем доходу, на який він розраховував, є підставою для відшкодування упущеної вигоди [205].

При розрахунку упущеної вигоди необхідно надати для підтвердження докази, які свідчитимуть про реальну можливість отримання вигоди, тобто довести наявність усіх умов для отримання такого доходу (наявність технічних можливостей для виготовлення певної партії товарів, проведення рекламної кампанії, наявність замовлень тощо). Однак судова практика свідчить про наявність проблем у доведенні фактів недоотримання коштів за використання об'єктів інтелектуальної власності без правових підстав, тобто упущеної вигоди. У справі № 910/13078/20 суд дійшов висновку, що позивачем не доведені всі елементи, що є підставами для притягнення відповідача до відповідальності в формі стягнення збитків, зокрема розмір упущеної ним вигоди та причинного зв'язку між протиправними діями відповідача щодо використання знаку та понесеними, на думку позивача, збитками. Тому недоведення позивачем обох елементів правопорушення виключає можливість відшкодування завданих збитків [206].

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що такий спосіб захисту прав, як відшкодування збитків за порушення прав інтелектуальної власності, є доцільним та ефективним для сфери господарської діяльності, яка здійснюється переважно саме задля отримання доходу. Проте для зазначеної групи правопорушень поділ на реальні збитки та упущену вигоду не має такого принципового значення як у речовому праві, де можливо конкретно

обрахувати завдану реальну шкоду та звернутись до винуватця щодо її відшкодування. У силу нематеріальних властивостей інтелектуальних продуктів для сфери інтелектуальної власності такий поділ має більш умовний характер, адже відсутня конкретна межа між реальними збитками та упущеною вигодою. З урахуванням вище проаналізованої судової практики можна констатувати, що в досліджуваній сфері застосування правовласником способу захисту прав у вигляді відшкодування збитків реалізується переважно в частині відшкодування упущеної вигоди.

Наступним способом захисту прав інтелектуальної власності суб'єктів господарювання є відшкодування моральної (немайнової) шкоди.

Відповідно до абз. 9 ч. 2 ст. 16 ЦК України кожна особа може звернутись до суду з вимогою про відшкодування моральної шкоди, заподіяної внаслідок порушення права інтелектуальної власності. Згідно зі ст. 23 ЦК України особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав, яка полягає у втратах немайнового характеру через моральні чи фізичні страждання або інші негативні явища, що завдають шкоди здоров'ю особи; приниження честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

Основна відмінність відшкодування майнової шкоди від моральної полягає в тому, що остання не підлягає точному грошовому розрахунку та стягується виключно з метою полегшення тяжкого емоційного та психологічного стану потерпілого [207, с. 23]. Аналогічним чином це стосується й обрахунку завдання немайнової шкоди діловій репутації юридичній особі.

Згідно зі ст. 225 ГК України до складу збитків, що підлягають відшкодуванню особою, яка допустила господарське правопорушення, включається матеріальна компенсація моральної шкоди у випадках, передбачених законом.

Чинне законодавство України не містить граничних сум грошового відшкодування моральної (немайнової) шкоди й, разом з тим, не встановлює чіткого порядку визначення розміру такої шкоди, що призводить до неоднозначної судової практики та невдоволення суб'єктів, які звернулися за захистом до національних судів.

Відповідно до п. 9 Постанови Пленуму Верховного Суду України (далі – ВС України) від 31.03.1995 року №4 «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди»

розмір відшкодування моральної (немайнової) шкоди суд визначає залежно від підтверджуючих обставин у справі з урахуванням вимог ЦК України та виходячи із засад розумності, виваженості та справедливості [208].

Для суб'єкта господарювання моральна (немайнова) шкода проявляється, насамперед, у завданні шкоди його діловій репутації. Під діловою репутацією суб'єктів підприємницької діяльності та інших осіб розуміється оцінка їх діяльності, яку здійснює така особа як учасник суспільних відносин [209].

Під немайновою шкодою, завданою юридичній особі, відповідно до роз'яснення ВС України, розуміються втрати немайнового характеру, завдані в зв'язку з приниженням її ділової репутації, втручанням у її діяльність та посяганням на її фірмове найменування, товарний знак або виробничу марку, а також заходи, спрямовані на зниження престижу або підрив довіри до її діяльності (у редакції постанови Пленуму ВС України від 25 травня 2001 року № 5). Отже, шкода діловій репутації прямим чином пов'язана з посяганнями на об'єкти інтелектуальної власності.

У справі № 552/561/17 ВП ВС залишила в силі рішення суду першої та апеляційної інстанції про визнання дій такими, що порушують право інтелектуальної власності та передбачають відшкодування моральної (немайнової) шкоди [210]. Позов обґрунтовувався тим, що позивач, який є власником промислового зразка – упаковки для засобу згідно з патентом, придбав у мережі аптек засіб із такою назвою та майже ідентичною упаковкою, виробником якого є відповідач. Позивач просив суд першої інстанції стягнути 100 тис. грн. на відшкодування моральної (немайнової) шкоди. Рішенням суду позовні вимоги були повністю задоволені, а постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції частково змінено в частині зменшення розміру стягнутої моральної (немайнової) шкоди до 50 тис. грн. Не погоджуючись із рішенням суду апеляційної інстанції, відповідач оскаржив його до ВС. ВП ВС дійшла висновків, що відповідач не навів обґрунтованих доводів, а тому касаційна скарга не підлягає задоволенню.

У більшості спорів, що перебувають на розгляді судів, зазначена проблематика не є поодинокою. Суди, керуючись принципами співмірності, розумності та справедливості, часто або відмовляють у стягненні моральної (немайнової) шкоди, або зменшують розмір заявленої вимоги.

Така ж ситуація й у інших країнах. Французькі суди задовольняють позови про компенсацію моральної (немайнової) шкоди, керуючись, в основному, принципом справедливості, без застосування арифметичних розрахунків та врахуванням усіх стосунків, які дуже важко аналізувати, й тому будь-яке рішення неминуче буде задоволено. Це також залежить від зв'язку між окремими випадками моральної (немайнової) шкоди та відшкодуванням, що опосередковано полегшує стан потерпілого. Буде взято до уваги й оцінено всі конкретні обставини цього випадку, такі, зокрема, як реальні потреби потерпілого, зловмисність особи, яка завдала шкоду, причини, що сприяли зверненню потерпілого з вимогою про компенсацію [211, с. 64].

В Україні для обрахунку моральної (немайнової) шкоди застосовується методика О. М. Ерделевського, який є розробником формули обчислення моральної шкоди. У законодавстві зазначена методика описана в науково-технічній та довідковій літературі, використовується при проведенні психологічної експертизи та віднесена до Переліку рекомендованої науково-технічної та довідкової літератури, що використовується під час проведення судових експертиз, що затверджено Наказом Міністерства юстиції України від 30.07.2010 р. № 1722/5 [212].

О. М. Ерделевський для обчислення дійсної моральної (немайнової) шкоди пропонує застосовувати певну формулу [213], яка являється зручним і зрозумілим механізмом для визначення моральної (немайнової) шкоди, що повинна відчути «середня», «нормально» реагуюча на вчинені щодо неї неправомірні дії людина. Під час розрахунку за формулою О. М. Ерделевського така шкода отримує істотний грошовий вираз, який є вигідним позивачам і не вигідним відповідачам [214]. Проте для господарських відносин, де учасниками виступають суб'єкти підприємницької діяльності – юридичні особи, ця методика застосовуватись не може.

У липні 2020 року у Верховній Раді України було зареєстровано проєкт Закону «Про відшкодування втрат немайнового характеру (моральної шкоди)» реєстр. № 3929 (далі – проєкт закону № 3929), який станом на 02.03.2021 р. включено до порядку денного. Розробники цього проєкту пропонують встановити організаційні та правові засади визначення розміру відшкодування втрат немайнового характеру (моральної шкоди), завданої фізичній або юридичній особі з метою забезпечення захисту прав та законних

інтересів учасників такої діяльності. Також пропонується закріпити означення основних термінів, випадків та принципів визначення розміру моральної шкоди, здійснюється детальна регламентація порядку підготовки та діяльності фахівців (експертів) із визначення розміру моральної шкоди, встановлюються їх права та обов'язки, відповідальність тощо. На думку суб'єктів права законодавчої ініціативи положення вказаного проєкту закону передбачають забезпечення гарантованих Конституцією України прав на судовий захист та, зокрема, на відшкодування моральної шкоди; підвищення суспільної довіри до винесених судових рішень та їх справедливості; виключення ризику недоброчесного та/або необґрунтованого завищення чи заниження розміру; стабільну та послідовну судову практику [215].

На поданий проєкт закону № 3929 Головним науково-експертним управлінням було надано висновок, за яким експерти звертають увагу на те, що предметом цього проєкту є не врегулювання відшкодування моральної шкоди як способу захисту прав, що випливає з його назви, а питання визначення розміру такої шкоди фахівцями (експертами) з визначення розміру моральної шкоди та регулювання їх діяльності, що має бути відображено в його назві. З даною позицією слід погодитись, оскільки проєктом передбачено ряд норм, що регламентують діяльність, статус та порядок набуття такого статусу, діяльність суб'єктів визначення розміру моральної шкоди.

У ст. 6 проєкту закону № 3929 підставою визначення моральної шкоди є завдання шкоди діловій репутації юридичної особи. Згідно з ч. 4 ст. 16 проєкту закону № 3929 для визначення розміру моральної шкоди, завданої саме юридичній особі (суб'єкту господарювання), застосовуються такі вихідні дані, які фахівець (експерт) з визначення розміру моральної шкоди може використати: висновки/звіти фахівців різного профілю (аудиторів, оцінювачів тощо); висновки експертів; інші документи, в яких містяться відомості про негативні наслідки для юридичної особи від неправомірних рішень, дій, бездіяльності інших осіб та/або про такі неправомірні рішення, дії, бездіяльність. У ч. 5 цієї статті вказано, що в процесі визначення розміру моральної шкоди фахівець (експерт) із визначення розміру моральної шкоди враховує принципи розумності й справедливості, серед іншого, при формуванні обґрунтованих припущень про завдання особі моральної шкоди, характер правопорушення, ступінь вини особи, яка завдала

моральну шкоду, якщо вина є підставою для відшкодування, а також інші обставини, які мають істотне значення. Результатом визначення розміру моральної шкоди є висновок експерта про розмір цієї шкоди (ч. 6 ст. 16).

Слід зауважити, що чинне законодавство також не містить визначення поняття «ділова репутація юридичної особи», оскільки воно є морально-етичною категорією й одночасно особистим немайновим благом, якому закон надає значення самостійного об'єкта судового захисту (ст. 201 ЦК України).

Проєктом закону № 3929 пропонується закріпити поняття «ділова репутація», за яким це – оцінка господарської, професійної чи іншої діяльності фізичної або юридичної особи з точки зору суспільної думки.

Ділова репутація може мати вартість у випадку її оцінки як нематеріального активу («goodwill») та є однією зі складових ринкової вартості юридичної особи [216, с. 97]. У рішенні Європейського суду з прав людини від 03.06.1986 року (заяви № 8543/79, 8674/79, 8675/79 та 8685/79 у справі «Ван Марле та інші проти Нідерландів» (Van Marle and Others) [217] визначено, що «гудвіл» (goodwill) – це накопичені нематеріальні активи підприємства, що охоплюють його найменування, репутацію, ділові зв'язки (зокрема й клієнтуру), товарні знаки, тощо та є власністю «фірми».

У п. 14.1.40 ч. 1 ст. 14 Податкового кодексу України закріплено визначення гудвіла: «гудвіл (вартість ділової репутації) – нематеріальний актив, вартість якого визначається як різниця між ринковою ціною та балансовою вартістю активів підприємства як цілісного майнового комплексу, що виникає в результаті використання кращих управлінських якостей, домінуючої позиції на ринку товарів, послуг, нових технологій тощо» [218].

Тому поняття гудвілу та ділової репутації не є тотожними. Гудвіл, на відміну від ділової репутації, є активом, який має вартісне вираження та використовується в бухгалтерському та податковому обліках. Ділова репутація має важливе значення для суб'єкта господарювання у відносинах з усіма учасниками ринкових відносин.

Права та інтереси щодо інтелектуальної власності суб'єкта господарювання також є однією зі складових частин діяльності, а тому таким правам та інтересам може бути завдана окрема шкода.

Враховуючи вище зазначене, можна стверджувати, що підставою для визначення моральної (немайнової) шкоди також може

бути завдання такої шкоди через неправомірні дії або бездіяльність осіб у сфері інтелектуальної власності.

Варто зазначити, що інститут відшкодування моральної (немайнової) шкоди в сфері інтелектуальної власності вимагає удосконалення за рахунок об'єднання зусиль наукового, адвокатського та судового корпусів. Нагальною є необхідність удосконалення законодавчого регулювання відшкодування моральної (немайнової) шкоди щодо вироблення методики визначення заподіяння моральної (немайнової) шкоди та розміру її компенсації, яка повинна включати в себе критерії оцінки завданої моральної (немайнової) шкоди для фізичних і юридичних осіб окремо, їх характеру та інших факторів. Методика повинна встановлювати перелік доказів, якими може бути обґрунтовано заподіяння моральної (немайнової) шкоди та розмір її відшкодування. Суд повинен встановити, чим підтверджується факт заподіяння позивачеві втрат немайнового характеру, за яких обставин чи якими діями вони заподіяні, в якій сумі чи в якій матеріальній формі суб'єкт господарювання оцінює заподіяну йому шкоду та на яких підставах він її так оцінює, а також інші обставини, що мають значення для вирішення спору [219, с. 10].

Таким чином, можна дійти висновку, що в Україні відсутнє чітке розуміння компенсації моральної (немайнової) шкоди та її меж. Суди самовільно вирішують це питання і, як часто свідчить судова практика, заявлені позовні вимоги не задовольняються в повному обсязі, оскільки неможливо визначити в грошовому еквіваленті розмір завданої моральної (немайнової) шкоди. Такий спосіб захисту сприймається досить абстрактним, адже суди вирішують справи переважно на підставі свого суб'єктивного бачення без обґрунтування конкретних підстав для відмови або зменшення розміру компенсації.

Для більш повного та чіткого розрахунку моральної (немайнової) шкоди, завданої суб'єкту господарювання, у ч. 4 ст. 16 проєкту закону № 3929 до перелічених вихідних даних, що враховуються фахівцем (експертом), слід віднести наступні фактори, як докази (якщо у процесі визначення розміру такої шкоди вони будуть доречні): ступінь відомості чи визнання суб'єкта господарювання у відповідному секторі суспільства; тривалість, обсяг робіт (наданих послуг) та географічний район діяльності суб'єкта господарювання; оцінка ділової репутації (відгуки, свідчення) суб'єкта господарювання. Суб'єкт господарювання при зверненні до фахів-

ця (експерта) для проведення розрахунку завданої моральної (немайнової) шкоди може надати відповідні докази, що підтверджуватимуть таку шкоду за умови, що такі відомості є значимі. Обґрунтовуючи розмір завдання шкоди суб'єкту, такі фактори сприятимуть більш повній та незалежній оцінці обставин, що спричинили шкоду суб'єкту.

Отже, підсумовуючи викладене, можна констатувати наступне:

1. Для формування однозначної і юридично обґрунтованої практики в частині термінологічного позначення способу захисту «визнання наявності або відсутності права» стосовно прав промислової власності, які засвідчуються охоронними документами, пропонується на законодавчому рівні замість формулювання «визнання недійсними прав» повернутись до раніше застосовуваного «визнання недійсним патенту/свідоцтва».

2. З'ясовано, що застосування способу захисту прав у вигляді відшкодування збитків, заподіяних порушенням прав інтелектуальної власності у сфері господарювання, відбувається переважно в частині стягнення упущеної вигоди. З урахуванням особливостей нематеріального характеру об'єктів інтелектуальної власності, які не підлягають знищенню, пошкодженню тощо, реальні збитки, як правило, не властиві загалом цій категорії порушень.

3. До переліку підстав визначення розміру моральної (немайнової) шкоди у ст. 6 проєкту Закону «Про відшкодування втрат немайнового характеру (моральної шкоди)» слід додати підставу «завдання шкоди правам та законним інтересам щодо інтелектуальної власності». До кола доказів, які підтверджують завдання шкоди правам інтелектуальної власності суб'єкту господарювання, у ч. 4 ст. 16 проєкту Закону «Про відшкодування втрат немайнового характеру (моральної шкоди)» пропонується додати: ступінь відомості чи визнання суб'єкта господарювання у відповідному секторі суспільства; тривалість, обсяг робіт (наданих послуг) та географічний район діяльності суб'єкта господарювання; оцінка ділової репутації (відгуки, свідчення) суб'єкта господарювання.

3.2. Спеціальні способи захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання і порядок їх застосування

Дослідивши загальні способи захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання, передбачених Главою 3 та

ст. 20 ЦК України, розділом V «Відповідальність за правопорушення у сфері господарювання» ГК України, важливо окремо дослідити спеціальні способи захисту цієї категорії прав.

Оскільки право інтелектуальної власності є специфічним, відмінним від права власності, видом суб'єктивних прав, цілком виправданим є закріплення в законодавстві окремої групи способів захисту цих прав. У науковій літературі способи захисту, які застосовуються лише для певного виду права, позначаються як «спеціальні способи захисту». Такі способи виокремлюються для захисту особистих немайнових прав [220], права на інформацію [221].

Спеціальні способи захисту прав інтелектуальної власності встановлені у ст. 432 ЦК України. Наведеною нормою передбачається невичерпний перелік способів захисту прав, які за своєю суттю є і мірою захисту, і мірою відповідальності. Закріплення законодавцем у цій статті спеціальних способів захисту обумовлюється специфікою відносин у сфері інтелектуальної власності, зокрема нематеріальним характером об'єкта прав, що є результатом творчої, інтелектуальної діяльності. Адже об'єкти інтелектуальної власності істотно відрізняються від речей (майна) нематеріальним характером, а порушення прав на ці об'єкти вимагають іншого впливу та застосування, інших способів захисту для припинення порушень та/або відновлення порушених прав.

Спеціальні способи захисту прав на окремі об'єкти інтелектуальної власності передбачені також у спеціальних законах. Зокрема, Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» у ст. 20 до спеціальних способів захисту відносить усунення з товару, його упаковки незаконно використаної марки або позначення, схожої з ним настільки, що їх можна сплутати, знищення виготовлених зображень марки або такого позначення.

Враховуючи те, що саме спеціальні способи сконструйовані з огляду на специфіку справ інтелектуальної власності, важливо їх проаналізувати, визначити особливості застосування та проблемні питання.

Щодо способу захисту прав у вигляді застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів, слід зазначити, що монопольне право суб'єкта господарювання на об'єкт права інтелектуальної власності, яке забезпечується виключним правом, передбачає заборону для усіх інших осіб використовувати охоронюваний об'єкт протягом строку дії права.

З цього приводу І.Ф. Коваль слушно зазначає, що затребуваність цього способу захисту пов'язана з його особливим призначенням, оскільки полягає у припиненні неправомірних дій з боку порушника, запобігання шкідливим наслідкам та усунення перешкод у належному здійсненні права; застосування цього способу можливе як в юрисдикційній формі захисту, так і в порядку самозахисту шляхом пред'явлення відповідної вимоги до порушника [185, с. 188-189].

Дійсно, з позиції того, що цей спосіб за своєю природою можна визначити як різновид заходів захисту, а не відповідальності, то достатньою підставою для його застосування буде лише факт здійснення таких протиправних дій або загроза їх здійснення. При цьому наявність можливості вимагати від порушника припинення дій, що створюють загрозу, порушення має важливе значення для правовласника, який може своєчасно та ефективно убезпечити себе від порушення прав або інтересів.

Разом з тим при обранні зазначеного спеціального способу захисту прав, який застосовується потерпілим при зверненні до суду з відповідним позовом або заявою, викликає ряд питань, які є неоднозначними в розумінні процесуального законодавства. Завданням останнього передбачено реальне й повне відновлення порушених прав фізичних та юридичних осіб за допомогою заходів, що забезпечують належне виконання рішень. Ці заходи застосовуються для захисту прав та інтересів позивача тоді, коли відповідач вчиняє або може вчинити дії, які згодом можуть спричинити неможливість виконання судового рішення.

Відповідно до ст. 136 ГПК України та ст. 149 ЦПК України передбачено, що суд за заявою учасника справи має право вжити заходи забезпечення позову, яке допускається як до пред'явлення позову, так і на будь-якій стадії судового розгляду, за умови, що невжиття таких дій може істотно перешкодити або унеможливити в майбутньому виконання судового рішення чи ефективний захист або відновлення порушених чи оспорюваних прав, інтересів позивача, за захистом яких він звернувся чи має намір звернутися до суду.

Відповідно до Постанови Пленуму ВС України від 22.12.2006 р. № 9 «Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяв про забезпечення позову» забезпечення позову – це сукупність процесуальних дій, що

гарантуватимуть виконання рішення суду в разі задоволення позовних вимог [222].

Метою забезпечення позову є вжиття заходів компетентним органом (судом) для захисту матеріально-правових інтересів позивача від потенційних недобросовісних дій відповідача з метою гарантування позивачу реального та ефективного виконання рішення суду, якщо воно буде прийняте на його користь [223].

Таким чином, законодавцем закріплена можливість уникнути реальних ризиків щодо ускладнення чи неможливості виконання судового рішення, яке забезпечує захист прав, свобод та інтересів осіб. Важливим також є момент наявності доказів на підтвердження об'єктивного існування таких ризиків та необхідності застосування заходів забезпечення позову, без застосування яких відбудеться порушення права, свободи та законного інтересу особи (заявника).

Заходи забезпечення позову, передбачені у ч. 1 ст. 137 ГПК України та ч. 1 ст. 150 ЦПК України, в обох нормативних актах схожі між собою. Зокрема, такими заходами забезпечення є: накладення арешту на майно та грошові кошти, заборона вчиняти певні дії та припинення будь-яких дій, в тому числі припинення митного оформлення товарів чи предметів, що включає в себе об'єкти інтелектуальної власності та інші заходи.

Разом з тим, ч. 10 ст. 137 ГПК України та 150 ЦПК України регламентовано, що не допускається вжиття заходів забезпечення позову, які за змістом є тотожними задоволенню заявлених позовних вимог, якщо при цьому спір не вирішується по суті.

У такому разі неоднозначним є розуміння такого спеціального способу захисту прав інтелектуальної власності як застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів із урахуванням положень процесуального законодавства щодо заборони застосування заходу забезпечення позову, яке за змістом може бути частиною або тотожним задоволенню заявлених позовних вимог.

На рівні міжнародних актів йдеться саме про заборону використання об'єкта. Так, ст. 44 Угоди TRIPS передбачає положення про «судову заборону» (injunction). У Директиві 2004/48/ЄС [224] це закріплено у ст. 11, за якою держави-члени забезпечують, що після встановлення порушення права інтелектуальної власності

та ухвалення судового рішення, судові органи можуть ухвалити стосовно правопорушника рішення про судову заборону для запобігання продовженню зазначеного правопорушення. Якщо це передбачено в національному законодавстві, то невиконання судового рішення щодо заборони тягне за собою стягнення штрафних санкцій з метою забезпечення його виконання. Наведене положення ст. 11 Директиви 2004/48/ЄС, по суті, відтворено у ст. 238 Угоди про асоціацію. Доцільно зазначити, що ставиться мета не просто припинити дію, якою порушується право, але й заборонити вчинення подібних дій у майбутньому.

У вітчизняній літературі науковці по-різному висловлювалися з приводу застосування цього способу захисту. О.Б. Андрейцева та Ю.М. Капіца вважають, що закріплений в п. 1 ч. 2 ст. 432 ЦК України спосіб може бути застосований за допомогою заходів забезпечення позову та доказів, а також запобіжних заходів [225, с. 11-12; 226, с. 431-435].

Іншої думки притримується І. Ф. Коваль, яка акцентує увагу на тому, що, на відміну від передбаченого ч. 2 ст. 432 ЦК України спеціальний спосіб захисту, який становить матеріально-правову вимогу правовласника, спрямовану на досягнення кінцевої мети захисту та запобіжних заходів призначена забезпечити за допомогою процесуальних засобів потрібні умови для застосування відповідної матеріально-правової вимоги [51, с. 486].

З огляду на зазначене, слід погодитись із таким розмежуванням способів захисту прав інтелектуальної власності та заходів процесуального характеру (запобіжні заходи й забезпечення позову або доказів). Проте віднесення передбаченого п. 1 ч. 2 ст. 432 ЦК України заходів до способів захисту прав інтелектуальної власності викликає сумніви. Такі заходи, відповідно до статей 50, 51 Угоди TRIPS, мають невідкладний і тимчасовий характер. Врешті-решт, дана Угода термінологічно розмежовує поняття «заходи» (measures) і «засоби захисту» (remedies). Останній термін, власне, відповідає поняттю «способи захисту».

На думку І. Є. Якубівського, така плутанина навколо природи заходів, передбачених п. 1 ч. 2 ст. 432 ЦК України, зумовлена тим, що зазначені заходи включені до вітчизняного законодавства з інших правових систем без належного концептуального осмислення з урахуванням аналізу законодавства США, директив ЄС та інших міжнародних нормативно-правових актів. Також науковець підкреслює, що зазначений спосіб захисту в п. 1 ст. 432 ЦК

України не слід вважати способом захисту порушеного права, адже він є негайним тимчасовим заходом, застосованим до ухвалення судом рішення й містить допоміжний характер стосовно заявленої позовної вимоги [227, с. 70].

Єдиний державний реєстр судових рішень містить судові рішення, зокрема ухвали про забезпечення позову, в яких заявники звертаються до суду з вимогою застосувати відповідні негайні заходи щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності. Заявники обґрунтовують це тим, що наявні обставини можуть істотно ускладнити чи унеможливити виконання судового рішення, ефективність захисту або поновлення їхніх порушених чи оспорюваних прав та інтересів. Однак практика з цього приводу є неоднозначною, суди приймають рішення, що містять протилежні позиції – в одних випадках задовольняють, в інших, за різних підстав, відмовляють.

Серед проаналізованих рішень є цікавим судове рішення, в якому суд правомірно відмовив у задоволенні заяви про забезпечення позову. У справі № 910/12588/21 [228] позивач звернувся до суду з позовом до відповідачів про визнання недійсним рішення та зобов'язання припинити порушення прав інтелектуальної власності, в якому просив визнати незаконним та скасувати рішення УКРПАТЕНТу про реєстрацію знака, зобов'язати припинити порушення прав інтелектуальної власності на власну ТМ шляхом заборони використання її позначення. Позовні вимоги обґрунтовані тим, що позивач є власником свідоцтва, однак на підставі заявки відповідача, суб'єктом господарювання УКРПАТЕНТом прийнято рішення про реєстрацію ТМ, тож, як зазначає позивач, заявлене до реєстрації відповідачем позначення є тотожним ТМ позивача, відповідно його реєстрація та подальше використання може призвести до порушення прав інтелектуальної власності позивача.

Разом із позовною заявою позивачем було подану заяву про вжиття заходів забезпечення позову, в якій позивач зазначав, що йому стало відомо про те, що компетентний орган дійшов висновку про надання правової охорони позначення відповідача та прийняв відповідне рішення, яким у подальшому будуть порушені права інтелектуальної власності позивача. Таким чином, позивач просив заборонити УКРПАТЕНТу здійснювати дії щодо державної реєстрації ТМ відповідача, публікації її відомостей у офіційному бюлетені та внесення будь-яких відомостей про видачу свідоцтва

на знак для товарів і послуг. Суд, розглядаючи подану позивачем заяву про вжиття заходів забезпечення позову, дійшов висновків, що вона не підлягає задоволенню, оскільки позивачем не надано належних доказів, зокрема рішення компетентного органу про реєстрацію знака, а також із огляду на те, що саме лише посилання заявника про невжиття заходів забезпечення позову може призвести до порушення його прав і охоронюваних законом інтересів, без посилання на відповідні докази та без обґрунтування необхідності термінового вжиття заходів забезпечення позову не може бути підставою для винесення ухвали про забезпечення позову.

При цьому суд, дослідивши зміст заяви про забезпечення позову, дійшов правильного висновку, що в даному випадку обрані позивачем заходи забезпечення позову є фактично тотожними задоволенню заявлених позовних вимог, що також унеможливлює задоволення вказаної заяви та застосування таких заходів забезпечення позову.

Таким чином, позивач у своїй заяві про вжиття заходів забезпечення обрав ті заходи, які тотожні позовним вимогам у позові, що суперечить законодавству. Оскільки передбачене п. 1 ч. 2 ст. 432 ЦК України в частині застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності є тотожним заходу забезпечення позову – забороні відповідачу вчиняти певні дії, передбачені п. 2 ч. 1 ст. 137 ГПК України.

Отже, можна дійти висновку, що спосіб захисту «застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів» має процесуально-правову природу й за своєю метою відноситься до таких процесуальних заходів, як забезпечення доказів та забезпечення позову.

Виключення цього способу зі ст. 432 ЦК України не позбавить суб'єктів права інтелектуальної власності захисту своїх прав у разі загрози порушення, оскільки ст. 20 ГК України передбачає спосіб захисту «припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення».

За аналогічним принципом можна стверджувати й про такий спосіб захисту прав, визначений п. 2 ч. 2 ст. 432 ЦК України, як зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності.

О. О. Кот дотримується думки, з якою слід погодитись, прийняття судом рішення у справі про зупинення пропуску товарів через митний кордон України спричиняє відсутність досягнення головної мети захисту суб'єктивного права – його відновлення після порушення, адже ця вимога, з огляду на її правову природу, має висуватися, скоріше, як запобіжні заходи чи забезпечення позову [229, с. 362-363].

Відповідно до п. 8 ч. 1 ст. 137 ГПК України позов забезпечується зупиненням митного оформлення товарів чи предметів, що містять об'єкти інтелектуальної власності. Тобто, такий спосіб захисту права інтелектуальної власності, що визначений у ЦК України, наразі передбачений процесуальним законом як захід забезпечення позову.

З огляду на зазначене, можна дійти висновку, що підхід до визначених пунктами 1 та 2 ч. 2 ст. 432 ЦК України способів захисту прав інтелектуальної власності видається не зовсім логічним, оскільки вони мали б бути закріплені тільки як заходи забезпечення доказів й забезпечення позову у процесуальних законах та врегульовані ними, а не як спеціальні способи по відношенню до загальних способів захисту, передбачених у ст. 16 ЦК України. Разом з тим, враховуючи, що наразі процесуальним законодавством це закріплено як заходи забезпечення доказів й забезпечення позову, і підтверджується пріоритетність як заходів забезпечення, а не способів захисту прав – судовою практикою, то доцільним буде виключення зазначених способів із ч. 2 ст. 432 ЦК України.

Наступні два спеціальні способи захисту прав інтелектуальної власності пов'язаними між собою та полягають у вилученні з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів і вилученні з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності або вилучення та знищення таких матеріалів та знарядь (п. 2 ч. 2 ст. 432 ЦК України). Застосування таких заходів спрямовується на припинення та запобігання подальшому введенню до обороту контрафактної продукції, а також на мінімізацію можливості її повторного виробництва.

Здебільшого суди при розгляді справ, які стосуються захисту прав інтелектуальної власності застосовують названі спеціальні

способи захисту, які є доцільними, адекватними та узгоджуються з ст. 46 Угоди TRIPS, оскільки знищення підробок, які не тільки завдають шкоди первісному правовласнику, але й нерідко становлять небезпеку для споживачів.

Однак існують певні особливості, пов'язані з розглядом справ такої категорії судами та прийняття судових рішень. Зокрема власник свідоцтва може вимагати усунення з товару, його упаковки незаконно використаного позначення або знищення виготовлених зображень знака або позначення, схожого з ним настільки, що їх можна сплутати, або знищення виготовлених зображень знака або позначення, схожого з ним настільки, що їх можна сплутати. (ст. 20 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»). Якщо усунення з товару, його упаковки незаконно використаного знака або позначення, схожого з ним настільки, що їх можна сплутати, неможливе без заподіяння істотної шкоди самого товару, ЦК України дозволяє суду постановити рішення про вилучення з цивільного обороту товарів та знищення таких товарів (ч. 2 ст. 432). При цьому залишається неконкретизованим питання щодо визначення випадків, коли знищувати товар, а коли – лише упаковку.

У такому разі під час судового розгляду на підставі висновку експерта можна з'ясувати питання щодо можливості або неможливості усунення з упаковки, товару виготовлених зображень знака або позначення без істотного пошкодження самого товару. Суд, враховуючи оцінку експертизи, в рішенні встановлює відповідний порядок таких дій при вилученні з цивільного обороту товарів та знищення таких товарів.

Судова практика свідчить про неоднозначність застосування таких способів при вирішенні цього питання.

Наприклад, у справі № 5023/10630/11 суд вилучив у суб'єкта упаковку товару та вкладиші колінчатого валу, від яких неможливо відокремити нанесені позначення, з їх подальшим знищенням тому, що можливість змішування з діяльністю іншого суб'єкта не можна запобігти інакше, ніж в інший спосіб [230]. Натомість у справі № 927/1265/15 суд встановив, що спірне позначення, яке міститься на товарі, можливо знищити з упаковки товару без істотного завдання шкоди самому товару, а тому обґрунтованих підстав для вилучення та знищення товару не було [231]. Названих критеріїв недостатньо для однозначного вирішення питання про знищення товару чи упаковки. Зокрема при підробці алкогольних

напоїв знак часто наноситься на пляшку, а тому знищувати товар не обов'язково. Разом з тим відсутнє врегулювання ситуації щодо самого товару (рідини) після знищення підробленої пляшки (упаковки), в якій він зберігався.

Положення ст. 432 ЦК України не містять в собі однозначного визначення – на кого покладається вимога щодо знищення товару, введеного в цивільний обіг, доступ до якого має невизначене коло осіб, на якій стадії обігу товару це може бути здійснено.

Відтак, у справі № 910/5552/13 Господарський суд міста Києва відмовив у задоволенні позовної вимоги про зобов'язання відповідача вилучити з комерційного обігу лікарський засіб через те, що виконання судового рішення вимагатиме вчинення дій стосовно невизначеного кола осіб, і які, разом з тим, правомірно купили товар із метою подальшої його реалізації [232]. ВГС України в цій справі підтримав позиції судів попередніх інстанцій [233]. Через 5 років КГС ВС у справі № 910/1780/16 за схожих правовідносин також дійшов аналогічного висновку [234]. Разом із тим в іншому випадку суд у справі № 910/15551/16 задовольнив вимогу про вилучення з цивільного обороту та знищення алкогольних напоїв, що виготовлені та введені в цивільний обіг із порушенням прав інтелектуальної власності [235].

Також доволі складними для застосування зазначених способів захисту є справи, пов'язані з захистом прав інтелектуальної власності в разі, якщо товар не введений в обіг, а зупинений на митниці. Так, Дніпропетровський апеляційний господарський суд у справі № 912/2716/15 відмовив у знищенні товару, виходячи з того, що товар, який знаходиться на митниці, підлягає конфіскації з подальшим вирішенням питання щодо нього, зокрема шляхом утилізації або знищення (п. 8 ст. 243 МК України). Суд зауважив, що товар не був введений у цивільний оборот в розумінні випуску товару для вільного обігу в Україні [236].

В іншій справі, оскільки митне оформлення товару було призупинено, то такі товари не можуть вважатись, що увійшли в цивільний оборот, а підстав до задоволення вимоги щодо вилучення з обороту картонних коробок для упаковки товару та їх знищення не знайшли свого підтвердження [237]. При цьому рішення про знищення ухвалюється судом у тому випадку, коли товар є неналежної якості або непридатний до використання. Проблемним для правовласника залишається питання знайти компанію чи організацію, що може знищити товар за рахунок імпортера това-

ру, такої думки дійшов ВГС України у справі № 905/1659/13 [238]. Разом із цим слід зазначити, що в разі призупинення митного оформлення товарів на підставі даних митного реєстру відшкодування витрат, пов'язаних зі зберіганням цих товарів, здійснюється за рахунок правовласника (ч. 15 ст. 399 МК України).

Пленум ВГС України № 12 від 17.10.2012 р. «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» в пункті 2.2 зазначив, що обрання одного з вказаних способів захисту здійснюється особою, якій належить право інтелектуальної власності. При цьому для суду, який має постановляти рішення у справі, є обов'язковою умова щодо перевірки відповідності цього способу допущеному порушенню й меті здійснення судового розгляду, а також можливість подальшого реального виконання прийнятого судом рішення.

З цього слідує, що у вирішенні питання про застосування названих способів захисту, господарський суд має здійснити оцінку обґрунтованості доводів правовласника з урахуванням розумності, обґрунтованості й адекватності вимог позивача; забезпечення збалансованості інтересів правовласника, порушника, державних і суспільних інтересів тощо. Зазначене фактично за аналогією відповідає вимогам при застосуванні заходів забезпечення позову або доказів [239].

В свою чергу, недотримання наведених принципових позицій може розглядатися як порушення ст. 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод [240], у разі недотримання розумної пропорційності між втручанням у право особи та інтересами суспільства, оскільки в пошуках «справедливої рівноваги» Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) враховує велику кількість різноманітних чинників.

При цьому потрібно зазначити, що принцип пропорційності в законодавстві України прямо не сформульований. В п. 8 ч. 3 ст. 3 КАС України передбачено, що під час розгляду справи, пов'язаної з оскарженням рішень (дій або бездіяльності) суб'єктів владних повноважень, суд має перевірити, чи прийняті (вчинені) вони пропорційно, тобто з дотриманням необхідного балансу між різними несприятливими наслідками для осіб та цілей, на які таке рішення (дія) спрямовується. Відповідно до ч. 2 ст. 12 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» принцип пропорційності враховується у випадку застосування санкцій за порушення вимог законодавства, якщо передбачаються мінімальні та максимальні розміри санкцій [241]. Статтею 15 ГПК України зазначається, що суд визначає порядок здійснення провадження у справі відповідно до принципу пропорційності з урахуванням, серед іншого, завдань цього судочинства, дотриманням балансу між приватними та публічними інтересами, предмету та ціни позову, а також категорію та складність справи. Аналогічне трактування щодо дотримання принципу пропорційності в цивільному судочинстві міститься у ст. 11 ЦПК України.

Аналіз наведеної вище норми ст. 432 ЦК України дозволяє стверджувати, що законодавець розмежовує поняття «конфіскація» й «вилучення». Так, вилучення може стосуватися всіх матеріальних носіїв об'єктів інтелектуальної власності, які введені в цивільний обіг із порушенням прав інтелектуальної власності, а також матеріалів та знарядь, які використовувались переважно для виготовлення товарів із порушенням права інтелектуальної власності.

Конфіскація ж у загальному порядку цивільно-правового захисту не передбачена, а це означає, що вона може бути застосована винятково у випадках, передбачених законодавством, тобто по відношенню до об'єктів авторського права й суміжних прав, а також сортів рослин. Потрібно наголосити на тому, що йдеться саме про конфіскацію в межах цивільно-правового способу захисту прав інтелектуальної власності. Коли ж ідеться про адміністративно-правовий та кримінально-правовий способи захисту прав, то застосування механізму конфіскації має свої особливості. Аналіз норм адміністративно-правового способу захисту прав інтелектуальної власності дозволяє зробити висновок, що законодавець оперує лише поняттям «конфіскація», тобто поняття «вилучення» для нього не характерне. Це й не дивно, адже адміністративне стягнення є мірою відповідальності та застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до правил співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами (ст. 23 КУпАП). Тобто, жодного відношення до компенсаційних механізмів відновлення порушених прав інтелектуальної власності адміністративно-правове розуміння конфіскації не має.

Стаття 55 Закону України «Про авторське право і суміжні права» наділяє суд можливістю приймати рішення про вилучення

чи конфіскацію всіх піратських примірників творів, фонограм, відеограм чи записів програм організації мовлення, щодо яких встановлено, що вони виготовлені або розповсюджені з порушенням авторського права та/або суміжних прав, а також засобів обходу технологічного засобу захисту об'єкта авторського права або суміжних прав. Крім того це стосується усіх предметів, обладнання та матеріалів, які використовувались для відтворення та виготовлення таких об'єктів. За рішенням суду вилучені піратські примірники, на вимогу особи, яка є суб'єктом авторського права та/або суміжних прав та права якої порушено, можуть бути передані цій особі. Разом із тим, якщо особа цього не вимагає, то піратські примірники підлягають знищенню за рахунок правопорушника, а матеріали і обладнання, що використовувалися, підлягають відчуженню з перерахуванням виручених коштів до Державного бюджету України.

Зазначена норма Закону ніби і вносить певні роз'яснення щодо матеріалів та обладнання, але, попри все, не зовсім вдало. Із редакції цієї норми вбачається, що й піратські примірники (контрафакт) може бути переданий правовласнику, а вже у випадку невиявлення бажання їх отримати – контрафакт знищується, а обладнання відчужується з перерахуванням коштів до Державного бюджету України. Така позиція законодавця є дещо невдалою, оскільки обладнання для порушення прав інтелектуальної власності може бути відчужено, що не виключає його використання в подальшому. Слід зазначити, що знищуватись на вимогу правовласника може лише контрафактна продукція, а предмети, матеріали та обладнання, за допомогою яких відтворюються, використовуються та виготовляються засоби обходу технічних засобів захисту мають бути одразу конфісковані з подальшим знищенням.

Наведене узгоджується з позицією І.Ф. Коваль, яка зазначає, що в процесі застосування способів захисту, пов'язаних із вилученням контрафактних товарів і засобів їх виробництва, проблеми виникають із визначенням кола порушників, до яких може бути застосовано вилучення, а також предметів і умов вилучення. Неповне встановлення судом вказаних обставин ускладнює процедуру захисту прав [185, с. 211].

Разом з тим, у разі виявлення контрафактних товарів, які хоч і виготовлені з порушенням прав інтелектуальної власності, проте є придатними до використання і правовласник не виявляє бажання щодо їхнього знищення, то слід передбачити у законодавстві наділення таким правом суду щодо передання таких товарів правовласнику в рахунок відшкодування. При цьому матеріали та знаряддя, які використовувалися для виготовлення контрафактних товарів мають бути обов'язково знищені.

В протилежному випадку, якщо ж правовласник бажає знищення контрафактних товарів, то вони, після набрання законної сили судового рішення, мають бути знищені відповідним компетентним органом. Чинним законодавством такими повноваженнями наділені органи державної виконавчої служби (державні виконавці) та у передбачених законодавством випадках приватні виконавці (ст. 5 Закону України «Про виконавче провадження»), які у межах виконавчого провадження, що є завершальною стадією судового провадження, здійснюють відповідні дії, що спрямовані на примусове виконання рішень [242].

Однак спеціальний закон не містить положень щодо дій виконавців, які пов'язані із знищенням контрафактних товарів, а є лише загальне зазначення у ст. 10 цього Закону, серед іншого, щодо звернення стягнення на майнові права інтелектуальної власності, об'єкти інтелектуальної творчої діяльності, інше майно (майнові права) боржника як захід примусового виконання рішень.

Поряд з цим, законодавцем у ст. 14 Закону України «Про виконавче провадження» у переліку учасників виконавчого провадження передбачено, зокрема, осіб, права інтелектуальної власності яких порушені з конкретизацією, що за виконавчими документами про конфіскацію та знищення майна можуть бути лише за вчинення злочинів та адміністративних правопорушень. Тобто, з інших підстав, зокрема вирішення господарських спорів, цим законом не визначено.

У своїй діяльності органи державної виконавчої служби керуються Інструкцією з організації примусового виконання рішень, затвердженою Наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5, яка визначає окремі питання організації виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб), що відповідно до Закону підлягають примусовому виконанню (п. 1) [243]. Однак, у цій інструкції відсутні положення, які регулюють процедурні дії щодо порядку, особливостей вилучення, конфіскації та знищення товарів, матеріалів та знарядь, що виготовлялись та використовувались з порушенням права інте-

лектуальної власності. Таким чином, зазначене вище питання потребує врегулювання та закріплення у зазначеному нормативному акті відповідних положень.

Отже, підсумовуючи викладене, зазначені способи захисту прав, що передбачені пунктами 2, 3 ч. 2 ст. 432 ЦК України, а саме вилучення з цивільного обороту товарів, виготовлених або введених у цивільний оборот з порушенням права інтелектуальної власності та знищення таких товарів та вилучення з цивільного обороту матеріалів та знарядь, які використовувалися переважно для виготовлення товарів з порушенням права інтелектуальної власності або вилучення й знищення таких матеріалів та знарядь, варто доопрацювати, зокрема: шляхом доцільності надання суду права передавати контрафактні товари правовласнику в рахунок належного йому відшкодування шкоди за його згодою; також конкретизувати у виконавчому законодавстві порядок, особливості вилучення, конфіскації і знищення контрафактних товарів, матеріалів і знаряддя, що використовувалися для їх виготовлення.

Серед способів захисту, що визначені у ст. 432 ЦК України, важливе місце посідають і заходи (міри) господарсько-правової відповідальності, мета яких полягає у відновленні майнового становища потерпілого правовласника та здійснення впливу на порушника.

Таким, спеціальним для сфери інтелектуальної власності, заходом відповідальності є застосування разового грошового стягнення замість відшкодування збитків за неправомірне використання об'єкта права інтелектуальної власності. Слід зауважити, що у ст. 432 ЦК України, яка встановлює цей спосіб захисту, зазначається, що розмір стягнення визначається з урахуванням вини особи та інших обставин, що мають істотне значення. Тобто, закріплення такої можливості при здійсненні охорони певного об'єкта інтелектуальної власності в законі дозволяє застосування разового грошового стягнення. Прикладом такої норми можна навести положення ст. 55 Закону України «Про авторське право і суміжні права» та ст. 55 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин». Для захисту прав на інші об'єкти інтелектуальної власності такий спосіб захисту фактично не може бути використаний через відсутність спеціальних правових норм.

У науці наголошується, що без такого спеціального положення суб'єкт, права якого порушено, не має підстав посилатися на застосування ст. 8 ЦК України (аналогії закону), оскільки, за ана-

логією закону, не можуть застосовуватись норми, які передбачають винятки або встановлюють спеціальне правове регулювання. Відсутність законодавчої норми про можливість застосування компенсації замість відшкодування збитків є однією з причин відмови у використанні такого способу для захисту порушених прав інтелектуальної власності [244, с. 12].

Із цього слідує, що для безперешкодного застосування зазначеного способу захисту порушених прав для всіх об'єктів інтелектуальної власності в ч. 2 ст. 432 ЦК України треба закріпити загальне положення про можливість суб'єкта порушеного права вимагати застосування разового грошового стягнення за порушення його прав замість відшкодування збитків, чітко врегулювати розмір такого стягнення (компенсації – за термінологією Закону України «Про авторське право і суміжні права») [245, с. 168].

У ч. 3 ст. 55 Закону України «Про авторське право і суміжні права» розмір компенсації визначено наступним чином: суд має право постановити рішення про стягнення компенсації (разового грошового стягнення), що визначається судом замість відшкодування збитків або стягнення доходу на розсуд суб'єкта авторського права та/або суб'єкта суміжних прав у розмірі від 2 до 200 прожиткових мінімумів для працездатних осіб або як фіксована подвоєна, а в разі умисного порушення - потроєна сума винагороди, яка була б сплачена за надання дозволу на використання об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав, з приводу якого виник спір; на вимогу осіб, передбачених у пунктах 2-5 частини першої цієї статті, - як фіксована подвоєна, а в разі умисного порушення - потроєна сума винагороди, яка була б сплачена за надання дозволу на використання відповідного об'єкта, з приводу якого виник спір.

Слід зауважити, що цей спеціальний захід відповідальності («разове грошове стягнення/компенсація») запроваджено саме як альтернативу відшкодування збитків для захисту прав інтелектуальної власності, порушення яких має суттєву специфіку щодо доведення розміру його негативних майнових наслідків.

Практика доведення розміру шкоди, завданої порушенням прав на об'єкти інтелектуальної власності, свідчить про значні об'єктивні труднощі у доведенні завданої матеріальної шкоди та, зокрема, упущеної вигоди, які часто є підставою для відмови в захисті. При цьому в правилах застосування цього заходу відповідальності варто враховувати призначення та функції цивіль-

но-правової відповідальності (або господарської відповідальності, залежно від того, яких правовідносин – цивільних чи господарських – воно стосується), основною з яких є компенсаційна. З огляду на застосування формулювання «замість відшкодування збитків» метою компенсації є надання потерпілому суб'єкту, що володіє правом, можливості компенсувати завдані правопорушенням майнові збитки в умовах, коли обчислення завданої шкоди є об'єктивно складною процедурою з точки зору доведення їх розміру [246, с. 73-74]. Тому більш ефективним способом визначення розміру разового грошового стягнення (компенсації) має бути прив'язка до певних об'єктивно існуючих показників, наприклад, вартості виготовленої й реалізованої контрафактної продукції, отриманого доходу від її реалізації тощо.

У зарубіжних країнах законодавством по-різному закріплено підходи до визначення розміру разового грошового стягнення. Серед яких, наприклад, ст. 67 Закону Республіки Молдови «Про охорону промислових малюнків та моделей» визначає, що, якщо порушення прав на промисловий малюнок або модель заподіяно ненавмисно або через необережність матеріальні збитки, судова інстанція за заявою зацікавленої особи може зобов'язати порушника виплатити грошову компенсацію замість заходів щодо забезпечення прав, передбачених у главі V цього Закону (тимчасове вилучення товарів із торгового обороту; остаточне вилучення товарів із торгового обороту; або знищення - в разі, коли промисловий малюнок або модель не може бути видалений із виробу без його знищення, а також у разі, коли видалення промислового малюнка або моделі недостатньо для виключення порушення прав (ст. 65). Для визначення розміру грошової компенсації береться до уваги розмір роялті, який міг бути отриманий правовласником у разі дозволеного використання промислового малюнка чи моделі [247].

Зазначений підхід до способу захисту порушеного права як альтернативний до відшкодування збитків є досить вдалим, однак визначення розміру такої грошової компенсації на підставі лише роялті є неоднозначним. Оскільки, з одного боку, особа має право на отримання компенсації в тому розмірі роялті, який міг бути отриманий правовласником у разі дозволеного використання промислового малюнка чи моделі, з іншого боку, для обрахунку компенсації роялті є базовим остаточним показником без додаткових так званих «карних» санкцій для порушника. Тому правовласник отримує кошти за фактично надані в користування права на об'єкт інтелектуальної власності, а порушник сплачує компенсацію, що є нібито як роялті. Таким чином, для правопорушника не настає додаткове покарання, яке властиве заходам відповідальності.

Іншого підходу дотримано в законодавстві США. У авторському праві компенсація врегульована в пункті (c) ст. 504 розділу 17 Кодексу законів Сполучених Штатів, відповідно до якого правовласник може в будь-який час до винесення остаточного рішення судом обрати замість відшкодування збитків та стягнення доходу – стягнення статутних збитків (компенсації) в сумі не менше 750 та не більше 30 000 доларів США, якщо суд визнає це справедливим. Якщо буде доведено, що порушення було умисним, суд може збільшити розмір статутних збитків до 150 000 доларів США. У разі, коли відповідач доведе, що він не знав та не міг знати, що порушує авторське право, суд може зменшити розмір статутних збитків до 200 доларів США. Отже, фактично розмір статутних збитків за неправомірне використання становить від 200 до 150 000 доларів США [248].

Зазначений досвід є схожим до підходу стягнення компенсації, що існував в Україні до внесення у 2018 році змін до ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» у редакції 1993 року (№ 3792-XII, що втратив чинність 01.01.2023 року) (розмір компенсації визначався у розмірі від 10 до 50000 мінімальних заробітних плат замість відшкодування збитків або стягнення доходу). Цей спосіб визначення суми компенсації слід визнати економічно необґрунтованим, адже розмір компенсації, що розраховується відповідно до розміру мінімальної заробітної плати, не має жодної прив'язки й співвідношення з показниками конкретного порушення прав інтелектуальної власності у вигляді реальної вартості майнових авторських прав. Аналогічним чином, можна і сказати і про чинну норму, яка визначає розмір компенсації, прив'язуючись до прожиткового мінімуму для працездатних осіб (від 2 до 200). Однак законодавцем поряд з цим, передбачено альтернативний спосіб обрахунку щодо суми, яка потенційно може бути сплачена на користь позивача (фіксована подвоєна, а в разі умисного порушення - потроєна сума винагороди), яка була б сплачена за надання дозволу на використання об'єкта авторського права або об'єкта суміжних прав, з приводу якого виник спір. Попри це, прив'язка до прожиткового мінімуму для працездатних

осіб також не має жодної прив'язки й співвідношення з показниками конкретного порушення прав інтелектуальної власності у вигляді реальної вартості майнових авторських прав.

Корисним для врегулювання цього питання виглядає інший зарубіжний досвід. Так, Законом Республіки Казахстан «Про авторське право і суміжні права» у ст. 49, серед іншого, зазначено, що захист авторських і суміжних прав здійснюється судом шляхом виплати компенсації в сумі від ста місячних розрахункових показників до п'ятнадцяти тисяч місячних розрахункових показників, яка визначається на розсуд суду, або в двократному розмірі вартості примірників твору, або в двократному розмірі вартості права використання твору, яка визначається, виходячи з ціни, яка при порівнянних обставинах звичайно стягується за правомірне використання твору. Розмір компенсації визначається судом замість відшкодування збитків або стягнення доходу [249].

Зазначеною нормою закону запропоновано два альтернативних підходи до застосування грошової компенсації: перший – із визначенням мінімального та максимального розміру, другий – полягає у визначенні такого розміру від вартості конкретного об'єкту. Зауваження щодо першого підходу висловлені вище, проте другий видається більш вдалим з точки зору економічної доцільності, співрозмірності та справедливості. Визначення компенсації в двократному розмірі вартості права дозволяє: отримати компенсування за заподіяні майнові втрати з іншого та забезпечує попереджувальний, виховний вплив на правопорушника. Разом з тим, слід зазначити, що розмір компенсації саме в двократному розмірі вартості прав є обґрунтованим, оскільки має бути не більшим, ніж достатнім для розумного задоволення потреб потерпілого й не повинен призводити до його безпідставного збагачення [247, с. 170]. Це узгоджується з правовим висновком ВП ВС у справі про відшкодування майнової та моральної шкоди [250]. Правовий висновок є доцільним та його слід взяти за основу для регламентації способів захисту прав у сфері інтелектуальної власності.

Отже, на підставі викладеного, для ефективного захисту порушених прав інтелектуальної власності в Україні з більш обґрунтованими та реальними умовами застосування підхід до визначення такого способу захисту, як разове грошове стягнення, слід закріпити в законодавстві, а саме у ч. 2 ст. 432 ЦК України з урахуванням наступних правових положень.

Підставою застосування цього способу є протиправна поведінка в формі неправомірного використання об'єктів інтелектуальної власності. У разі відмови особи, яка порушила права правовласника, добровільно сплатити суму разового грошового стягнення після пред'явлення вимоги правовласника, останній вправі звернутись за захистом прав до суду. При цьому правовласник, який звернувся за захистом права, звільняється від доказування розміру завданих збитків. Розмір такого стягнення має визначатися у розмірі двократної вартості права використання об'єкту права інтелектуальної власності, що визначається виходячи з ціни, яка при порівнянних обставинах у загальному порядку стягується за правомірне використання об'єкту. Суд має визначити остаточний розмір разового грошового стягнення замість відшкодування збитків або стягнення доходу з урахуванням вимог співрозмірності, розумності, справедливості, обсягу, наслідків правопорушення та інших обставин, що мають істотне значення. [245, с. 170].

Ще одним із спеціальних способів захисту є опублікування в засобах масової інформації (далі – ЗМІ) відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення (п. 6 ч. 2 ст. 432 ЦК України).

Ефективність застосування такого заходу захисту порушеного права в науці є досить спірною. Сам факт опублікування у ЗМІ відомостей про порушення права й зміст судового рішення навряд чи можна розглядати як належний захід захисту, оскільки підлягають опублікуванню всі дані про порушника, а не просто відомості про факт порушення [251, с. 351]. Також зазначеною нормою не вказано порядок і умови вибору ЗМІ, в яких має бути опубліковано інформацію, що в цілому складає труднощі в застосуванні потерпілим цього способу на практиці.

Крім того, необхідно враховувати й те, що з розвитком інформаційних технологій розширюються способи поширення інформації поряд із ЗМІ. Наприклад, ВП ВС у справі № 569/17272/15-ц від 30.01.2019 р. підтримала право особи на опублікування в ЗМІ відомостей про порушення права інтелектуальної власності, погодившись із висновком суду апеляційної інстанції, хоч таке повідомлення має бути розміщено на офіційному веб-сайті відповідача [252].

Як свідчить судова практика в сфері промислової власності поширеними спеціальними способами захисту є способи, перед-

бачені у підпунктах 2, 3, 5 ч. 2 ст. 432 ЦК України [253, 254, 255, 256, 257].

Окрім застосування зазначених вище спеціальних способів, використання такого способу захисту як опублікування в ЗМІ відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення в промисловій власності трапляється рідко, натомість цей спосіб є більш застосовуваним у сфері авторського права. Разом із цим аналіз судової практики дає підстави вважати, що такий спосіб захисту є доцільним.

У справі № 569/17272/15-ц позивачі, звертаючись до суду, зазначали, що в 2006 році творчий доробок (службовий твір образотворчого мистецтва художнього керівника, який працював на підприємстві), був створений у межах виконання службового доручення, а тому майнові права належать ТОВ. Пізніше вони дізналися, що інша компанія використовувала цей твір без дозволу, розмістивши його в Інтернеті та транслюючи у власній програмі (шість разів). Серед іншого, позивачі просили зобов'язати відповідача розмістити на власному офіційному веб-сайті публікацію про порушення авторських прав позивачів на твір.

Суд першої інстанції в задоволенні позову відмовив, мотивуючи це тим, що позивачами не доведено факти неправомірного використання об'єкта авторського права, яке зареєстроване за одним із позивачів [258]. Не погоджуючись із рішенням суду першої інстанції, позивачі оскаржили його в апеляційному суді, який скасував рішення суду першої інстанції й ухвалив нове, за яким позов задовольнив, та, зокрема, зобов'язав відповідача опублікувати на своєму офіційному сайті протягом місяця з дня ухвалення цього рішення повідомлення про те, що приватним підприємство порушено авторські права позивачів на твір образотворчого мистецтва [259].

Однак відповідач із рішенням апеляційного суду не погодився та, користуючись правом касаційного оскарження, звернувся до ВС. За наслідками розгляду касаційної скарги ВП ВС скасувала рішення суду першої інстанції в частині стягнення з відповідача компенсації за порушення майнових авторських прав та в частині позовних вимог ТОВ до приватного підприємства із закриттям провадження в справі, оскільки, на думку суду, спір між ними має розглядатися за правилами господарського, а не цивільного судочинства. Крім того, щодо опублікування на веб-сайті відповідача

повідомлення про порушення ним прав інтелектуальної власності автора твору образотворчого мистецтва, рішення апеляційного суду залишено без змін.

ВП ВС зазначила, що обраний автором спосіб захисту є належним тому, що дозволяє ефективно захистити порушене особисте немайнове право інтелектуальної власності – право вимагати зазначення свого імені у зв'язку з використанням твору, що й було порушено відповідачем шляхом використання твору без зазначення імені автора. Таке право може бути ефективно захищене в судовому порядку щодо оприлюднення інформації про правопорушення в пресі, оскільки така публікація донесе відомості про приховану порушником інформацію щодо авторства до невизначеного кола осіб. Отже, позовна вимога про публікацію в пресі інформації про допущене порушення відповідає належному способу захисту вказаного особистого немайнового права інтелектуальної власності на твір [252].

Таким чином, на підставі проведеного аналізу судової справи можна дійти висновку, що застосування такого способу захисту права, як опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення, хоч і згадувалось вище, на офіційному веб-сайті відповідача, а не у ЗМІ, є виправданим та ефективним. Зазначене свідчить про диспозитивність у виборі позивачем способу захисту, а також про результативність його мети – при вирішенні судом спору це задовольнить його вимоги [260, с. 58].

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що на практиці згадуваний спеціальний спосіб захисту прав інтелектуальної власності наразі ефективно використовується в цивільному судочинстві при захисті авторського права. У порядку господарського судочинства такий спосіб є малозастосовуваним, адже позивач, що є суб'єктом підприємницької діяльності, який має, як правило, на меті отримання прибутку – опублікування відомостей в ЗМІ відомостей про порушення права інтелектуальної власності є недостатнім [260, с. 58]. Також, наприклад, для ознайомлення зі змістом судового рішення не обов'язково звертатись до ЗМІ, адже існує можливість звернення до Єдиного державного реєстру судових рішень, який знаходиться у вільному доступі. Опублікування рішення суду в ЗМІ для позивача може мати тільки особисте задоволення власних потреб та як позитивна підтримка ділової репутації, що не має на меті застосування міри захисту.

Таким чином, слід зазначити, що поряд із загальними способами захисту прав інтелектуальної власності, передбаченими в главі 3 та ст.20 ЦК України, розділі V ГК України, законодавцем передбачено інші способи захисту прав, які в науці дістали назву «спеціальні» та визначені в ст. 432 ЦК України й спеціальних законах із охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності.

З огляду на зазначене, можна дійти наступних висновків:

Уточнено, що такі спеціальні способи захисту прав інтелектуальної власності як застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності, мають процесуально-правову природу, а не матеріально-правову природу, фактично виконують значення таких процесуальних заходів, як «забезпечення доказів» й «забезпечення позову», у зв'язку з цим їх пропонується виключити як способи захисту з п. 1, 2 ч. 2 ст. 432 ЦК України. Підкреслено, що таке виключення не матиме негативного впливу, оскільки для належного реагування на факти загрози правопорушення суб'єкти права інтелектуальної власності можуть застосувати загальний для всієї сфери господарювання спосіб захисту «припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення».

Доопрацьовано порядок застосування способів захисту прав інтелектуальної власності, які пов'язані з вилученням з цивільного обороту та знищенням товарів, матеріалів та знаряддя, які використовувалися для виготовлення таких товарів, шляхом обґрунтування доцільності надання суду права передавати контрафактні товари правовласнику в рахунок належного йому відшкодування шкоди за його згодою; також запропоновано конкретизувати у законодавстві про виконавче провадження порядок, особливості вилучення, конфіскації і знищення контрафактних товарів, матеріалів і знаряддя, що використовувалися для їх виготовлення.

Запропоновано уточнити підхід до розміру застосування разового грошового стягнення за неправомірне використання об'єкта права промислової власності з уточненням, що розмір такого стягнення доцільно визначати у розмірі двократної вартості права використання об'єкту права інтелектуальної власності, що визначається виходячи з ціни, яка при порівнянних обставинах у

загальному порядку стягується за правомірне використання об'єкту; правовласник має звільнятися від доведення розміру завданих збитків, а остаточний розмір такого стягнення має визначатись судом з урахуванням вимог співрозмірності, розумності, справедливості, обсягу, наслідків правопорушення та інших обставин, що мають істотне значення.

Уточнено, що спеціальний спосіб захисту у вигляді опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення, передбачений п. 6 ч. 2 ст. 432 ЦК України, не є ефективним у сфері господарювання, не призводить до відновлення порушених прав та законних інтересів. З розвитком інформаційних технологій, розширенням джерел пізнання та обміну інформації, опублікування у друкованих засобах масової інформації вище вказаної інформації не застосовується. Крім того, через відсутність механізму застосування цього способу захисту на практиці, мета захисту прав суб'єктів господарювання на об'єкти інтелектуальної власності таким способом не досягається.

3.3. Судовий порядок захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання

Як зазначалось вище, виокремлюють дві форми захисту прав – неюрисдикційна та юрисдикційна. Сутнісною ознакою юрисдикційної форми захисту є те, що вона здійснюється шляхом захисту уповноваженими юрисдикційними органами у відповідності до їх компетенції та порядку діяльності. Серед цього різновиду форм захисту виділяється: захист прав судом, третейським судом, органами державної виконавчої влади, місцевого самоврядування, нотаріусом тощо [185, с. 241].

Щодо класифікації юрисдикційної форми захисту, то в науці містяться різні поділи: загальний (судовий) та спеціальний (адміністративний) захист [261, с. 54]; загальний (судовий або позовний) і спеціальний (адміністративний) порядок захисту порушених прав [262, с. 148]. Також спеціальний захист у науці дістав назву «позасудовий» [117, с. 29].

Однак, незалежно від зазначених класифікацій, їхня сутність є зрозумілою. З огляду на це та з урахуванням тематики дослідження слід дослідити сутність судового порядку захисту в юрисдикційній формі захисту.

Універсальність сфери застосування судового порядку захисту встановлено ст. 124 Конституції України, за якою юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення.

Разом із тим правові основи судового захисту прав та законних інтересів визначені в нормах Конституції України, Законі України «Про судоустрій і статус суддів», ГПК України, ЦПК України, КАС України, КУпАП, Кримінальному процесуальному кодексі України та інших законодавчих актах. Відповідно захист прав інтелектуальної власності в судовому порядку здійснюється у межах цивільного, господарського, адміністративного та кримінального судочинства. При цьому переважна частина спорів у сфері захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, які належать суб'єктам господарювання і реалізуються в процесі здійснення господарської діяльності, розглядається саме в господарській юрисдикції в межах господарського судочинства.

Це також узгоджується з Пленумом ВГС України «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» від 17.10.2012 р. № 12, де вказано, що захист прав інтелектуальної власності здійснюється відповідно до вимог ЦК України з урахуванням особливостей, передбачених ГК України. Господарським судам у розгляді відповідних справ слід застосовувати й правила законів у сфері інтелектуальної власності, до яких відносяться закони України, що регулюють відносини в сфері інтелектуальної власності.

Визначення судової юрисдикції у сфері розгляду спорів щодо захисту прав на об'єкти промислової власності засноване на розроблених процесуальним правом критеріях – суб'єктному складі учасників спору, характері спірного правовідношення, спірності чи безспірності прав, наявності договору між сторонами спору [20, с. 271]. При цьому права інтелектуальної власності як об'єкт господарського обігу входять у сферу господарських відносин, які врегульовані специфічними господарсько-правовими нормами [22, с. 517].

Справи, пов'язані із захистом прав інтелектуальної власності, є досить складними та мають свою специфіку. Значна частка таких справ розглядається із застосуванням норм не лише національного законодавства, але й міжнародних договорів, учасницею яких виступає Україна. Окрему роль відіграє й європейська судова практика [263, с. 126]. Із зазначеним слід погодитись, оскільки

суди України розглядають справи на підставі норм процесуального та матеріального права національного законодавства, норм міжнародного права та практики ЄСПЛ, що визнається джерелом права в Україні на підставі ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [264].

Під практикою ЄСПЛ як джерела права в Україні, розуміється сукупність судових рішень з тих або інших питань, що використовуються при розгляді справ у господарських судах. Застосування практики ЄСПЛ спрямовано на підтримання авторитету господарського судочинства як ефективної та справедливої системи правосуддя, що відповідає міжнародним стандартам. ЄСПЛ є однією з провідних міжнародних судових установ, діяльність якої спрямовано на захист прав людини, яка своєю діяльністю (ухваленими рішеннями) впливає на розвиток національного законодавства та практичне застосування європейських стандартів при ухвалені рішень національними судами [265, с. 77].

Стосовно визначення судової юрисдикції у сфері розгляду спорів щодо захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, то наразі це питання врегульовано процесуальними нормами, що розмежовують судові юрисдикції залежно від суб'єктного складу учасників спору та характеру спірних правовідносин.

Господарські суди розглядають спори, пов'язані з правами інтелектуальної власності, що виникають у зв'язку із здійсненням господарської діяльності (ст. 20 ГПК України). При цьому, як зазначалось раніше, у зв'язку із внесеними змінами до ГПК України, законодавцем закріплено перелік справ, що буде підвідомчий Вищому суду з питань інтелектуальної власності, які визначені у ч. 2 ст. 20 ГПК України. (Пропозиції щодо удосконалення функціонування спеціалізованого суду та положень законодавства викладені у підрозділі 1.3. монографії).

Виходячи із вищезазначеного, доцільно дослідити процесуальний порядок здійснення правосуддя під час захисту прав інтелектуальної власності суб'єктів господарювання та визначити особливості.

Судова практика в такій категорії спорів свідчить про те, що найбільш поширеними підставами звернення до суду за захистом прав інтелектуальної власності здебільшого є: визнання недійсним свідоцтва на знак для товарів і послуг (ТМ) [266], дострокове припинення дії свідоцтва на знак для товарів і послуг [267], визнання

недійсним патенту на винахід [268], корисну модель [269], промисловий зразок [177], припинення порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності та зобов'язання знищити контрафактну продукцію [270]. Як правило, суб'єкт порушеного права інтелектуальної власності може скористатися не будь-яким, а якимось конкретним способом захисту свого порушеного права чи інтересу, який прямо визначений нормою закону або може випливати з характеру вчиненого порушення або посягання на таке право чи інтерес.

При зверненні до суду за захистом свого права чи інтересу суб'єкт господарювання проводить відповідну підготовку (досудовий порядок) до такого звернення: збирає документи, що підтверджуватимуть обставини та факти, на які буде посилатись; обирає спосіб захисту; визначає коло осіб, до яких такі вимоги буде висувати; у разі необхідності вживає заходи забезпечення позову або доказів тощо.

На відміну від інших справ, що розглядаються господарськими судами, справи, пов'язані із захистом прав інтелектуальної власності є досить специфічними та різноманітними. Це пов'язано, як вказувалось вище, з нематеріальним характером об'єкту прав, що є результатом творчої, інтелектуальної діяльності та істотно відрізняється від речей (майна).

Під час судового розгляду сторони зобов'язані довести обставини, які мають значення для справи і на які вони посилаються як на підстави своїх вимог або заперечень (ч. 3 ст. 13 ГПК України). У спорах, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності, в першу чергу, варто зауважити, що матеріальні норми спеціального законодавства містять ряд визначень, понять, умов (визнання ТМ добре відомою в Україні, поважні причини, пріоритет заявки (пріоритет) тощо), що в цілому формують предмет доказування.

При цьому норми спеціального законодавства містять значну кількість оціночних і невизначених понять та категорій, зокрема таких як: ступінь відомості; тривалість, обсяг або географічний район; добре відомість; цінність тощо, що також є особливістю розгляду спорів у сфері інтелектуальної власності. Така особливість розкривається через різне суб'єктивне тлумачення сторонами, при доведенні певних фактів, що вірогідно підтверджують або спростовують їхні вимоги.

Для порівняння, в інших спорах, не пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності, наприклад, таких як розірвання

договору оренди майна або стягнення штрафних санкцій за порушення умов договору поставки товару, законодавством встановлено чіткі підстави застосування заходів чи міри відповідальності до винного суб'єкта (наслідки припинення договору, розміри штрафних санкцій і т.д.).

На відміну від вище зазначеного, у спорах, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності немає чітких меж, граничних розмірів відшкодування майнової шкоди, моральної (немайнової) шкоди, штрафних санкцій або стягнення компенсації, які сторона могла б застосувати відповідно до норм законодавства. В таких випадках, суб'єкт права інтелектуальної власності, як досліджувалось вище, самостійно, зазвичай на власний розсуд, та з прив'язкою до певних факторів чи критеріїв, які він вважає значимими, здійснює розрахунок завданої шкоди (збитків).

Ще однією особливістю розгляду спорів у сфері інтелектуальної власності є те, що суддя вимушений поряд із вирішенням правових питань (визнання чи відсутності права, оспорювання прав, розміру завданої шкоди) також досліджувати питання у технічній, спеціальній площині (ознаки формули винаходу, схожість ТМ, введення в оману), сформувати предмет дослідження і питання до експерта, що вимагає наявність певних знань та навичок. Безумовно, сприяти з'ясуванню цих аспектів може судова експертиза, яка надає висновок. Проте, не завжди висновок експерта надає повну та остаточну відповідь для вирішення спору, зокрема через проведення повторних, додаткових, комплексних експертиз, які зазвичай між собою різняться та сторони спору наполягають саме на тій, яка їм більш вигідна, або через відсутність єдиних методологічних засад проведення експертизи.

ГПК України встановлює порядок судового розгляду господарських спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності, зокрема: загальні положення господарського судочинства, учасники судового процесу, докази та доказування, процесуальні строки (розділ I); судовий розгляд у межах позовного (загального або спрощеного) провадження, стадії такого розгляду, заяви по суті справи, судові рішення (розділ III).

Діяльність господарського суду по розгляду й вирішенню підвідомчих йому спорів здійснюється у певній логічній послідовності за стадіями процесу. Усі процесуальні дії, які здійснюються учасниками господарського процесу, залежать від мети їхнього здійснення та змісту.

Стадії господарського судочинства – це складові частини єдиного господарського процесу (судочинства), що характеризуються спільністю найближчої процесуальної мети, мають специфічний зміст і відповідне процесуальне оформлення [271, с. 30].

Кожна стадія має специфічний характер, який визначається об'єктом цих відносин, суб'єктним складом учасників на кожній стадії, змістом і метою процесуальних дій.

За ГПК України можна виокремити наступні стадії господарського процесу: перша стадія – порушення справи судом, що включає відкриття провадження у справі, подача заяв по суті й доказів та, в разі необхідності, інших заяв, клопотань про вчинення процесуальних дій, вчинення учасниками судового процесу дій з метою забезпечення правильного, своєчасного й безперешкодного розгляду справи по суті, що визначено як підготовче провадження, якщо справа розглядається в порядку загального позовного провадження (за ч. 3 ст. 252 ГПК України підготовче засідання при розгляді справи в порядку спрощеного провадження не проводиться); друга стадія, основна – розгляд справи по суті, який включає в себе розгляд та вирішення спору на підставі зібраних у підготовчому провадженні матеріалів (з'ясування обставин справи, вимог та заперечень сторін, дослідження доказів), яка завершується ухваленням рішення; третя стадія – набрання законної сили рішення або перевірка законності й обґрунтованості судових рішень господарських судів у апеляційному та, у передбачених законом випадках, касаційному порядку, перегляд за нововиявленими або винятковими обставинами (при цьому слід зауважити, що ця стадія в частині оскарження не є обов'язковим етапом, а визначається учасниками справи); четверта стадія – виконання судового рішення, що набрало законної сили, яке спрямовується на практичну реалізацію діяльності зобов'язаних суб'єктів, тобто обов'язкове виконання такого рішення.

Таким чином, можна констатувати, що кожна з перерахованих вище стадій виконує свої особливі функції в господарському процесі. Складність і кількість процесуальних дій на кожній стадії процесу залежить від завдань, які ставляться на кожній із таких стадій.

Учасники господарського процесу поділяються на дві основні групи: – особи, які беруть участь у справі та різною мірою зацікавлені в її результаті (сторони, треті особи, представники сторін і третіх осіб, прокурор); – інші учасники судового процесу (помічник судді, секретар судового засідання, судовий розпорядник, свідок, експерт, експерт із питань права, перекладач, спеціаліст).

Відповідно до ст. 161 ГПК України при розгляді справи судом у порядку позовного провадження учасники справи викладають письмово свої вимоги, заперечення, аргументи, пояснення та міркування щодо предмета спору винятково в заявах по суті справи, визначених цим Кодексом. Такими заявами, серед іншого, є позовна заява та відзив на позовну заяву (відзив).

Нормами процесуального закону врегульовано, що в заявах по суті справи сторони, серед іншого, мають зазначити докази, що підтверджують вказані обставини та надати їх до суду. Доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги й заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи (ст. 73). При цьому кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень (ст. 74); такі докази мають бути належними (ст. 76), допустимими (ст. 77), достовірними (ст. 78) та вірогідними (ст. 79).

ГПК України в попередній редакції до внесення змін у вересні 2019 року містив вимоги до доказів дещо в іншому розумінні. Так, окрім належності, допустимості та достовірності існувала така вимога, як достатність, що визначалась у ст. 79 наступним чином: «достатніми є докази, які в своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування. Питання про достатність доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, суд вирішує відповідно до свого внутрішнього переконання». За новою редакцією ця норма була змінена та вимогою до доказів стала «вірогідність», що містить наступне визначення: «наявність обставини, на яку сторона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, вважається доведеною, якщо докази, надані на підтвердження такої обставини, є більш вірогідними, ніж докази, надані для її спростування. Питання про вірогідність доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, суд вирішує відповідно до свого внутрішнього переконання».

Тлумачення змісту ст. 79 ГПК України свідчить, що нею покладено на суд обов'язок оцінювати докази, обставини справи з огляду на їх вірогідність, яка дозволяє дійти висновку, що факти, які розглядаються, скоріше були (мали місце), аніж не були.

Слід зазначити, що запропоноване законодавцем формулювання, з одного боку, є вдалим, адже в силу змагальності сторін, суд має оцінити подані сторонами докази, що підтверджують або спростовують обставини, а отже, і візьме до уваги той доказ, який є більш вірогідним, ніж інший. Але, з іншого боку, законодавець приймаючи зміни до господарського процесуального законодавства з метою його вдосконалення, допускає підміну процесуальних категорій щодо властивості доказів.

У літературі обговорюються різні думки з приводу суті, поняття та ознак доказів. На думку Л. Ніколенко, сутність правової природи доказів зводиться до сукупності трьох взаємопов'язаних елементів: змістовного, матеріального і процесуального. Перший елемент розкривається в виді інформації, що має значення для вирішення справи, матеріальний – реалізується в носії інформації, процесуальний у вимогах процесуального закону, процесуальній формі [272, с. 132].

В.В. Комаров зазначає, що докази – це взаємозв'язок фактичних даних, на підставі яких суд у передбаченому законом порядку встановлює обставини, що мають значення для обґрунтованості вимог і заперечень сторін, та засобів доказування, що містять ці фактичні дані [273, с. 220].

Доказами у справі є будь-які фактичні дані, на підставі яких господарський суд у визначеному законом порядку встановлює наявність чи відсутність обставин, на яких ґрунтуються вимоги й заперечення сторін, а також інші обставини, які мають значення для правильного вирішення господарського спору [274, с. 85]; відомості про предмет доказування за допомогою визначених в законі засобів доказування в передбаченому законом порядку [275, с. 171].

Отже, зазначені думки хоч і різняться у визначенні підходів до розуміння доказів, однак є слушними та можна констатувати, що суть доказів полягає у підтвердженні фактів та обставин, що мають значення для справи.

При цьому, у зв'язку із внесеними змінами до ГПК України щодо вимог до доказів, на думку В.В. Рєзнікової, законодавець замінив властивість доказів, як достатність у господарському процесі, на стандарт доказування «вірогідність доказів», тоді як вони є не взаємозамінними категоріями [276, с. 83]. Отже, не слід плутати властивість доказів та стандарт доказування, адже ототожнювати ці дві категорії неприпустимо.

Стандарти доказування – це певний об'єктивний критерій, на підставі якого суд оцінює докази для встановлення фактів справи [277, с. 326], а властивості доказів – це невід'ємні його ознаки, за умови наявності яких певні відомості здобувають якість доказу та, навпаки, при відсутності хоча б однієї з них відомості не мають доказового значення [278, с. 252].

У юридичній спільноті багато досліджень було присвячено такому явищу, як внутрішнє переконання суду або судді та сформовано певні думки: це не несвідоме враження, відчуття, яке не піддається контролю, а впевненість у правильності його висновків, які складають основу судового рішення [279, с. 555]; є елементом розумової діяльності з дослідження та оцінки доказів і виражає фактичний склад правовідносин, встановлених у справі [280, с. 118]; це його власне ставлення до певного об'єкта, тобто конкретне почуття, які виникають у процесі розгляду і вирішення справи з приводу певних об'єктів, що мають значення для розгляду та вирішення справи; це ставлення суду до обставин справи, що ґрунтується на доказах [281].

ЄСПЛ виокремив критерії (стандарти) доказування, що фактично дають суду оцінити докази у справі, а саме «баланс ймовірностей» (англ. a balance of probabilities) та «поза розумним сумнівом» (англ. beyond reasonable doubt), які застосовує у своїх рішеннях [282; 283; 284; 285; 286]. Хоча останній критерій на думку ЄСПЛ є більш прийнятним кримінальному судочинстві, однак це не є перешкодою у його застосуванні й в інших видах судочинства, зокрема у господарському процесі. Враховуючи, що судова практика ЄСПЛ визнається джерелом права в Україні, то судді при розгляді справ, можуть застосовувати ці критерії.

Самі по собі факт чи обставина не є доказом, оскільки обізнаність чи не обізнаність особами, що здійснюють судовий розгляд, жодним чином не впливає на підставу існування самого факту чи обставини. Головною метою, що матиме значення для вирішення справи, є доведення до таких осіб існування цього факту чи цієї обставини за допомогою доказів та доказування, яке полягає не лише в поданні особами доказів, а й у доведенні їх переконливості.

На думку К. Пількова «стандарт доказування», який використовується для визначення ймовірності, з якою обставина має бути доведена, щоб вважатись дійсною, походить з доктрини загального права, з якої він був запозичений у теорію та практику доказу-

вання у міжнародному комерційному арбітражі та інших міжнародних юрисдикційних органів, зокрема ЄСПЛ, де він поступово впроваджується в країнах континентальної правової традиції, в тому числі в Україні [287].

Стандарти доказування знайомі країнам англосаксонського права, в рамках якого були вироблені особливі моделі розподілу ризиків прийняття помилкового рішення, що дозволяють присяжним та суддям орієнтуватися у питанні про допустимий рівень сумнівів – вони й отримали назву «стандарти доказування». Наприклад, стандарт «баланс ймовірностей» активно застосовується у Великій Британії, як правило, у цивільних справах. Він вимагає визнавати факт доведеним тоді, коли комплекс поданих стороною, що несе тягар доказування, доказів дозволяє судді дійти висновку, що спірний факт швидше був, ніж не був. Нерідко його виражають у суб'єктивній впевненості в істинності факту, що доводиться на рівні понад 50%. Баланс вірогідностей оцінюється в абсолютних виразах, тому в ситуації, коли докази оцінені як 50 на 50 (позивача/відповідача), тоді спір виграє відповідач. Як було вирішено верхньою палатою Парламенту Великої Британії – Палатою лордів у справі "Rhesa Shipping Co SA v Edmonds [1985] 1 WLR 948" [288], що є ґрунтовною позицією для суддів цієї країни.

Щодо стандарту «поза розумним сумнівом», то КГС ВС у справі № 914/2505/17 вказав, що принцип оцінки доказів «поза розумним сумнівом» полягає в тому, що розумним є сумнів, який ґрунтується на певних обставинах та здоровому глузді, випливає зі справедливого та зваженого розгляду всіх належних та допустимих відомостей, визнаних доказами, або з відсутності таких відомостей і є таким, який змусив би особу втриматися від прийняття рішення у питаннях, що мають для неї найбільш важливе значення [289].

Аналізуючи судову практику ВС, можна констатувати, що у справах господарської юрисдикції ВС неодноразово звертався до категорії стандарту доказування та зазначає, що при оцінці достатності доказів діють спеціальні правила – стандарти доказування, якими має керуватися суд при вирішенні справи. Судом зауважувалось, що стандарти доказування є важливим елементом змагальності процесу. У разі коли сторона не подала достатньо доказів для підтвердження певних обставин, суд робить висновок про їх недоведеність (постанови ВС у справі № 922/1163/18 від 27.02.2019; у справі № 909/105/15 від 29.08.2018; у справі

№ 910/23428/17 від 29.08.2018; у справі № 910/8763/17 від 31.01.2018).

Господарські суди першої інстанції нерідко доходять висновку щодо задоволення позову, оскільки відповідачем не надано переконливих доказів щодо спростування обставин, зазначені позивачем. Також є і випадки навпаки, коли за результатом дослідження зібраних у матеріалах справи доказів, суд доходить висновку про недоведеність доводів і тверджень позивача.

Наприклад у справі № 910/21300/17 [290] Господарський суд міста Києва за позовом юридичної особи до Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України та суб'єкта підприємницької діяльності про визнання частково недійсним свідоцтва України на знак для товарів і послуг дійшов висновку про відмову у задоволенні позову з урахуванням наступного.

У позові позивач обґрунтовував свої вимоги тим, що відповідач володіє свідоцтвом на знак для товарів і послуг, що був зареєстрований з порушенням вимог чинного законодавства України ще у квітні 2001 році. За цим свідоцтвом позначення «КАШТАН» не має розрізняльної здатності та є загальновживаним відносно товару 30 класу МКТП «морозиво», а тому підлягає визнанню недійсними частково в частині товарів певних класів МКТП. При цьому слід також зазначити, що у 2015 році рішенням суду словесний знак для товарів і послуг «КАШТАН» визнано добре відомим в Україні знаком за відповідачем – підприємцем відносно товару 30 класу МКТП «морозиво» станом на вересень 2000 року.

До позову було додано копію висновка експерта, згідно якого було встановлено, що на момент подачі заявки на отримання свідоцтва (у лютому 1999 році), знак для товарів і послуг «КАШТАН» складався лише з позначення, що є загальновживаним як позначення товару певного виду, для якого його зареєстровано, а саме для товару 30 класу МКТП «морозиво» і не мав розрізняльну здатність для товару цього класу. Відповідачем суб'єктом підприємництва, у свою чергу було долучено до матеріалів справа інший висновок, за результатами проведення судової експертизи, було встановлено, що спірний знак для товарів і послуг за свідоцтвом України не є таким, що складається лише з позначень, що є загальновживаними позначеннями для товарів чи послуг, для яких його зареєстровано, зокрема морозива, станом на дату подання заявки у лютому 1999 році, а також не є таким, що втра-

тив розрізняльну здатність відносно товарів і послуг, для яких його зареєстровано.

З огляду на це, суд беручи до уваги наявність у матеріалах справи двох висновків експертів, які суперечать один одному, постановив ухвалу про призначення судової експертизи. Згідно проведеної експертизи було вирішено, що позначення «КАШТАН» за свідоцтвом України не є загальновживаним як позначення товарів певного виду, а саме для товару 30 класу МКТП (морозиво), та на дату подання заявки у лютому 1999 року мав розрізняльну здатність відносно товару 30 класу МКТІІ (морозиво).

Таким чином, судом було встановлено, що останній висновок експерта за результатами проведення судової експертизи у сфері інтелектуальної власності, відповідає вимогам законодавства і не викликає сумнівів у його правильності, оскільки висновки надані в межах компетенції експерта, висновки чіткі, логічні, послідовні і відповідають фактичним обставинам справи. За таких обставин висновок експерта взято судом в якості належного та допустимого доказу у справі. Інші докази, що були досліджено судом як окремо, так і в їх сукупності не знайшли свого підтвердження для задоволення позову.

За результатом дослідження зібраних у матеріалах справи доказів, суд дійшов висновку про недоведеність доводів і тверджень позивача про те, що позначення «КАШТАН» за свідоцтвом України не має розрізняльної здатності та є загальновживаним відносно товару 30 класу МКТП «морозиво», а відтак позивачем належними доказами не доведено у встановленому законом порядку невідповідність спірного свідоцтва України умовам надання правової охорони, у зв'язку з чим у задоволенні позовних вимог про визнання недійсним свідоцтва належить відмовити.

У справі № 910/426/20 [291], яка перебувала у провадженні Господарського суду міста Києва про дострокове припинення дії свідоцтва, позивач будучи фізичною особою-підприємцем, нібито через зловживання відповідачем правом на використання знаку для товарів та послуг, що полягає у невикористанні більше 5 років стосовно більшості товарів та послуг МКТП для усіх 45 класів, в тому числі щодо товарів 9 класу, не має змоги зареєструвати цей знак по цьому ж класу.

Позивач доводив свою позицію, серед іншого, тим, що він наділений правом на звернення до суду із заявою про дострокове припинення дії свідоцтва частково, оскільки відповідач не використовує ТМ більше 5 років; станом на березень 2019 відсутні товари 9 класу МКТП, які підлягали митному оформленню органами державного митного контролю, під торгівельною маркою за спірним свідоцтвом особою імпортером/експортером яких була компанія відповідача; враховуючи, що правова охорона за свідоцтвом була надана всім товарам 9 класу МКТП (766 товарів) відповідач має довести наявність на ринку кожного товару цього класу, а у разі її відсутності – зазначити про поважні причини невикористання позначення на таких товарах; відповідач має довести саме комерційне використання знаку для товарів та послуг, тобто пропонування продажу товарів 9 класу МКТП.

Відповідач проти доводів позивача та задоволення позовних вимог заперечував з тих підстав, серед іншого, що на момент звернення з позовом до суду та станом на вересень 2020 у позивача відсутнє порушене право, оскільки відсутні належні та допустимі докази у справі, які б свідчили про сплату збору за реєстрації знаку, звернення позивача до відповідного органу з заявкою на отримання знаку та отриману відмову уповноваженого органу з видачі такого свідоцтва з підстав того, що виключно відповідач володіє таким знаком на клас 9 МКТП; підприємство, якому надано право використовує знак у діловій переписці, в рекламно-інформаційний та корпоративних матеріалах, в презентаціях та при виробництві сувенірної продукції, на зарядних пристроях акумуляторних батарей та електричних акумуляторів, зарядних станціях для електричних транспортних засобів, засобах індивідуального захисту, спеціальному захисному одязі, захисних шоломах, комп'ютерних програмних додатках, мобільних телефонах, медіа файлах, флеш-накопичувачах тощо.

Оцінивши наявні в справі докази, суд дійшов висновку, що заявлені позовні вимоги задоволенню не підлягають. Суд зазначив, що стандарт доказування «вірогідності доказів» підкреслює необхідність співставлення судом доказів, які надає позивач та відповідач. Тобто, з введенням в дію такого стандарту доказування необхідним є не надання достатньо доказів для підтвердження певної обставини, а надання саме тієї кількості, яка зможе переважити доводи протилежної сторони судового процесу.

Також тлумачення змісту ст. 79 ГПК України свідчить, що нею покладено на суд обов'язок оцінювати докази, обставини справи з огляду на їх вірогідність, яка дозволяє дійти висновку, що факти, які розглядаються скоріше були (мали місце), аніж не були.

Докази, надані відповідачем на спростування доводів позивача та на підтвердження обставин використання ним знаку для товарів і послуг стосовно товарів 9 класу МКТП, є більш вірогідними, на переконання суду, ніж докази надані позивачем, та дозволяють дійти висновку, що факти використання відповідачем знаку стосовно товарів 9 класу МКТП впродовж 5 років, що передують зверненню позивача до суду із даним позовом, мають місце.

У справі № 911/1325/18 [292] Господарський суд Київської області про захист права інтелектуальної власності, дійшов висновку про відмову у задоволенні позову, оскільки позовні вимоги позивача повинні бути доведені «поза розумним сумнівом». У цьому разі розумний сумнів не є сумнівом, що базується на чисто теоретичній можливості чи викликаний для уникнення негативних висновків. Суд повинен спиратися на всі елементи наданих йому доказів чи у разі потреби на ті, які він зможе офіційно отримати (Справа ЄСПЛ «Грецька справа», № 3321/67, 3322/67, 3323/67, 3344/67, доповідь Комісії від 5 листопада 1969 р.; рішення ЄСПЛ по справі «Вільваража та інші проти Об'єднаного Королівства» від 30 жовтня 1991 р. № 215, § 107; рішення ЄСПЛ по справі «Науменко проти України» від 10 лютого 2004 року § 109).

На переконання господарського суду з наданих на підтвердження позовних вимог позивача доказів встановити достовірність тієї обставини, що відповідач використовував у своїй господарській діяльності ТМ позивача, про заборону використання якої подано позов, не вбачається за можливе.

Отже, на підставі викладеного, можна дійти висновку, що наразі як у науковій спільноті, так і в судовій практиці, стандарти доказування широко застосовуються у господарських справах. З одного боку, керуючись принципом змагальності й досягнення об'єктивної істини в судовому процесі сторони, подаючи до суду докази на підтвердження своїх позицій мають врахувати, що такі докази мають бути належними, допустимими та достовірними. А з іншого боку, суд при розгляді справи, всебічно, повно та об'єктивно оцінивши докази, на підставі внутрішнього переконання має дійти висновку щодо наявності підстав визнати докази тієї чи іншої сторони вірогідними [293, с. 345].

Проведений вище аналіз судових рішень свідчить, що застосування категорії стандартів доказування забезпечує належний розгляд та повноту дослідження фактів, залежно від об'єкта права інтелектуальної власності та виду порушення, що складають

предмет доказування, з врахуванням особливостей цих господарських справ у сфері інтелектуальної власності. Адже принцип змагальності забезпечує повноту дослідження обставин справи шляхом покладання тягаря доказування на сторони, а суд при ухвалені рішення, застосовуючи, серед іншого (норми права та закону, внутрішнє переконання), стандарти доказування, здатний по-справжньому підвищити ефективність захисту прав інтелектуальної власності суб'єктів господарювання та забезпечити оперативність, економність й гнучкість процедури розгляду справ [294, с. 431-432].

Разом з тим, цей принцип не зобов'язує суд вважати обставину, яку стверджує сторона, встановленою і доведеною, тому що таку обставину слід довести таким чином, аби, як правило, дотриматись стандарту переваги більш вагомих доказів. Тобто, коли висновок про наявність факту твердження видається більш правдоподібним, ніж протилежне, у світлі наданих доказів. А тому, на підставі вищезазначеного, можна констатувати, що наразі суди господарської юрисдикції при розгляді справ у сфері інтелектуальної власності широко та системно застосовують такі стандарти доказування як «баланс ймовірностей» (англ. a balance of probabilities) та «поза розумним сумнівом» (англ. beyond reasonable doubt). Таке застосування дозволяє максимально повно врахувати специфіку зазначеної категорії справ, яка пов'язана з нематеріальним характером об'єктів інтелектуальної власності, наявністю значної кількості оціночних понять та категорій у законодавстві, можливості їх різного суб'єктивного тлумачення [294, с. 432].

Крім того, застосування судами стандарту доказування «поза розумним сумнівом» надає їм змогу для неупередженої та об'єктивної оцінки наданим сторонами доказам. Судова практика демонструє на прикладі конкретних справ, які докази є достатніми, а які ні. Жодні докази не мають для суду заздалегідь встановленої сили. Усунувши усі сумніви та дослідивши кожний доказ окремо, вірогідність і взаємний зв'язок доказів у їх сукупності, суд має підтвердити ті обставини, що ґрунтуються на цих доказах, а відповідно прийняти істинне рішення у справі [294, с. 432].

Удосконалення та доопрацювання судового порядку захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання можливе з урахуванням запропонованих змін та пропозицій до норм матеріального і процесуального права у попередніх розділах дослідження.

Післямова

Проведене дослідження дозволило здійснити теоретичне узагальнення та розв'язання важливої проблеми господарського права, яке полягає в обґрунтуванні нових науково-теоретичних положень та розробці пропозицій щодо удосконалення судового захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання з метою підвищення його ефективності.

Поняття «судовий захист прав та законних інтересів щодо інтелектуальної власності в сфері господарювання» визначено як матеріально-процесуальне явища, яке реалізується в юрисдикційній формі захисту прав інтелектуальної власності, шляхом справедливого, своєчасного та неупередженого вирішення компетентним судом господарського спору й ужиття заходів, спрямованих на відновлення порушених, невизнаних або оспорюваних прав та законних інтересів стосовно охоронюваних об'єктів інтелектуальної власності, а також запобігання правопорушенням у зазначеній сфері.

Виокремлено ознаки судового захисту прав та законних інтересів щодо інтелектуальної власності: позивач – потерпілий суб'єкт, що володіє правами на об'єкт інтелектуальної власності – суб'єкт господарювання; відповідач – суб'єкт, що порушує, посягає, не визнає, зловживає правами інтелектуальної власності правовласника під час організації та здійснення господарської діяльності; об'єкт захисту – суб'єктивні права й законні інтереси, що виникають у суб'єктів господарювання та інших учасників відносин у сфері господарювання стосовно об'єктів інтелектуальної власності; захист реалізується шляхом звернення суб'єкта господарювання та інших учасників відносин у сфері господарювання до компетентного суду за захистом порушених, невизнаних або оспорюваних прав, законних інтересів, у тому числі й для вжиття передбачених законом заходів, спрямованих на запобігання правопорушенням; мета захисту – справедливе, своєчасне та неупереджене вирішення судом господарського спору, відновлення первісного становища позивача, припинення неправомірних дій.

Досліджено об'єкти судового захисту в сфері реалізації прав інтелектуальної власності суб'єктів господарювання і доведено, що самостійними об'єктами такого захисту виступають майнові права інтелектуальної власності (на винаходи, промислові зразки,

корисні моделі, ТМ тощо), а також законні (охоронювані законом) інтереси в цій сфері. На цій підставі пропонується додати законні інтереси до ч. 1 ст. 432 ЦК України.

В результаті дослідження законних (охоронюваних законом) інтересів виокремлено найбільш типові види законних інтересів у відносинах інтелектуальної власності за участю суб'єктів господарювання як самостійний об'єкт захисту, а саме:

1) інтереси щодо здійснення певних видів господарської діяльності, пов'язані з усуненням перешкод для такої діяльності шляхом визнання недійсним патенту/свідоцтва іншого суб'єкта-правовласника;

2) інтереси щодо реєстрації і використання у своїй діяльності позначення, яке можна сплутати з ТМ іншого суб'єкта – правовласника, що ним не використовується протягом встановленого законом строку без поважних причин;

3) інтереси щодо отримання дозволу на використання об'єктів промислової власності (винаходи, корисні моделі, промислові зразки) через недосягнення згоди щодо укладення ліцензійного договору з їхнім правовласником;

4) інтереси, пов'язані з отриманням правової охорони свого позначення як добре відомої ТМ, яка тривалий час використовувалась у господарському обороті;

5) інтереси щодо захисту ділової репутації, сформованої завдяки тривалому використанню незареєстрованого як ТМ позначення у господарській діяльності;

Доведено, що зміст законного (охоронюваного законом) інтересу, що підлягає захисту, в кожному конкретному випадку формується і обґрунтовується з урахуванням приписів правових норм, базових засад, принципів права (зокрема, справедливості, добросовісності, розумності) в межах загальнодозвільного типу правового регулювання «дозволено все, що прямо не заборонено законом».

Конкретизовано законодавчу основу судового захисту прав та законних інтересів щодо інтелектуальної власності в сфері господарювання як систему нормативно-правових актів, які можна поділити умовно на три групи: 1) матеріально-правові та організаційно-процедурні норми, що забезпечують регулятивну функцію права інтелектуальної власності; 2) матеріально-правові норми охоронного характеру, які визначають підстави і способи судового захисту прав інтелектуальної власності та відповідаль-

ність за правопорушення; 3) процесуально-правові норми, що регулюють питання юрисдикції, повноважень компетентного суду, порядку здійснення судочинства, вирішення спору, виконання судових рішень.

На підставі дослідження чинного і перспективного законодавства про Вищий суд з питань інтелектуальної власності, уточнено модель законодавчого регулювання діяльності вказаного Суду: 1) врегулювання засад організації та діяльності Вищого суду з питань інтелектуальної власності пропонується здійснювати шляхом внесення змін безпосередньо до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та ГПК України, а не прийняттям окремого спеціального закону; 2) касаційний перегляд судових рішень Вищого суду з питань інтелектуальної власності доцільно забезпечити шляхом запровадження спеціалізації в окремих палатах ВС касаційних судів за прикладом палати в КГС ВС, враховуючи суб'єктний склад спорів; 3) пропонується прийняття окремого процесуального кодексу, що буде врегульовувати порядок здійснення судочинства з розгляду справ, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності.

Обґрунтовано, що закріплене в ст. 431 ЦК України загальне визначення підстав застосування відповідальності у відносинах інтелектуальної власності не повною мірою узгоджено з визначеннями понять порушень прав на окремі об'єкти інтелектуальної власності в спеціальних законах, а також суттєво відрізняється від загального розуміння підстав захисту, закріплених у ст. 15 ЦК України, зокрема в частині співвідношення понять «порушення», «посягання», «невизнання», «оспорювання». Зважаючи на це, уточнено й розмежовано наступні самостійні підстави захисту прав інтелектуальної власності в сфері господарювання: «загроза порушення», «порушення», «невизнання», «оспорювання». Відповідно запропоновано назву ст. 431 ЦК України «Наслідки порушення права інтелектуальної власності» змінити на «Право на захист прав інтелектуальної власності та законних інтересів», а частину 1 викласти в такій редакції: «Кожна особа має право на захист свого права інтелектуальної власності та законного інтересу у разі загрози порушення, порушення, невизнання або оспорювання».

Додатково аргументовано, що контрафакція та піратство є окремими видами позадоговірних порушень прав інтелектуальної власності, що, в першу чергу, мають спільну мету – незаконне

отримання прибутку: поняття контрафакція переважно стосується порушення прав промислової власності, а піратство – порушення авторського права й суміжних прав. Пропонується легалізувати у законодавстві поняття контрафакції в сфері промислової власності як неправомірне використання з комерційною метою об'єкта промислової власності шляхом виготовлення продукту із застосуванням винаходу (корисної моделі), промислового зразка, застосування такого продукту, пропонування для продажу, в тому числі через Інтернет, продаж, імпорт (ввезення) та інше, введення його в цивільний оборот або зберігання такого продукту в зазначених цілях.

Розмежовано об'єкти захисту відповідно до законодавства про недобросовісну конкуренцію й спеціальних законів про охорону прав на об'єкти інтелектуальної власності з обґрунтуванням, що неохоронюване спеціальними законами «позначення» не має визнаватися і прирівнюватися до об'єктів інтелектуальної власності, а може бути об'єктом захисту від недобросовісної конкуренції, проте лише за умов, якщо: 1) використання такого позначення здатне спричинити неправомірне використання ділової репутації його володільця, 2) володілець позначення має пріоритет і добросовісно користується цим позначення протягом тривалого строку; 3) позначення є достатньо відомим (впізнаваним), має розрізняльну здатність, яка є достатньою для розрізнення товарів, послуг, щодо яких воно застосовується, від товарів і послуг інших виробників.

Встановлено, що попередження та профілактика господарських правопорушень у сфері інтелектуальної власності є самостійними засобами охорони прав інтелектуальної власності, які виконують різні функції: профілактика є здійсненням державою у правовій формі економічних, політичних, ідеологічних, виховних, законодавчих та інших заходів з виявлення та усунення причин порушень прав інтелектуальної власності, а також виявлення осіб, схильних до їх вчинення, а попередження – є впливом на особу у разі виявлення факту вчинення нею реальних та конкретних дій, які створюють загрозу порушення прав та інтересів, що передбачає застосування достатніх та ефективних засобів протидії такому порушенню, в тому числі засобів забезпечення позову.

Конкретизовано ознаки невизнання прав і оспорювання прав інтелектуальної власності в сфері господарювання як підстав захисту:

– невизнання прав інтелектуальної власності: 1) пасивне заперечення наявності у суб'єкта господарювання відповідного права; 2) ускладнює та унеможливлює нормальне здійснення прав та інтересів суб'єктом прав інтелектуальної власності, створює невизначеність у його правовому становищі; 3) виступає самостійним предметом спору; 4) має правовим наслідком застосування лише заходів захисту, а не заходів відповідальності; 5) є умисним у разі невизнання прав на об'єкти промислової власності; 6) створює загрозу порушення прав інтелектуальної власності;

– оспорювання прав інтелектуальної власності: 1) активний характер у формі дії, що полягає в зверненні до суду або Апеляційної палати; 2) ускладнює та унеможливлює нормальне здійснення прав та інтересів іншим суб'єктом; 3) створює для правоволодільця правову невизначеність у праві, що зумовлює неможливість його повного або часткового здійснення; 4) виступає самостійним предметом спору, який може стосуватись як визнання наявності свого права або визнання відсутнім прав іншого суб'єкта (відповідача); 5) має наслідком застосування лише заходів захисту, а не заходів відповідальності; 6) завжди є цілеспрямованим (умисним).

При дослідженні питань, пов'язаних із визнанням ТМ добре відомою уточнено, що момент визнання прав ТМ добре відомою, доцільно пов'язувати з виникненням відповідних фактів, які свідчать про широку відомість ТМ незалежно від дати визнання її добре відомою в установленому законом порядку, шляхом закріплення відповідного положення в п. 1 ст. 25 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг».

Для формування однозначної і юридично обґрунтованої практики в частині термінологічного позначення способу захисту «визнання наявності або відсутності права» стосовно прав промислової власності, які засвідчуються охоронними документами, пропонується на законодавчому рівні замість формулювання «визнання недійсними прав» повернутись до раніше застосовуваного «визнання недійсним патенту/свідоцтва».

З'ясовано, що застосування способу захисту прав у вигляді відшкодування збитків, заподіяних порушенням прав інтелектуальної власності у сфері господарювання, відбувається переважно в частині стягнення упущеної вигоди. З урахуванням особливостей нематеріального характеру об'єктів інтелектуальної власності, які

не підлягають знищенню, пошкодженню тощо, реальні збитки, як правило, не властиві загалом цій категорії порушень.

Запропоновано до переліку підстав визначення розміру моральної (немайнової) шкоди у ст. 6 проєкту Закону «Про відшкодування втрат немайнового характеру (моральної шкоди)» додати підставу «завдання шкоди правам та законним інтересам щодо інтелектуальної власності». До кола доказів, які підтверджують завдання шкоди правам інтелектуальної власності суб'єкту господарювання, у ч. 4 ст. 16 проєкту Закону «Про відшкодування втрат немайнового характеру (моральної шкоди)» пропонується додати: ступінь відомості чи визнання суб'єкта господарювання у відповідному секторі суспільства; тривалість, обсяг робіт (наданих послуг) та географічний район діяльності суб'єкта господарювання; оцінка ділової репутації (відгуки, свідчення) суб'єкта господарювання.

Спеціальні способи захисту прав інтелектуальної власності як застосування негайних заходів щодо запобігання порушенню права інтелектуальної власності та збереження відповідних доказів; зупинення пропуску через митний кордон України товарів, імпорт чи експорт яких здійснюється з порушенням права інтелектуальної власності, мають процесуально-правову природу, а не матеріально-правову природу, фактично виконують значення таких процесуальних заходів, як «забезпечення доказів» й «забезпечення позову», у зв'язку з цим їх пропонується виключити як способи захисту з п. 1, 2 ч. 2 ст. 432 ЦК України. Підкреслено, що таке виключення не матиме негативного впливу, оскільки для належного реагування на факти загрози правопорушення суб'єкти права інтелектуальної власності можуть застосувати загальний для всієї сфери господарювання спосіб захисту «припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення».

Доопрацьовано порядок застосування способів захисту прав інтелектуальної власності, які пов'язані з вилученням з цивільного обороту та знищенням товарів, матеріалів та знаряддя, які використовувалися для виготовлення таких товарів, шляхом обґрунтування доцільності надання суду права передавати контрафактні товари правовласнику в рахунок належного йому відшкодування шкоди за його згодою; також запропоновано конкретизувати у законодавстві про виконавче провадження порядок, особливості вилучення, конфіскації і знищення контрафактних

товарів, матеріалів і знаряддя, що використовувалися для їх виготовлення.

Запропоновано уточнити підхід до розміру застосування разового грошового стягнення за неправомірне використання об'єкта права промислової власності з уточненням, що розмір такого стягнення доцільно визначати у розмірі двократної вартості права використання об'єкту права інтелектуальної власності, що визначається виходячи з ціни, яка при порівнянних обставинах у загальному порядку стягується за правомірне використання об'єкту; правовласник має звільнятися від доведення розміру завданих збитків, а остаточний розмір такого стягнення має визначатись судом з урахуванням вимог співрозмірності, розумності, справедливості, обсягу, наслідків правопорушення та інших обставин, що мають істотне значення.

Спеціальний спосіб захисту у вигляді опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення права інтелектуальної власності та зміст судового рішення щодо такого порушення, передбачений п. 6 ч. 2 ст. 432 ЦК України, не є ефективним у сфері господарювання, не призводить до відновлення порушених прав та законних інтересів. З розвитком інформаційних технологій, розширенням джерел пізнання та обміну інформації, опублікування у друкованих засобах масової інформації вище вказаної інформації не застосовується. Крім того, через відсутність механізму застосування цього способу захисту на практиці, мета захисту прав суб'єктів господарювання на об'єкти інтелектуальної власності таким способом не досягається.

Обґрунтовано, що такі стандарти доказування, як «баланс ймовірностей» (англ. a balance of probabilities) та «поза розумним сумнівом» (англ. beyond reasonable doubt) повинні застосовуватись у господарських справах у сфері інтелектуальної власності, що дозволить максимально повно врахувати специфіку зазначеної категорії справ, яка пов'язана з нематеріальним характером об'єктів інтелектуальної власності, наявністю значної кількості оціночних понять та категорій у законодавстві, можливості їх різного суб'єктивного тлумачення.

Список використаних джерел

1. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: https://reyestr.court.gov.ua.
2. Аналіз здійснення правосуддя Касаційним господарським судом у складі Верховного Суду у першому півріччі 2021 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Analiz_KGS_I_pivr_2021.pdf (дата звернення 02.09.2021).
3. Господарський процесуальний кодекс України: Закон України від 06 листопада 1991р. № 1798-XII. *Відомості Верховної Ради України.* 1992 р. № 6. ст. 56.
4. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06 липня 2005р. № 2747-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2005. № 35-36, № 37. ст. 446.
5. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. №30. ст. 141.
6. Словник української мови онлайн. Український мовно-інформаційний фонд НАН України. URL: https://services.ulif.org.ua/expl/Entry/index?wordid=33546&page=1074 (дата звернення 10.01.2019).
7. Велика українська енциклопедія. Державна наукова установа «Енциклопедичне видавництво» за участі Інституту програмних систем НАН України. *Онлайн-ресурс.* URL: https://vue.gov.ua/Захист (дата звернення 10.01.2019).
8. Шеремета Н. Правнича термінологія української мови та процеси її творення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми української термінології.* 2013. № 765. С. 120-123.
9. Велика українська юридична енциклопедія: В 20 т. Редкол.: О. В. Петришин (відп. ред.) та ін. Х.: Право, 2017. Т. 3: Загальна теорія права. 952 с.
10. Спасибо-Фатеева И. В. Акционерные общества: корпоративные правоотношения. Харьков: Право. 1998. 256 с.
11. Дзера І. О. Цивільно-правові засоби захисту права власності в Україні: автореф. дис… канд. юрид. наук: спец. 12.00.03. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К. 2001. 21 с.
12. Беляневич О. А. Про форми захисту прав суб'єктів господарювання. *Українське комерційне право.* 2007. № 8. С. 62-70.

13. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч. закладів. О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.; За ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. К.: Видавничий Дім «Ін Юре». 2007. 696 с.
14. Скакун О.Ф. Теория государства и права: учебник для вузов. Харьков: Консум. 2000. 704 с.
15. Тертишніков В.І. Захист сімейних правовідносин в цивільному судочинстві. Х. 1976. 124 с.
16. Хозяйственное право Украины: учебник. Под ред. А. С. Васильева, О. П. Подцерковного. Изд. четвертое, с изм. и доп. Х.: Одиссей. 2009. 488 с.
17. Нор В. Т. Защита имущественных прав в уголовном судопроизводстве. В. Т. Нор. К.: Вища школа. 1989. 273 с.
18. Кузьмина С. А. Защита интересов субъектов хозяйствования от недобросовестной конкуренции: дис... канд. юрид. наук: спец. 12.00.04 «Хозяйственное право, хозяйственно-процессуальное право». НАН Украины, Ин-т экон.-правовых исследований. Донецк, 2000. 194 с.
19. Легенченко М.О. Поняття охорони і захисту права та їх співвідношення. *Науковий вісних Херсонського державного університету.* 2014. Т. 1. Вип. 6-1. С. 169-172.
20. Коваль І. Ф. Захист прав у сфері промислової власності: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування: монографія. НДІ ІВ НАПрН України. 2011. 320 с.
21. Орлюк О. П. Захист прав інтелектуальної власності в контексті європейської інтеграції. *Вісник Національної академії правових наук України.* № 3 (86). 2016. С. 58-74.
22. Потоцький М. Ю. Господарсько-правовий захист інтелектуальної власності в Україні: монографія. К.: ДП «Видавничий дім «Персонал». 2014. 620 с.
23. Кубах А. І. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. Харків : ХНАМГ. 2008. 149 с.
24. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. (зі змінами та доповненнями, внесеними Протоколом № 11 від 11.05.1994 р., Протоколом № 14 від 13.05.2004 р.). *Офіційний вісник України.* 2004 р. № 13, № 32. 2006. стор. 270.
25. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2003 р. № 18. ст. 144.

26. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2003. № 40-44. ст. 35.
27. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 02 червня 2016 року. № 1402-VIII. *Голос України.* 2016. № 132-133.
28. Менджул М. В. Судовий захист прав та інтересів громадян. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші. 2013. 212 с.
29. Шевчук З. І. Право на судовий захист у сучасних умовах. *Актуальні проблеми права: теорія та практика.* 2012. № 24. С. 545-552.
30. Гаран О. В. Квінтесенція розуміння «право на судовий захист». *Правова держава.* 2021. № 41. С. 9-15.
31. Коровайко О. І. Сутність і зміст права на судовий захист у кримінальному судочинстві. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2015. Вип. 3. С. 286-290.
32. Аракелян М. Забезпечення конституційного права людини на захист прав і свобод судом. *Право України.* 2006. № 3. С. 19-21.
33. Ніколенко Л.М. Перегляд судових актів у системі судового захисту в господарському судочинстві України. *Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского.* Серия «Юридические науки». Том 26 (65). 2013. № 2-1 (Ч. 1). С. 341-351.
34. Основи інтелектуальної власності: навч. посібник. О. П. Орлюк, А. О. Кодинець, Ю. В. Носік та ін.; за ред. О. П. Орлюк. К.: Інтерсервіс. 2016. 382 с.
35. Право інтелектуальної власності. навч. посіб. / Кравець В. Р., Олюха В. Г., Стець О. М. та ін..: за заг. ред. Кравця В. Р., Олюхи В. Г. К.: Центр учбової літератури. 2012. 270 с.
36. Гумега О. Захист прав інтелектуальної власності в Україні: пошук шляхів удосконалення. *Теорія і практика інтелектуальної власності.* 2014. № 6. С. 118-125.
37. Право інтелектуальної власності: Науково-практичний коментар до Цивільного кодексу України. За заг. ред. М. В. Паладія, Н. М. Мироненко, В. О. Жарова. К.: Парламентське видання. 2006. 432 с.
38. Загальна декларація прав людини. *Голос України.* 2008. 10 грудня. № 236.
39. Бахур О. В. Щодо поняття судового захисту прав інтелектуальної власності у сфері господарювання. *Київський часопис права.* 2021. № 3. С. 51-57.

40. Гелеверя Є. М. Інтелектуальна власність у соціально-економічних системах будівельної галузі: теоретичні та прикладні аспекти. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2016. Вип. 14. С. 111-116.
41. Рішення у справі DAVOLL et al. v. BROWN Інтернет-архів «Wayback Machine». URL:https://web.archive.org/web/20071019012901/http://rychlicki.net/inne/3_West.L.J.151.pdf (дата звернення 10.01.2019).
42. Ксенофонтова М. М. Інтелектуальна власність : у схемах і таблицях : навч. посіб. М. М. Ксенофотова, В. П. Самодай, С. Г. Дубовик. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка. 2014. 292 с.
43. Ястремська О. О. Інтелектуальна власність: навчальний посібник. О. О. Ястремська. Х.: Вид. ХНЕУ. 2013. 124 с.
44. Запорожець І. Г. Адміністративно-правові засади управління у сфері охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності: дис… канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2006. 201 с.
45. Крайнєв П.П. Інтелектуальна економіка: управління промисловою власністю: монографія. К.: Вид. Дім «Ін Юре», 2004. 448 с.
46. Мельник О. М. Цивільно-правова охорона інтелектуальної власності в Україні: дис… докт. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2004. 403 с.
47. Жаров В.О. Захист права інтелектуальної власності в Україні. К. 2002. 188 с.
48. Венедіктова І. В. Цивілістичне підґрунтя у формуванні предмета права інтелектуальної власності. *Право та інновації*. 2014. № 1-2 (5-6). С. 35-40.
49. Вахонєва Т. Поняття права інтелектуальної власності та його складові. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2015. № 6. С. 24-32.
50. Право інтелектуальної власності України: Конспект лекцій / Авт.: В. М. Крижна, Н. Є. Яркіна.; За ред. В. І. Борисової. Х.: Нац. юрид. акад.України, 2008. 112 с.
51. Коваль І.Ф. Господарсько-правове регулювання відносин у сфері промислової власності: монографія. Донецьк: Юго-Восток, 2013. 640 с.
52. Дюндін В.Д. Інтелектуальна власність як головна складова інтелектуального потенціалу суспільства. *Електронний журнал «Ефективна економіка»*. № 5. 2014. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3021 (дата звернення 19.06.2019).
53. Про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Конвенція Всесвітньої організації інтелектуальної власності від 14 липня 1967 року. Набрання чинності для України 26.04.1970р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_169#Text (дата звернення 23.05.2019).
54. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883р. *Зібрання чинних міжнародних договорів України від 1990-1990 р.* № 1, с. 320.
55. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода TRIPS) від 15 квітня 1994 р. База даних «Законодавство України». *Офіційний вісник України*. 2010. № 84, с. 503.
56. Иеринг Р. Интерес и право. Ярославль, 1880. URL: https://viewer.rusneb.ru/ru/000199_000009_003592988?page=1&rotate=0&theme=white (дата звернення 12.09.2019).
57. Чубоха Н. Ф. Поняття та зміст інтересу в цивільному праві. *Право і суспільство.* 2019. № 3. С.145-150.
58. Чепис О. І. Охоронюваний законом інтерес в цивільному праві: поняття та структура. URL: http://www.pap.in.ua/1_2013/Chepis.pdf (дата звернення 12.09.2019).
59. Катренко А. А. Охоронюваний законом інтерес як категорія цивільного права України та деяких зарубіжних країн: дис… канд. юрид. наук: 12.00.03. Одеса, 2020. 201 с.
60. Рішення Конституційного Суду України від 01 грудня 2004 року у справі №1-10/2004. *Урядовий кур'єр*. 2004. 15 грудня. № 239.
61. Постанова Верховного Суду від 09 квітня 2019 року у справі № 910/17205/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/81143080 (дата звернення 16.11.2019).
62. Постанова Верховного Суду від 19 грудня 2019 року у справі № 910/13040/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86503966 (дата звернення 26.08.2021).
63. Рішення Господарського суду міста Києва від 07 жовтня 2020 року у справі №910/5794/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/92255516 (дата звернення 18.08.2021).
64. Постанова Північного апеляційного господарського суду від 17 лютого 2021 року у справі № 910/5794/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95030406 (дата звернення 18.08.2021).

65. Постанова Верховного Суду від 29 квітня 2021 року у справі № 910/5794/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96668813 (дата звернення 18.08.2021).
66. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі: Закон України від 15 грудня 1993 року. № 3687-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 7. ст. 32.
67. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг: Закон України від 15 грудня 1993 року. № 3689-XII. *Відомості Верховної Ради України.* 1994. № 7. ст. 36.
68. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15 грудня 1993 року. № 3688-XII. *Відомості Верховної Ради України.* 1994. № 7. ст. 34.
69. Про охорону прав на сорти рослин: Закон України від 21 квітня 1993 року. № 3116-XII. *Відомості Верховної Ради України.* 1993. № 21. ст. 218.
70. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 01 грудня 2022 року. № 2811- IX. *Голос України.* 2022. № 267.
71. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 07 червня 1996 року. № 236/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № 36. ст. 164.
72. Про правову охорону географічних зазначень: Закон України від 16 червня 1996 року. № 752-XIV. *Відомості Верховної Ради України.* 1999. № 32. ст. 267.
73. Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів: Закон України від 05 листопада 1997 року. № 621/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1998. № 8. ст. 28.
74. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 року. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України.* 2001. № 25. ст. 131.
75. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 року № 80731-X. *Відомості Верховної Ради Української РСР.* 1984. Додаток до № 51, ст. 1122.
76. Митний кодекс України: Закон України від 13 березня 2012 року. №4495-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2012. № 44-45, № 46-47, № 48. ст. 552.
77. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року. № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України.* 2004. № 40, 40-42, ст. 492.

78. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2013. № 9-10. ст. 88.
79. Захист прав інтелектуальної власності: теоретико-правові аспекти та судова практика. Укладачі: Андрощук Г. О., Орлюк О. П. К. 2007. 242 с.
80. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03 жовтня 2017 року. № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2017. № 48. ст. 436.
81. Коротун О.М. Захист прав інтелектуальної власності: сучасний стан розвитку процесуального законодавства. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2019. Випуск 3 (28) Том 1. С. 101-105.
82. Світличний О. Охорона інтелектуальної власності у світлі судової реформи в Україні. *Публічне право.* 2017. № 4. С. 88-94.
83. Святоцький О. Д. Судова влада в Україні: актуальні питання реформування. *Право України.* 2010. № 5. С. 30-39.
84. Коваль І. Ф. Щодо правового статусу Вищого суду з питань інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності.* 2016. № 5. С. 39-44.
85. Кісліцина І. Утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: дискусійні питання. *Підприємництво, господарство і право.* 2020. № 7. С. 383-393.
86. Шемшученко Ю. С. Судова реформа в Україні у світлі європейського досвіду: конституційний аспект. *Часопис цивільного і кримінального судочинства.* 2016. № 6. С. 47-59.
87. Притика Д. М. Організаційно-правові засади діяльності спеціалізованих колегій по захисту інтелектуальної власності. *Право України.* 2002. № 6. С. 62-64.
88. Посполітак В., Ханик-Посполітак Р. Основні конституційні новели судової реформи: чи все так добре? *Проблеми імплементації змін до Конституції України щодо правосуддя та статусу Конституційного Суду України.* Київ. 2017. С. 118-125.
89. Братківський К. Якщо IP-суд працюватиме швидко і якісно, люди почнуть захищати свою інтелектуальну власність. *Репліки з дискусії «Кого і як захищатиме Вищий суд з питань інтелектуальної власності?» в УКМЦ, організованої Фундацією DEJURE* 22.06.2018 р. URL: https://sudovavlada.dejure.foundation/news/yakshho-ir-sud-pratsyuvatyme-shvydko-i-yakisno-lyudy-

pochnut-zahyshhaty-svoyu-intelektualnu-vlasnist/ (дата звернення 21.02.2021).
90. Хлєбніков С. IP-суд має забезпечити єдність практики, кваліфікований і швидкий розгляд справ. *Репліки з дискусії «Кого і як захищатиме Вищий суд з питань інтелектуальної власності?» в УКМЦ, організованої Фундацією DEJURE* 22.06.2018 р. URL: https://sudovavlada.dejure.foundation/news/ip-sud-maye-zabezpechyty-yednist-praktyky-kvalifikovanyj-i-shvydkyj-rozglyad-sprav/ (дата звернення 21.02.2021).
91. Гвоздій В. «НААУ підтримує необхідність формування Вищого суду з інтелектуальної власності». *Матеріали круглого столу «Вищий суд з питань інтелектуальної власності: стан формування»* 08.02.2021р. URL: https://unba.org.ua/news/6279-naau-pidtrimue-neobhidnist-formuvannya-vishogo-sudu-z-intelektualnoi-vlasnosti-valentin-gvozdij.html (дата звернення 21.02.2021).
92. Мадридська угода про міжнародну реєстрацію знаків від 14.04.1891, набула чинності для України 25.12.1991 року. *Зібрання чинних міжнародних договорів України від 1990-1990 р.* № 1, стор. 348.
93. Договір про патентне право (PLT) та Інструкція до Договору про патентне право від 01.06.2000 року, ратифіковані Україною 22.11.2002 року. *Офіційний вісник України.* 2004. № 12. ст. 793.
94. Гаазька угода про міжнародну реєстрацію промислових зразків від 06.11.1925 року, дата приєднання України 17.01.2002 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_132#Text (дата звернення 23.02.2021).
95. Договір про патентну кооперацію (PCT) від 19 червня 1970 року, набув чинності для України 25.12.1991 року. *Зібрання чинних міжнародних договорів України від 1990-1990 р.* № 1. стор. 366.
96. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами з іншої сторони. База даних «Законодавство України». *Офіційний вісник України.* 2014. № 75. ст. 2125.
97. Проєкт Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо набуття, здійснення та захисту майнових прав інтелектуальної власності № 2659 від 20.12.2019. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67749 (дата звернення 14.07.2021).

98. Проєкт Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності № 6464 від 24.12.2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73513 (дата звернення 14.07.2021).
99. Проєкт Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту прав інтелектуальної власності № 6464-1 від 11.01.2022. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73579 (дата звернення 14.07.2021).
100. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 02 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради.* 2016. № 28. ст. 532.
101. Про утворення Вищого суду з питань інтелектуальної власності: Указ Президента України від 29 вересня 2017 року. *Офіційний вісник України.* 2017. № 80. ст. 2438.
102. Вищий суд з питань інтелектуальної власності: процес створення триває. *Юридична газета online.* URL: http://yur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/vishchiy-sud-z-pitan-intelektualnoyi-vlasnosti-proces-stvorennya-trivae.html (дата звернення 21.11.2020).
103. Agreement on a Unified Patent Court / Official Journal of the European Union, 20.6.2013 URL: https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2013:175:0001:0040:EN:PDF (дата звернення 22.11.2020).
104. Про Вищий антикорупційний суд: Закон України від 07 червня 2018 року. № 2447-VIII. *Голос України.* 2018. № 107.
105. Проєкт Закону про Вищий суд з питань інтелектуальної власності № 6487 від 29.12.2021. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73540 (дата звернення 16.01.2022).
106. Кодекс України з процедур банкрутства: Закон України від 18 жовтня 2018 року. *Відомості Верховної Ради України.* 2019. № 19. ст. 74.
107. Попередні рекомендації щодо удосконалення законодавства України, пов'язаного зі створенням та діяльністю Вищого суду з права інтелектуальної власності в Україні. *Центр вивчення комерційного права Університет Квін Мері у місті Лондон.* 2019. URL: https://uba.ua/documents/-2019/Preliminary%20Recommendations%20on%20IP%20Court_Ukr.pdf (дата звернення 23.12.2020).

108. Проєкт щодо суду з питань ІВ в Україні. Проєкт Міністерства Закордонних справ та розвитку Великої Британії з надання технічної допомоги у створенні Вищого суду з питань інтелектуальної власності в Україні. *Підсумковий звіт те рекомендації. Центр вивчення комерційного права Університет Квін Мері у місті Лондон.* 2020. URL: https://www.qmul.ac.uk/media/qmul/media/2019/Report_QM_10.28_UKR.pdf (дата звернення 27.12.2020).
109. Бахур О.В. Розвиток судової спеціалізації у сфері захисту прав інтелектуальної власності в Україні. Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру: *матеріали міжнародної науково-практичної конференції з нагоди 30-ти річчя проголошення незалежності України та 25-ти річчя прийняття Конституції України. 21 травня 2021 р.* у 2 томах. Том 2. Одеса, 2021. Національний університет «Одеська юридична академія». Південний регіональний центр Національної академії правових наук України. С. 525-530.
110. Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування: Закон України від 16 жовтня 2019 року. №193-IX. *Відомості Верховної Ради України.* 2019. № 50. ст. 354.
111. Інформація щодо засідання Вищої ради правосуддя 17.03.2020 р. з офіційного сайту Вищої ради правосуддя. URL: https://hcj.gov.ua/news/vrp-vyznala-konkurs-na-zaynyattya-posady-chlena-vkks-takym-shcho-ne-vidbuvsya (дата звернення 19.08.2020).
112. Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо відновлення роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України: Закон України від 13 липня 2021 року. № 1629-IX. *Офіційний вісник України.* 2021. № 62. ст. 3880.
113. Кадєтова О. В. Угода про асоціацію України з Європейським Союзом в системі джерел права інтелектуальної власності: монографія. Київ: Юрінком Інтер. 2019. 344 с.
114. Зелена О. В. Сутність юридичної відповідальності та роль правоохоронних органів у її забезпеченні: дис… канд. юрид. наук: 12.00.01. Київський національний університет внутрішніх справ МВС України. К., 2007. 216 с.
115. Щербина В. С. Господарське право: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 640 с.

116. Харитонова О. І., Ульянова Г. О. Деякі проблеми визначення співвідношення цивільного законодавства і законодавства про інтелектуальну власність. *Часопис цивілістики.* 2013. Випуск 14. С. 109-115.
117. Коваль И.Ф. Защита прав интеллектуальной собственности: учеб. пособ. И.Ф. Коваль; под общ. ред. Е. П. Орлюк. К.: «Лазурит-Полиграф», 2010. 300 с.
118. Господарське право: підруч. за ред. В. М. Гайворонського, В. П. Жушмана. Х.: Право. 2005. 382 с.
119. Шевченко Я. Н. Понятие и механизм гражданско-правовой ответственности. Повышение роли гражданско-правовой ответственности в охране прав и интересов граждан и организаций. Я. Н. Шевченко, А. А. Собчак, В. В. Луць, и др. К.: Наукова думка, 1988. С. 6-58.
120. Жушман В. П. Поняття правопорушень, що виникають у сфері кредитування сільськогосподарських товаровиробників, їх ознаки, умови та причини виникнення. В. П. Жушман, П. Ю. Шведенко. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України.* Серія: Право. 2014. Вип. 197(2). С. 55-58.
121. Тарасенко Л. Л. Вирішення спорів щодо порушення патентних прав. *Часопис Київського університету права: український науково-теоретичний часопис.* 2016. № 2. С. 255-259.
122. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України № 12 від 17.10.2012 р. «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12 (дата звернення 25.03.2021).
123. Постанова Верховного Суду від 14 січня 2020 року у справі № 911/5057/15. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86906233 (дата звернення 20.08.2021).
124. Коваль І. Ф., Бахур О. В. Особливості розгляду справ про захист прав інтелектуальної власності у сфері господарювання: за матеріалами практики Верховного суду. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права.* Серія економічна. Серія юридична. 2021. Вип. 30. С. 191-198.
125. Інтелектуальна власність – потужний інструмент економічного зростання. ВОІВ. Пер. з англ. Укратент, 2006. С. 332-333.

126. Кірін, Р.С. Інтелектуальна власність: підручник. Р.С. Кірін, В. Л. Хоменко, І.М. Коросташова. Д.: Національний гірничий університет, 2012. 320 с.
127. Т. А. Заніна, А. П. Копитько, О. В. Мануленко. Комплексне дослідження фальсифікованої та контрафактної продукції: теоретичні та практичні аспекти. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики.* 2019. № 20. С. 573-583.
128. Коваленко І. А. Фальсифікація та обіг фальсифікованих лікарських засобів: кримінально-правове дослідження: монографія. І. А. Коваленко; за наук. ред. Є. Л. Стрельцова. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 232 с.
129. Нестеров А. В. Фальсификация и контрафакция: экспертный аспект. URL: http://www.labrate.ru/articles/nesterov_article_2001_contrafactio.htm (дата звернення 05.04.2021).
130. Яременко В., Сліпушко О. Новий тлумачний словник української мови Т. 4. Київ. «Аконіт». 2000. у 4-х томах. 944 с.
131. Рішення Господарського суду міста Києва від 09 липня 2020 року у справі № 910/1046/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/90438898 (дата звернення 10.04.2021).
132. TRIPS Part III – Enforcement of Intellectual Property Rights URL: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/27-trips_05_e.htm (дата звернення 20.05.2021).
133. Аксютіна А. В., Нестерцова-Собакарь О. В., Тропін В. В. та ін. Інтелектуальна власність: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.]. За заг. ред. канд. юрид. наук, доц. Нестерцової-Собакарь О. В. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2017. 140 с.
134. Верховний Суд у складі колегії суддів палати для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством Касаційного господарського суду від 13 травня 2021 року. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96977392 (дата звернення 21.08.2021).
135. Постанова Верховного Суду у складі суддів палати для розгляду справ щодо захисту прав інтелектуальної власності, а також пов'язаних з антимонопольним та конкурентним законодавством Касаційного господарського суду від 18 серпня 2021 року у справі № 922/1966/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/99087668 (дата звернення 27.08.2021).

136. Окрема думка судді В. Селіваненко до Ухвали Верховного Суду від 13.05.2021 у справі № 922/1966/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96977407 (дата звернення 21.08.2021).
137. Шиханцов Г. Г. Криминология: ученик. Изд-тво Гревцова. 2009. 296 с.
138. Монтескье Ш. Л. Избранные произведения. Политиздат. 1955. 799 с.
139. Про спори із застосуванням конкурентного, антимонопольного законодавства та пов'язані з захистом прав ІВ. *Юридична газета Online.* URL: https://yur-gazeta.com/interview/pro-spori-iz-zastosuvannyam-konkurentnogo-antimonopolnogo-zakonodavstva-ta-povyazani-z-zahistom-prav.html (дата звернення 23.10.2021).
140. Потоцький М.Ю. Припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення як спосіб захисту прав інтелектуальної власності суб'єктів господарювання. *Європейські перспективи.* 2013. № 12. С. 81-87.
141. Захист прав ІВ на кордоні: має зробити митниця, щоб підвищити ефективність боротьби з контрафактом. Юридична газета Online. URL: https://yur-gazeta.com/golovna/zahist-prav-iv-na-kordoni-mae-zrobiti-mitnicya-shchob-pidvishchiti-efektivnist-borotbi-z-kontrafakto.html (дата звернення 07.11.2021).
142. Про затвердження Порядку застосування заходів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності та взаємодії митних органів з правовласниками, декларантами та іншими заінтересованими особами та Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства фінансів України: наказ Міністерства фінансів України. № 281 від 09 червня 2020 року. *Офіційний вісник України.* 2020. № 50. ст. 1578.
143. Про внесення змін до Порядку реєстрації у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності, які охороняються відповідно до закону: наказ Міністерства фінансів України. №282 від 09 червня 2020 року. *Офіційний вісник України.* 2020. № 50. ст. 1579.
144. Report on the protection and enforcement of intellectual property rights in third countries. Commission staff working document. 27.04.2021. SWD (2021) 97. URL: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/april/tradoc_159553.pdf (дата звернення 08.11.2021).

145. Захист прав та інтересів учасників майнових відносин: питання теорії і практики: колективна монографія. За заг. ред. д-ра юрид. наук, доцента І. Ф. Коваль. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса. 2020. 272 с.
146. Проєкт Закону про профілактику правопорушень. URL: https://cv.court.gov.ua/tu26/6/2358 (дата звернення 26.12.2019).
147. Словник іншомовних слів [за ред. О. С. Мельничука]. К.: Гол. ред. укр. рад. енциклопедії АН УРСР, 1975. 775 с.
148. Про затвердження Положення про профілактику правопорушень, пов'язаних із здійсненням службової діяльності працівниками митної служби України: Наказ Держмитслужби України від 24 травня 2004 року. № 380. *Офіційний вісник України.* 2004. № 28. ст. 1930.
149. Щербина В.С. Проблеми попередження господарських правопорушень в умовах становлення ринкової економіки [Текст] : дис… д-ра юрид. наук: 12.00.04. Київський ун-т ім. Т. Шевченка. К., 1996. 323 с.
150. Щербина В. С. Проблеми попередження господарських правопорушень в умовах становлення ринкової економіки [Текст]: автореф… дис… д-ра юрид. наук: 12.00.04. Київський ун-т ім. Т. Шевченка. К., 1996. 46 с.
151. Ремнев В. И. Актуальные вопросы административной деликтологии в современный период. Актуальные проблемы административной деликтологии. К., 1984. С. 3-16.
152. Соха С. І. Профілактика адміністративних правопорушень: поняття та зміст. *Митна справа.* 2014. №2. С. 206-211.
153. Макаренко О.М. Щодо з'ясування терміну «профілактика правопорушень» та суміжних з ним понять. *Право і безпека.* 2004. № 1. Т. 3. С. 118-120.
154. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. відп. ред.: В. В. Коваленко, Є. М. Моісєєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Т. 6. Оперативно-розшукова діяльність поліції (міліції). К.: Атіка. 2010. 1128 с.
155. Шендрик В. В., Крєпаков І. О. Аналіз співвідношення понять «профілактика», «попередження», «припинення» та «запобігання злочинів». *Форум права.* 2011. № 1. С. 1129-1139.
156. Лекарь А. Г. Профилактика преступлений. Юрид. лит., 1972. 104 с.

157. Панькевич В.М. Заходи попередження правопорушень як механізм формування надійної особистості. *Вісник Академії адвокатури України.* 2015. № 1(32). Т. 12. С. 151-161.
158. Антонюк О.І. Заходи самозахисту цивільних прав та інтересів. *Підприємництво, господарство і право.* 2003. № 6. С. 23-27.
159. Рішення Господарського суду Львівської області від 15 березня 2019 року у справі № 914/462/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/80470326 (дата звернення 09.11.2021).
160. Рішення Господарського суду міста Києва від 15 вересня 2019 року у справі № 910/14963/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/99611763 (дата звернення 09.11.2021).
161. Про Рекомендації парламентських слухань «Захист прав інтелектуальної власності в Україні: проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування. Постанова Верховної Ради України від 27.06.2007р. *Відомості Верховної Ради України.* 2007. № 45, ст.524.
162. Бахур О.В. Профілактика правопорушень у сфері інтелектуальної власності. *Правничий часопис Донецького університету.* 2019. № 2 (38). С. 83-91.
163. Дякович М. М. Охорона і захист сімейних прав та інтересів нотаріусом: Монографія. К.: Істина, 2014. 520 с.
164. Штефан О.О. Поняття порушення суб'єктивного авторського права: теоретичний аспект. *Теорія і практика інтелектуальної власності.* 2020. № 6. С. 15-23.
165. Гражданские правоотношения интеллектуальной собственности, возникающие в результате творчества (концептуальные основы): монография. Е. И. Харитонова. 2-е изд., перераб. и доп. О.: Фенікс, 2012. 409 с.
166. П'янова Я.В. Судовий захист майнових цивільних прав: автореф. дис… канд. юрид. наук: 12.00.03; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Х., 2009. 20 с.
167. Стефанчук Р. О. Цивільне право України: Навчальний посібник. Р. О. Стефанчук. К.: Прецедент, 2005. URL: https://www.ebk.net.ua/Book/law/stefanchuk_tsivpu/part3/302.htm (дата звернення 23.02.2022).
168. Словник української мови в 11т. под ред. В. О. Винника, Л. А. Юрчука. К.: «Наукова думка», 1974. Т. 5: Н-О. 840 с.
169. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка в 4-х томах. Даль В. И. М.: Олма-Пресс, 2001. Т. 2: И-О. 672 с.

170. Штанько А. Ефективність визнання права як способу захисту майнових цивільних прав та інтересів. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України.* 2014. № 4(4). С. 200-211.
171. Хома В. О., Кошонько О. В. Шляхи вдосконалення організаційно-правового механізму протидії порушенням митних правил щодо об'єктів права інтелектуальної власності. *Право і суспільство.* 2018. № 5. С. 147-152.
172. Рішення Господарського суду Харківської області від 10 лютого 2021 року у справі № 922/4031/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95032527 (дата звернення 18.06.2021).
173. Офіційний веб-сайт Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент). URL: https://ukrpatent.org/uk/articles/about (дата звернення 20.06.2021).
174. Рішення Колегії Апеляційної палати Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 24 лютого 2020 року. URL: https://ukrpatent.org/atachs/nova-poshta-zobr-wk-res-2020.pdf (дата звернення 22.06.2021).
175. Постанова Верховного Суду від 25 листопада 2020 року у справі № 761/36968/15-ц. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/93373741 (дата звернення 18.08.2021).
176. Рішення Господарського суду міста Києва від 10 грудня 2019 року у справі № 910/12456/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86501887 (дата звернення 04.09.2021).
177. Рішення Господарського суду міста Києва від 05 листопада 2019 року у справі № 910/8842/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/85469990 (дата звернення 04.09.2021).
178. Рішення Господарського суду міста Києва від 18 серпня 2021 року у справі № 910/5887/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/99297005 (дата звернення 04.09.2021).
179. Бахур О. В. Про підстави захисту прав інтелектуальної власності суб'єктів підприємницької діяльності. *Наукові перспективи.* 2022. № 6 (24). С. 368-380.
180. Коваль І. Ф., Беляневич О. А. Щодо захисту прав промислової власності. *Economic and law paradigm of modern society.* 2020. № 2. С. 74-79.
181. Коваль І. Ф. Реалізація принципу верховенства права при застосуванні способів захисту прав та інтересів. *Правничий часопис Донецького університету.* 2019. № 2. С. 26-33.

182. Ромовська З. В. Українське цивільне право: загальна частина: академічний курс: підручник. К.: Атіка. 2005. 560 с.
183. Підлубна Т. М. Право на захист цивільних прав та інтересів [Текст]: дис… канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2009. 209 с.
184. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): монографія. Р. А. Стефанчук. Хмельницький: Хмельницьк. ун-т управл. та права, 2007. 625 с.
185. Коваль І. Ф. Комерціалізація прав інтелектуальної власності: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 272 с.
186. Ротань В. Г. Застосування положень законодавчих актів про способи захисту права при здійсненні судочинства у господарських справах. *Вдосконалення судоустрою та господарського судочинства: проблеми і перспективи:* матеріали науково-практичної конференції (12–13 квітня 2006 р., м. Донецьк). 2006. С. 437-441.
187. Коробцова Н. В. Цивільно-правові способи захисту особистих прав. *Теорія і практика правознавства.* 2013. Вип. 2. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5859/1/Korobcova.pdf (дата звернення 17.07.2021).
188. Стефанчук Р. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): монографія. Р. Стефанчук; відп. ред. Я. Шевченко. К.: КНТ, 2008. 625 с.
189. Шишка Р. Б. Охорона прав суб'єктів інтелектуальної власності у цивільному праві України: автореф. дис… докт. юрид. наук: 12.00.03. Одеська нац. юрид. академія. Одеса, 2004. 37 с.
190. Коваль І. Ф. Господарсько-правове регулювання відносин промислової власності: автореф. дис… докт. юрид. наук: 12.00.04. Інститут економіко-правових досліджень НАН України. Донецьк, 2014. 34 с.
191. Андрейцева О. Б. Цивільно-правові способи захисту прав на об'єкти промислової власності: дис… канд. юрид. наук: 12.00.03. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. К., 2009. 222 с.
192. Цивільне право України: навч. посібник. Ю. В. Білоусов, С. В. Лозінська, С. Д. Русу та ін.; за ред. Р. О. Стефанчука. К., 2004. 448с.

193. Рішення Господарського суду міста Києва від 03 грудня 2019 року у справі № 910/17202/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/86336145 (дата звернення 04.09.2021).
194. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо реформи патентного законодавства: Закон України від 21 липня 2020 року. № 816-IX. *Голос України*. 2020. №№ 145-146.
195. Дзера І. Поняття та правова природа недійсних правочинів. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 11. С. 21-25.
196. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01 липня 2004 р. № 1952-IV. *Голос України*. 2004. № 142.
197. Мошак Г. Г., Кічук Г. З. Особливості відшкодування шкоди відповідно до законодавства України та ФРН. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія право. 2017. Випуск 47. Т. 1. С. 140-143.
198. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 13 липня 2021 року у справі № 910/5349/20 (№ в ЄДРСР 98391278) URL: https://precedent.ua/98391278 (дата звернення 10.11.2021).
199. Баранова Л. М. Відшкодування збитків як спосіб захисту цивільних прав. *Теорія і практика правознавства*. 2011. № 1. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/ejournals/tipp/2011_1/ (дата звернення 11.12.2021).
200. Рішення Господарського суду Харківської області від 20 січня 2021 року у справі № 922/3101/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/94452237 (дата звернення 12.11.2021).
201. Рішення Господарського суду Рівненської області від 28 липня 2021 року у справі № 918/370/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98668785 (дата звернення 12.11.2021).
202. Рішення Господарського суду Рівненської області від 30 липня 2021 року у справі № 918/409/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98788596 (дата звернення 12.11.2021).
203. Рішення Господарського суду Київської області від 01 вересня 2021 року у справі № 911/3338/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/99601375 (дата звернення 12.11.2021).
204. Шульпін І. Поняття упущеної вигоди як складова поняття збитків у сфері інтелектуальної власності: категорія права та економіки. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2021. № 4. С. 62-70.

205. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 11 квітня 2018 року у справі № 921/377/14-г/7, URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/73533016 (дата звернення 13.11.2021).
206. Рішення Господарського суду міста Києва від 12 січня 2021 року у справі № 910/13078/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/94641861 (дата звернення 13.11.2021).
207. Ківалова Т. С. Особливості відшкодування шкоди як способу захисту прав інтелектуальної власності. *Актуальні проблеми політики:* зб. наук. пр. редкол.: С. В. Ківалов (голов. ред.), Л. І. Кормич (заст. голов. ред.), Ю. П. Аленін та ін.; МОНмолодьспорт України, НУ ОЮА. Одеса : Фенікс. 2010. Вип. 40. С. 16-26.
208. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 4 від 31.03.1995р. «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95#Text (дата звернення 14.11.2021).
209. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 1 від 27.02.2009р. «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09#Text (дата звернення 14.11.2021).
210. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 05 грудня 2018 року у справі № 552/561/17. URL: https://verdictum.ligazakon.net/document/78977577 (дата звернення 14.11.2021).
211. Пушкіна О. В., Тодорошко Т. А., Бочарова М. О. Проблемні аспекти відшкодування моральної шкоди в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2019. № 1. С. 62-65.
212. Перелік рекомендованої науково-технічної та довідкової літератури, що використовується під час проведення судових експертиз, затверджений Наказом Міністерства юстиції України від 30.07.2010. № 1722/5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1722323-10#Text (дата звернення 15.11.2021).
213. Эрделевский А. М. Компенсация морального вреда: анализ и комментарий законодательства и судебной практики. А. М. Эрделевский. 3-е изд., испр. и доп. Москва: Волтерс Клувер, 2007. 305 с.
214. Іваненкова Н. М. Відшкодування моральної шкоди: правозастосування. *Закон і бізнес*. URL: https://zib.com.ua/ua/125814-

vidshkoduvannya_moralnoi_shkodi_pravozastosuvannya.html (дата звернення 15.11.2021).
215. Проєкт Закону про відшкодування втрат немайнового характеру (моральної шкоди) № 3929 від 23.07.2020. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69595 (дата звернення 18.11.2021).
216. Савіна Г. Г., Баличова В. О., Калугін Ю. О. Позитивний імідж та ділова репутація у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства. *Науковий вісник Полісся.* 2015. № 3. С. 96-99.
217. Case of Van Marle and Others V. The Netherlands. (Application no. 8543/79; 8674/79; 8675/79; 8685/79) ECHR. URL:http://www.ovran.nl/Civiel/CASE-OF-VAN-MARLE-AND-OTHERS-v-THE-NETHERLANDS.pdf (дата звернення 03.08.2021).
218. Податковий кодекс України: Закон України від 04 жовтня 2018 року. № 2530-VIII. *Відомості Верховної Ради України.* 2011. № 13, / № 13-14, № 15-16, № 17. ст. 112.
219. Бахур О.В. Окремі питання відшкодування моральної шкоди у сфері промислової власності. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, IT та Інтернет права:* матеріали четвертої всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 12 листопада 2020 р.). Львів: Юрид. ф-т Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка. 2020. С. 6-11.
220. Стефанчук Р. О. Захист честі, гідності та репутації в цивільному праві. Р. О. Стефанчук. К.: Наук. світ, 2001. 306 с.
221. Кохановська О. В. Спеціальні цивільно-правові способи захисту інформаційних прав: теоретичні та практичні аспекти. О. Кохановська. *Підприємництво, господарство і право.* 2006. №4. С. 7-9.
222. Постанова Пленуму Верховного Суду України № 9 від 22.12.2006 р. «Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяв про забезпечення позову». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va009700-06#Text (дата звернення 22.07.2021).
223. Постанова Верховного Суду України від 25 травня 2016 року у справі № 6-605цс16. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/57933051 (дата звернення 29.07.2021).
224. Директива Европейского парламента и Совета ЕС об обеспечении прав на интеллектуальную собственность від 29.04.2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b39#Text (дата звернення 02.09.2021).

225. Андрейцева О. Б. Цивільно-правові способи захисту прав на об'єкти промислової власності: автореф. дис… канд. юрид. наук: 12.00.03. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2009. 20 с.
226. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України. Ю. М. Капіца та ін.; за ред. Ю. М. Капіци. Київ: Вид. дім «Слово», 2006. 1104 с.
227. Якубівський І. Є. Заборона неправомірного використання об'єкта як спосіб захисту майнових прав інтелектуальної власності. *Підприємництво, господарство і право.* 2017. № 12. С. 68-72.
228. Рішення Господарського суду міста Києва від 05 серпня 2021 року у справі №910/12588/21. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/98879800 (дата звернення 14.09.2021).
229. Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики: монографія. О. О. Кот. Київ: Алерта, 2017. 494 с.
230. Рішення Господарського суду Харківської області від 23 квітня 2012 року у справі № 5023/10630/11. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/23717177 (дата звернення 20.09.2021).
231. Рішення Господарського суду Чернігівської області від 16 березня 2017 року у справі № 927/1265/15. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/65382879 (дата звернення 20.09.2021).
232. Рішення Господарського суду міста Києва від 12 грудня 2013 року у справі № 910/5552/13. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/36208142 (дата звернення 20.09.2021).
233. Постанова Вищого господарського суду України від 08 квітня 2014 року у справі № 910/5552/13. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38131519 (дата звернення 20.09.2021).
234. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 19 червня 2018 року у справі № 910/1780/16. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/74780999 (дата звернення 20.09.2021).
235. Рішення Господарського суду міста Києва від 27 березня 2017 року у справі №910/15551/16. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/68014578 (дата звернення 20.09.2021).
236. Постанова Дніпропетровського апеляційного господарського суду від 08 лютого 2016 року у справі № 912/2716/15. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/55825331 (дата звернення 20.09.2021).

237. Рішення Господарського суду міста Києва від 12 червня 2018 року у справі № 910/507/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/74894020 (дата звернення 20.09.2021).
238. Постанова Вищого господарського суду України від 01 квітня 2014 року у справі № 905/1659/13. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/38052233 (дата звернення 20.09.2021).
239. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 14 червня 2021 року у справі № 308/8567/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/97656944 (дата звернення 20.09.2021).
240. Перший Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 20 березня 1952 р. Ратифікований Україною 17.07.1997 р. О*фіційний вісник України*. 2006. № 32. Ст. 2372.
241. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності: Закон України від 05 квітня 2007 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. №29. ст. 389.
242. Про виконавче провадження: Закон України від 02 червня 2016 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 30. Ст. 542.
243. Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень: Наказ Міністерства юстиції України від 02 квітня 2012 року № 512/5. *Офіційний вісник України*. 2012. № 27. ст. 1018.
244. Кодинець А. О. Захист прав інтелектуальної власності в умовах впровадження судової реформи. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 3. С. 9-13.
245. Bakhur Oleksandr. Concerning efficiency of defense methods of intellectual property right. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2021. № 5 (41) vol. 1. P. 166-173.
246. Коваль І. Ф. Щодо ефективності разового грошового стягнення (компенсації) за неправомірне використання об'єктів інтелектуальної власності. *Збірник матеріалів четвертої всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, IT та Інтернет права»*. К., 2020. С. 70-77.
247. Закон Республики Молдовы «Об охране промышленных рисунков и моделей» № 161 от 12.07.2007. URL: https://wipolex-res.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/ru/md/md120ru.pdf (дата звернення 18.07.2021).

248. United States Code. URL: https://codes.findlaw.com/us/title-17-copyrights/17-usc-sect-504.html (дата звернення 18.07.2021).
249. Закон «Об авторском праве и смежных правах» Республики Казахстан от 10 июня 1996 года № 6. URL: https://kodeksy-kz.com/ka/zakon_rk_ob_avtorskom_prave_i_smezhnyh_pravah/49.htm (дата звернення 18.07.2021).
250. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 15 грудня 2020 року у справі № 752/17832/14-ц. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/95177479 (дата звернення 18.07.2021).
251. Бернатович Олександр. Проблеми захисту інтелектуальної власності та шляхи їх вирішення. 2010. 351 с.
252. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 30 січня 2019 року у справі № 569/17272/15-ц. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/80116150 (дата звернення 24.03.2021).
253. Рішення Господарського суду Одеської області від 14 листопада 2019 року у справі №916/2691/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/85778245 (дата звернення 24.03.2021).
254. Рішення Господарського суду Одеської області від 18 березня 2020 року у справі №916/3470/19. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/88359061 (дата звернення 24.03.2021).
255. Рішення Господарського суду Одеської області від 21 січня 2019 року у справі №916/2338/18 URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/79518114 (дата звернення 24.03.2021).
256. Рішення Черкаського окружного адміністративного суду від 07 серпня 2020 року у справі №580/2229/20 URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/90837451 (дата звернення 24.03.2021).
257. Рішення Господарського суду Житомирської області від 10 січня 2019 року у справі №906/272/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/79285667 (дата звернення 24.03.2021).
258. Рішення Рівненського міського суду Рівненської області від 07 листопада 2016 року у справі №569/17272/15-ц URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/62667491 (дата звернення 24.03.2021).
259. Рішення Апеляційного суду Рівненської області від 22 грудня 2016 року у справі №569/17272/15-ц. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/63682827 (дата звернення 24.03.2021).
260. Бахур О. В. Щодо опублікування в засобах масової інформації відомостей про порушення прав інтелектуальної власності. Матеріали наукової конференції професорсько-викладацького складу, наукових працівників і здобувачів наукового ступе-

ня за підсумками науково-дослідної роботи за період 2019–2020 рр. (квітень–травень 2021 р.). Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2021. С. 56-58.
261. Доріс Лонг, Патриція Рей, Жаров В. О., Шевелева Т. М., Василенко І. Е., Дроб'язко В. С. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування. Практичний посібник. К.: «К.І.С.». 2007. 448 с.
262. Жорнокуй В.Г. Загальні положення про захист немайнових прав учасників господарських товариств. *Право та інновації*. 2015. № 1 (9). С. 148-153.
263. Бенедисюк І.М. Механізм захисту прав інтелектуальної власності: цивільно-правові аспекти: дис… канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2021. 238 с.
264. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року. № 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 30. ст. 260.
265. Ніколенко Л. М. Застосування практики Європейського Суду з прав людини у господарському судочинстві. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2021. № 1. С. 73-80.
266. Рішення Господарського суду міста Києва від 30 вересня 2021 року у справі №910/16586/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/100774505 (дата звернення 18.11.2021).
267. Рішення Господарського суду міста Києва від 02 травня 2018 року у справі №910/8488/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/73926584 (дата звернення 18.11.2021).
268. Рішення Господарського суду міста Києва від 13 грудня 2018 року у справі №910/7714/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/78925840 (дата звернення 18.11.2021).
269. Рішення Господарського суду міста Києва від 28 квітня 2020 року у справі №910/7080/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/89182440 (дата звернення 18.11.2021).
270. Рішення Господарського суду Київської області від 21 серпня 2018 року у справі №911/4210/16. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/76324909 (дата звернення 18.11.2021).
271. Господарський процес: навч. посіб. За заг. ред. проф. В. А. Кройтора; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. 320 с.

272. Ніколенко Л. Доказування в господарському судочинстві: навч. посібник. Одеса, 2007. 415 с.
273. Гражданский процесс. Под ред. В. В. Комарова. Харьков, 2001. 704 с.
274. Світличний О. П. Господарський процес: підручник. За заг. ред. Світличного О. П. К.: НУБіП України, 2016. 337 с.
275. Степанова Т. Доказування та докази в господарському процесі: дис… канд. юрид. наук: спец. 12.00.04. Одеса, 2002. 202 с.
276. В. Рєзнікова. Стандарт доказування «вірогідність доказів» у господарському судочинстві. *Право України*. 2021. № 9. С. 66-85.
277. Бут І.О. Стандарт доказування «баланс ймовірностей» у цивільному судочинстві. *Правове життя сучасної України : у 3 т. :* матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 15 трав. 2020 р.). Відп. ред. М. Р. Аракелян. Одеса : Гельветика, 2020. Т. 2. С. 324-327.
278. Нарбікова Н. Г., Стоянов М. М. Сутність достовірності доказів у кримінальному судочинстві. *Актуальні проблеми політики:* Збірник наукових праць. Керівник авт. кол. С. В. Ківалов; відп. за вип. Л. І. Кормич. Одеса: «Фенікс», 2009. Вип. 36. 372 с.
279. Фурса С. Я., Фурса Є. І., Щербак С. В. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 т. За заг. ред. С. Я. Фурси. К.: Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2006. Т.1. 912 с.
280. Марчак В. Я. Поняття та юридико-психологічні особливості формування внутрішнього переконання судді. *Науковий вісник Чернівецького національного університету*. 2013. Вип. 644. Правознавство. С. 115-119.
281. Татулич І.Ю. Внутрішнє переконання судді при оцінці доказів. *Концептуальні засади використання психологічних знань в судовій діяльності:* Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. 31 травня 2019 р. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т. URL: https://archer.chnu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/3372 (дата звернення 24.11.2021).
282. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Бендерський проти України» (Заява № 22750/02) від 15 листопада 2007 року. *Офіційний вісник України*. 2008. № 18. ст. 535.
283. ECtHR, Irelandv. United Kingdom, Judgement of 18 January 1978, Series A, Appl. 25: URL: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001–57506 (дата звернення 20.11.2021).

284. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Кобець проти України» (Заява № 16437/04) від 14 лютого 2008 року. *Офіційний вісник України.* 2008. № 57. Ст. 1931.
285. CASE OF J.K. AND OTHERS v. SWEDEN (Application no. 59166/12) 23 August 2016. URL: https://hudoc.echr.coe.int/eng#{«itemid»:[«001-165442»]} (дата звернення 20.11.2021).
286. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» (Заява № 42310/04) від 21 квітня 2011 року. *Офіційний вісник України.* 2011. № 88. Ст. 3225.
287. Пільков К. М. Теорія і практика доказування у міжнародному комерційному арбітражі: Монографія. К., Освіта України. 2016. 240 с.
288. Rhesa Shipping Co SA v Edmonds 1 WLR 948. House of Lords. 16 May 1985. URL: https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1985/15.html (дата звернення 20.11.2021).
289. Постанова Касаційного господарського суду Верховного Суду від 27 листопада 2018 року у справі № 914/2505/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/78450568 (дата звернення 20.11.2021).
290. Рішення Господарського суду міста Києва від 17 вересня 2020 року у справі № 910/21300/17. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/91784233 (дата звернення 20.11.2021).
291. Рішення Господарського суду міста Києва від 13 квітня 2021 року у справі № 910/426/20. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/96684873 (дата звернення 20.11.2021).
292. Рішення Господарського суду Київської області від 02 листопада 2018 року у справі № 911/1325/18. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/77749182 (дата звернення 20.11.2021).
293. Бахур О.В. Щодо стандартів доказування у господарському судочинстві. *Весняні юридичні читання – 2022. Сучасні проблеми законодавства, практики його застосування та юридичної науки.* Випуск XXXI: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Весняні юридичні читання – 2022». 28 квітня 2022р., Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. С. 341-345.
294. Бахур О. В. Доказування у господарських справах, пов'язаних із захистом прав промислової власності суб'єктів господарювання. *Наукові перспективи.* 2022. № 10 (28). С. 421-435.

Для нотаток

Наукове видання

О. В. Бахур

Судовий захист прав інтелектуальної власності у сфері господарювання:
теорія, законодавство, практика

Монографія

Підписано до друку 15.11.2023 р.
Формат 60х90/16. Ум.-друк. арк. 10,75. Обл.-вид. арк. 8,28.
Гарнітура PT Serif. Наклад 300. Зам. 101/1123.

Оригінал-макет виготовлено комп'ютерним центром
ТОВ «Юрінком Інтер»

Видавець та виготовлювач: **ТОВ «Юрінком Інтер»**
(Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції –
Серія ДК № 3954 від 13.01.2011)
04209, Київ-209, вул. Героїв Дніпра, 31Б,
тел. 411-64-03, 411-69-08

З ПИТАНЬ ПРИДБАННЯ ЛІТЕРАТУРИ
звертатися до видавництва «Юрінком Інтер»
за адресою:

04209, Київ-209, вул. Героїв Дніпра, 31Б, тел. 411-64-03, 411-69-08